

Kompanets' A.
[Robitnyky IU.S.]

ВІД АВТОРА

Книжка ця — перша спроба подати практичний матеріял низовим робітникам молоди в справі організації вільного часу та розваг.

Наскільки вона буде придатна та виправдає своє завдання, про це скажуть сами робітники ЮС. Автор хотів зазначити лише те, що ця галузь роботи занадто важлива й широка. Потрібно було б висвітлити її багато ширше, ніж тут. Але обмеженість сторінками примусила вкласти в цю книжку лише частку підготовленого матеріялу й зменшити до мінімуму методичне обґрунтовання деяких питань.

Автор

LIBRARY
21
JUN
1978
UNIVERSITY
OF TORONTO

ВСТУП

Щоб гарно перевести в життя завдання, що його кожен робітник ставить в своїй роботі, передусім треба добре вивчити передумови до його виконання, а на ґрунті цього вже й переводити роботу. Так треба ставитися й до організації дозвілля та розваг. Насамперед вивчити в свойому селі— чим живе молодь, як вона використовує своє дозвілля, чим розважається.

Ми знаємо, що велика частина молоди розважається не в сельбуді, а на досвітках, колодках та в инших побутових формах. Чому це так?

Дома старий батько та мати заставляють богу молитися Книжку почитати юнак, якщо він письменний, не має змоги та потрібних для цього умов, а сельбуд чи ЮС не зуміли ще притягнути та зацікавити в достатній мірі всю селянську молодь. Часто робота ЮС не цілком відповідає вимогам та інтересам молоди (мало пожвавлена, мало практикуються розваги, не притягнені до роботи дівчата й инше). Під боком же досвітки, вечерниці, колодки то-що. Там „повна воля“ і пограти, і поспівати, з дівчатами погуляти. Тому й іде туди несвідома частина молоди. Там вона розважається картами, горілкою, з чого виникають сварки, бійки (не кажу вже про матерщину, вона завжди на досвітках „у моді“).

Нічого доброго не знайдете й на колодках: сварки бійки, або ж хлопці співають непристойних пісень, тюкають по селу, иноді „ревище“ учинять чи каверзи які: дьогтем ворота або двері помажуть і мазницю в криницю вкинуть.

Усі ці побутові явища та форми є наслідок минулого. Старі релігійно-побутові звичаї та традиції народжували такі розваги, що лише шкідливо відбивалися на вихованні в молоді потрібних кожній людині властивостей. Вони й досі є та ще й будуть, аж доки ми зуміємо перевиховати молодь, притягнувши її до громадської роботи, до шкіл та

політосвітніх установ, а для цього в першу чергу треба вміти організувати доцільне корисне вживання часу й розваг.

Революція створила передумови, що сприяли розвиткові культурности, що певним чином відбилося на побуті селянської молоди. Зокрема сучасні революційні та виробничі свята поступовно стають невід'ємною частиною нашого побуту, наприклад, Жовтнева революція, День урожаю. Поширено червоні звіздини, червоні весілля, червоні похорони. Рушилася віра в бога. Частина молоди вже зуміла наблизитися до наших осередків культури — п/о установ, організує там свої розваги, дозвілля, відпочинок і т. ин.

Але для п/о установ цього не досить, коли ще в нас є старовина, некультурність, традиційність. Доки п/о не витравить цього з побуту селянської молоди, виконання завдання буде незакінчене.

Отже, щоб витравити з побуту молоди шкідливі звичаї, що глибоко ще сидять у селянському побуті, треба повести велику виховну роботу, обґрунтовуючи її науковими доказами. Але, щоб цього досягти, треба вміло організувати роботу в сельбуді взагалі, а зокрема правильно організувати дозвілля та розваги за новим змістом та певними завданнями.

Поруч із вивченням побуту треба вивчати виробничі умови, що в них живе селянська молодь. Цього в нас досі бракувало. Як загальне явище, влітку п/о робота серед молоди занепадає, а часто й зовсім припиняється. Деякі п/о робітники думають, що влітку велике навантаження молоди, взагалі всього селянства в господарстві, що завжди гальмує п/о роботу та припиняє її розвиток. Але це не так. Адже молодь збирається на „веснянку“ або на „колодки“ що-вечора, навіть у жнива „колодки“ живуть. Ріжниця лише в тому, що в гарячу пору раніше розходяться з гульні. А, крім цього, протягом літа молодь завжди відпочиває в неділю. Також улітку бувають періоди напівробочі, що підчас їх молодь нудьгує, не маючи чого робити. І, нарешті, суто природні умови літа дають порядний відпочинок, скажімо: пішли дощі — перебили польову роботу — молодь сидить дома, нудьгує.

Отже, вільного часу в молоди влітку доволі. Треба лише його як слід організувати, вивчивши до цього виробничі, природничі та побутові умови.

I. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ

Організація маси, активу та керовництва

Головне завдання в тому, щоб відтягнути увагу молоди від досвіток, вечерниць, колодок та инших форм дозвілля— розваг, що глибоко просякли старий побут, забравши її під свій вплив, притягнувши її до активної роботи в ЮС. Цього ми досягнемо в разі буде пожвавлено роботу ЮС. Коли ми організуємо роботу, цікавішу за вулицю, досвітки, без сумніву, свідоміша частина молоди покине їх і піде до нас. Щоб гарно організувати цікаву для молоди роботу, забезпечити її змістом, що відповідатиме потребам молоди, конче треба мати організований, працездатній актив. Досі він складався з комсомольців та членів ЮС, дуже мало було в його складі ще неорганізованої молоди. Отже, щоб притягнути до роботи масу селянської молоди, треба її в першу чергу обезголовити, цеб-то відтягти до себе актив її (привідців), прилучивши його до участи в роботі, що її провадить комсомол, ЮС, сельбуд і т. ин., а це вже допоможе й останніх затягти до сельбуду, тоб-то туди, де провадитимуть роботу колишні їхні привідці — вкупі з активом ЮС.

На селі є товариші, що мають авторитет серед молоди, наприклад: „заспівач“, „байкар“, „музика“, „танцюрист“ і инші. Ось у першу чергу треба їх притягти до себе. Скористуватися з їхнього авторитету та їхньої здатности до організації роботи. Щоби створити з них постійний актив, треба зацікавити роботою, дати можливість їм виявити свою ініціятиву не лише на вулиці чи досвітках, а й у сельбуді, треба лише цю ініціятиву спрямувати до культурної та громадської діяльности за певним змістом та завданням.

Отже, коли музикант або заспівач зможе знайти в сельбуді інструмент, нові ноти, нові пісні, гарні умови, що в них він зуміє розгорнути свої здатности та їх удосконалювати, то він з охотою піде до сельбуду й стане за активного члена та організатора роботи.

Створений актив із комсомольців, членів ЮС, чи селянської молоди зуміє перевести масову роботу, але для поглибленої роботи треба притягнути й культурні сили села: агронома, вчителя, лікаря. Треба щільно звязатися з ними, зацікавити їх роботою та активно допомагати їм у роботі. Нарешті, треба використовувати студентів, що приїздять у відпустку з вузів та сільсько-господарчих технікумів, учнів профшкіл, демобілізованих червоноармійців, командирів та шефів, що приїздять на село. Кожному з них доручити такі починання в роботі, що відповідали б своїм характером їхньому фахові.

Треба запобігти можливих випадків командування та примушування вчителя або агронома брати участь у нашій роботі, їх треба зацікавити нашими починаннями, притягти до обговорення та розробки планів, окремих заходів і т. ин.

Скупчивши біля ЮС актив, треба його так розподілити, щоб зручно було керувати ним та як мога доцільніше використати його. Розподілити актив треба по окремих ділянках нашої роботи, даючи кожному відповідне призначення, таким робом:

1) заспівач — керує масовим співом та заводить пісні;

2) байкар — розказує байки, анекдоти, загадує загадки, збирає матеріял та організовує вечір сміху;

3) музика — грає на гармонії чи иншім інструменті;

4) танцюрист — провадить поодинокі та масові танки;

5) масовик — провадить масові гри:

6) куплетист — підбирає для музики куплети та виступає з куплетами на сцені;

7) читець — переводить художнє читання та підготовляє декламації з молоддю;

8) керовник драматичних ставлень — керує ставленням інсценізацій, вечорів, концертів то-що;

9) живгазетяр (чи стінгазетяр) — набирає матеріял для газети, улаштовує її;

10) художник — малює плакати, гасла, портрети та керує малюванням при сельбуді;

11) фізкультурник — організовує фізкультурні виступи, прогулянки і т. ин.

З такого складу утворюється „ядро організації дозвілля та розваг“. Навкруги цього ядра слід зорганізувати групи молоди за окремими галузями, що допомагали б ядру збирати матеріял та переводити його в життя. Керовник групи повинен дати кожному з своєї групи якусь роботу. Чим більше охоплена групами молодь, тим краще переводитиметься вся робота.

Треба підібрати до груп здатніших товаришів та тих, що мають хист до певного типу роботи, наприклад: у групі живої газети доцільно зосередити тих товаришів, що добре письменні, уміють малювати діяпозитиви та художньо і з боку змісту обробляти поданий матеріял.

Цими групами керує бюро ЮС через „ядро організації дозвілля та розваг“ під загальним керовництвом осередку комсомолу та ради сельбуду або хати-читальні.

Для повної сталости в роботі, а також у керовництві нею ядро розроблює план роботи та календар, щоб кожний з активістів знав, коли та що йому треба підготувати. Плани доцільно заздалегідь обговорювати в групах організації дозвілля та розваг, після чого остаточно затвердити на засіданні бюро ЮС. Крім загальних планів, є велика потреба розробляти ще й плани окремих заходів що до організації дозвілля та розваг, наприклад: план вечірки, прогулянки, живгазети й т. ин.

Бюро ЮС, підчас підготовки керовників, повинно давати допоміжний матеріял, поради, як краще зробити накреслене в плані, а також перевіряє виконання його. Коли керовники вже підготували матеріял, то повідомляють про це ЮС. Наприклад: заспівач повідомляє, яку він виконуватиме пісню; масовик — які він на сьогодні думає перевести гри; байкар — хто та які казатиме байки, загадки, анекдоти й т. ин.

Бюро ЮС перевіряє ввесь матеріял, а потім повідомляє ввесь актив, щоб він допоміг перевести накреслену роботу. Різні заходи що до організації дозвілля треба переводити за принципами самодіяльности маси, наприклад: щоб перевести

накреслений план роботи, повідомляють усіх керовників і зазделегідь розподіляють між ними завдання. Підчас роботи, коли, скажімо, кінчається під керовництвом заспівача масовий спів, далі за планом стоять байки, хтось з активу вигукує: „Нехай Грицько розкаже байку!“, усі підтримують його. Байкар, розказавши байку, каже, що ще отакий ось хоче загадки загадати, актив, а за ним і вся маса підхоплюють це. Так переводиться і художнє читання, гри, і иншу роботу.

Добирати за змістом треба такий матеріял, що цікавив би молодь та відповідав би потребам сучасних виховних завдань, тому в разі авдиторія кепсько слухає та не бере жвавої участи в будь-якій формі роботи, то її треба скоротити, а розпочати з того матеріялу, що цікавить молодь. Взагалі ж треба завжди добре вивчати потреби молоди і, залежно від цього подавати матеріял відповідного змісту.

Організаційні моменти роботи взимку

Щоб організувати як слід роботу взимку, охопити нею яко мога більше молоди, треба завчасно розпочати підготовну роботу і вже тоді, як почнуть збиратися досвітки, робота в сельбуді має відбуватися повним ходом. Це допоможе відтягти молодь від досвіток та вечерниць, бо коли розпочати організовану роботу в сельбуді пізніше, то це лише ускладнить можливість відтягти молодих хлопців та дівчат від вечерниць, оскільки до них вони дуже скоро звикають.

Отже, приблизно з вересня місяця треба вже збирати актив та розпочинати роботу. Перше завдання — це устаткування приміщення, що його розпочинає актив на чолі з художньою групою: розвішують плакати, портрети, устатковують куточки: Ленінський, військовий, спортивний і т. ин. Драматична група до того, як закінчується устаткування приміщення, повинна підготувати якусь інсценізацію або вечірку. Так готуються до роботи всі инші групи активу, потім уже вивішують об'яви по селу, а актив і собі усно повідомляє своїх товаришів про вечірку. Бажано на цю вечірку зібрати як-найбільше молоди.

Треба також подбати про придбання потрібних матеріялів для роботи: ноти, пісні, художні твори, шахи, дамки і т. ин.

Крім цього, приміщення обладнати так, щоб воно було лагідне, тепле й чисте.

На перший тиждень роботи приблизний зміст календаря буде такий.

Перший вечір організованої роботи в приміщенні. Коли зібралося чимало молоди, заспівач заводить масову пісню, що відома всій молоді. Деякий час виконується масовий спів. Коли вже зібралося більше молоди, спів припиняється; на сцену виходить доповідач, який у короткій промові з'ясовує завдання роботи, говорить про вечір, потім уже й відкриває вечір. Насамперед інсценізація, потім декламації, а потім уже музика, танці, співи то-що.

Другий вечір: 1) розпочинає заспівач, після нього 2) група живгазетяр дає живу газету (чи світлову), 3) виступає масовик, переводить масові гри.

Третій вечір: 1) байкар розказує байки, анекдоти, подає загадки, 2) масовик, 3) гармоніст та куплетист.

Четвертий вечір: 1) заспівач розучує пісню, 2) чтець читає фейлетон, 3) байкар провадить загадки, байки, нарешті, співи.

П'ятий вечір: 1) спочатку масовик провадить гри, 2) керовник драмвистав проводить вечір самодіяльности, 3) інформація про міжнародні події. Потім співи, музика.

Шостий вечір: 1) читець читає фейлетон О. Вишні, 2) учитель читає лекцію-бесіду про світобудову, 3) масовик провадить гри.

Сьомий вечір: 1) заспівач провадить спів, 2) вечір сміху, 3) виступає музика, танцюрист, куплетист.

Перевівши в життя цей календар, молодь привчиться й призвичаїться до сельбудинку. На другий тиждень можна поставити в план лекції-розмови; тут слід заводити цікавіші й складніші гри, вивчати нові пісні, більше пускати читця з художніми читками, організовувати частіше політлотереї, систематично інформувати про міжнародні події і т. ін. Так чергуючи веселі форми з серйозними, молодь сама зацікавлюватиметься й серйозною роботою. На послуги такої частини молоди піде газета, книжка та гуртки, що є при сельбуді. Це про вечори. Але треба так поставити роботу, щоб і вдень селянська молодь використувала своє дозвілля в сельбуді. Для цього треба придбати шахи, дамки,

купити політкарти, приладдя для гри, як, скажімо, дошку з приладдям гри „морський бій“, приладдя для гри „повітряний бій“, доміно й т. ин. Завжди має бути відкрита читальня з газетами, там має бути тепло, охайно та лагідно, це ще більше притягатиме молодь до читальні.

Крім цього, треба організувати гулянки та гри й на повітрі взимку. Для цього треба заздалегідь агітувати за купівлю лижов (або купує їх сельбуд), ковзанів. Молодь любить це діло,—от і можна зібрати кошти та й купити, а потім уже провадити: катання на лижвах, на ковзаннях по снігу, польоду. На льоду можна й гри провадити. Дешевший спосіб — узяти в якогось хлопця великі сани та організувати катання з гори на санях. Можна завести снігову війну або збудувати крутілку на льоду (див. розділ розваги на повітрі взимку). Все це молодь заохотить до роботи, треба лише ЮС та сельбудові розбуркати ініціятиву.

Організація дозвілля та розваг у літніх умовах

Досі в практиці політосвітньої роботи влітку є лише два шляхи, що пристосовані до цієї доби:

1) робота на колодках, 2) робота на спорт - майданчику.

Робота на колодках дасть свої наслідки, але, щоб охопити всі колодки, що є на селі, потрібно дуже багато свідомого активу, якого в нас немає. Можна й на спорт - майданчику провадити роботу, але вона буде однобока. Наше завдання — всебічно організувати роботу, і зібрати докупи яко мога більше молоди, а не розпорошувати активу по колодках, перетягти молодь із колодок до форм роботи, що їх організовує п/о установа.

Ми знаємо, що на колодках молодь збирається не прясти, як на досвітках, а гуляти. Отже, організувавши нашу роботу цікавіше за гулянки, ми перетягнемо до себе з колодок усю молодь. Звичайно, для цього потрібний нам актив що піде на колодки, щоб приваблювати молодь до п/о роботи. Тут постає питання, яка ж буде найдоцільніша форма, що її найлегше організувати за наших умов та щоб вона відповідала потребам та інтересам селянської молоди, а також і змістові нашої роботи.

Практика організації дозвілля та розваг (на Прилучині) висовує, нову доцільну й цікаву форму роботи. Вона не розпорошує активу, забирає з колодок молодь, знищуючи ці колодки, крім того, дає змогу п/о установі організувати керування розвагами молоди. Вона являє собою побутову форму, з одного боку, а з другого — організаційну форму п/о роботи тому через неї найдоцільніше можна організувати дозвілля та розваги влітку [1]).

Організація літньої роботи на повітрі

Організатор літніх форм роботи на повітрі є сельбуд через ЮС. Практичну роботу провадить ЮС з своїм активом під керовництвом ЛКСМУ та радою сельбуду, ЛКСМУ вкупі з сельбудом через ЮС переводить також і підготовну роботу та організацію літніх форм роботи, що переводиться так:

1) Скупчення уваги молоди навколо організації „Червоної веселки“. Це значить, що ЮС та комсомол ще до організації „Червоної веселки“ повинні викликати інтерес молоди до неї. Це можливо досягти, роз'яснюючи форми та зміст роботи на загальних зборах ЮС та иншими заходами п/о роботи.

По-перше, цим ми зацікавлюємо молодь справою організації „Червоної веселки“ та забезпечуємо плановий перехід до літньої роботи. По-друге, ми матимемо повсякчасну підтримку від молоди як з боку, приладнання місця, так і в організації самої роботи. І, нарешті, зацікавлена цією справою, молодь зуміє загітувати й притягти до себе масу селянського молодняка, якого ще не охоплено п/о роботою.

2) Готування активу. Треба, щоб актив молоди, що працював узимку—заспівач, байкар, масовик і инші—готувалися до літніх умов сами, а також притягли до себе більше молоди.

---

[1]) Перші спроби організації літньої роботи в організованому порядку зробив Миколаївський сельбуд 1923 року та осередок ЛКСМУ. Тоді ж для зручности й назвав „Червоною веселкою“ лише ту форму роботи, бо що до місця тут весело світло (дарма що вечір), а що до змісту тут переводиться політико-виховну роботу комосередком. Тому, де буде вжито в книзі „Червона веселка“, треба розуміти під цим літні форми роботи, зосереджені в якомусь одному місці — на естраді в садку і т. ин.

3) Виявити місце для організації „Червоної веселки". Завдання літньої роботи—притягти до себе молодь з колодок. Отже, відци зрозуміло, що „Червона веселка" десь має бути близько колодок. Коли село невелике, скупчене, тоді слід організувати „Червону веселку" в центрі села. Але буває, що село дуже велике, до того розтягнуті вулиці верстов на п'ять; у таких умовах за наявности великого активу слід організувати дві чи три веселки. Потреба організації „Червоної веселки" залежить від числа та скупчености колодок на окремих вулицях. Основна умова доброї роботи веселок є добре устаткування та забезпечення коштами цієї роботи, а також якости та кількости активу. Обміркувавши це, треба остаточно вирішити, скільки має бути організовано веселок.

4) Виділити керовників та організувати актив. Остаточно вирішивши, скільки має бути організовано веселок, правління сельбуду вкупі з комсомолом та ЮС на засіданні призначають відповідних керовників із членів ради або бюро ЮС чи активного комсомольця, свідомого форм та метод п/о роботи. Такий товариш повинен мати авторитет серед молоди. Керовники скупчують навколо себе ввесь актив. Бажано, щоб актив жив недалеко від веселки.

Часто буває, що комсомол улітку, крім загальних зборів, ніякої роботи не провадить. Отут осередок повинен розподілити комсомольців на веселки, щоб вони брали участь у повсякденній її роботі.

Розподіляючи актив, слід мати на увазі, що кожен хлопець прагнутиме до тієї веселки, що її одвідуватиме його дівчина. Дуже заперечувати цьому не слід. Такого товариша треба призначити відвідувати веселки за його бажанням. Багато легше стоїть справа, коли в селі організовується лише одну веселку. Навкруги неї скупчується ввесь актив.

5) Вибір місця для веселки. Підшукуючи місце для веселки, треба мати на увазі не лише інтерес до неї молоди, а й погляди на неї селян. Скажімо, винесіть веселку за село в ліс — для хлопців та й для дівчат воно буде добре. Але батько й мати своєї дівчини туди не пустять, бо вони вбачатимуть там розпусту; від цього ж недобрий авторитет матиме й та установа, що організувала веселку.

Не добре вплине також на селян, коли буде організовано веселку під вікнами селянських хат. Гомін, сміх, музики, співи не дадуть селянам спати. За найкраще місце буде те, що лежить далі від хат, але не за межами села. Ось, скажімо, майдан, могила на вулиці чи на майдані, кладовище, що часто буває в межах села (старе кладовище, де вже немає хрестів), громадський садок або навіть садок селянського будинку й т. ин. Бажано було б, щоб місце „Червоної веселки" бачила молодь з колодок, що ми їх думаємо перетягти. Це матиме вплив на них, а також і на ту молодь, що переходить з однієї колодки до иншої. Можна веселку організувати і на колодці, коли там зручно.

6) Устаткування місця „Червоної веселки". Виявивши всі раніш згадані моменти, сельбуд укупі з активом починає устатковувати місце „Червоної веселки". Від того, як буде устатковано „Червону веселку", залежатиме розмах та якість її роботи. Отже, устатковувати це місце треба як-найкраще. Раніш треба вибрати місце; коли в садку, то треба підчистити гілки, вигребти бур'ян та сміття, розчистити доріжки. На вигоні ж слід укопати стовпи для ліхтарів, обкопати коло для масових ігор то-що. Потім обставити це місце лавами або поробити лавочки та стіл, вкопавши їх у землю, дістати три-чотири добрі ліхтарі (якщо немає електрики). Це буде найпростіша обстанова „Червоної веселки", що її спроможеться зробити кожний сельбуд.

Для повного устаткування доцільно тут збудувати „гігантські кроки", спортмайданчик для масових ігор, стрілецький тир, збудувати невеличку сцену, а, крім того, потрібно більше ослонів і взагалі різних речей: спортивного приладдя то-що. Також для веселки треба здобути потрібне учбове приладдя: газети, плакати, проєкційний ліхтар.

Перевівши підготовну роботу, можна розпочинати й живу роботу в „Червоній веселці".

Коли на веселці немає сцени, спортмайданчика, то робота починається з звичайної організованої гулянки. Увечері приходить керовник з активом, беруть гармоніста, засвічують ліхтарі, розпочинають співи під гармонію, різні гри й т. ин. Доцільно в цей час надати більшої ефектности вечорові, наприклад, зірку вирізати з паперу й засвітити

в ній світло або з гарбуза зробити якусь дивну голову, вирізавши очі, рот, зуби, ніс, заклеїти ці дірки кольоровим папером, усередині приладнати лямпу, засвітити, підняти це опудало вгору на палиці. Це приваблюватиме селянську молодь, що гуляє на колодках. Вона піде послухати музику та подивитись, „що там за диво". Тут актив переводить простеньку гру, заохочує всіх до неї, заводить співи, музику, танки. Так, провадячи роботу що-вечора, молодь покине колодки й привчиться використовувати своє дозвілля на „Червоній веселці" й завжди до неї збиратиметься. Програму кожного вечора слід міняти, поповнювати новим матеріялом, серйознішим та цікавішим. Якщо веселка має сцену, тоді починається робота так:

Драмгурток сельбуду завчасно підготовлює п'єсу, актив ЮС підготовлює вечір сміху, про це повідомляється молодь, і ось у призначений вечір приходить зразу ввесь актив з музикою, світять світло. Поки збирається молодь, грають, співають. Коли вже зібралося досить молоди, гру та співи припиняють. Виходить один із товаришів і в короткій промові з'ясовує завдання роботи веселки. Пояснює програму вечора й оголошує програму на наступний вечір. Після цього ставиться коротеньку виставу або вечір сміху, а наприкінці слід завести пісню, гри, шаради, танки й т. ин.

Другий вечір розпочинає заспівач чи музика, а потім масовик переводить масову гру, виступає байкар і т. д. Тут можна перевести дещо за ініціятивою молоди.

Так, перевівши кілька вечорів, молодь зацікавиться роботою „Червоної веселки", а в таких умовах можна вже доцільніше використовувати дозвілля молоди, поглиблюючи зміст та форми цієї роботи. Починається робота у веселці первісними, простішими формами розваг та ігор, що близькі до побуту або навіть запозичені з побуту (гра в сусіди, суд) і т. ин. Це головна умова, що споріднює „Червону веселку" з побутом і робить її близькою для селянської молоди. Але ж наше завдання —не повторювати старих форм побуту, а подати нові форми побуту молоди та втілити політико-виховний зміст у форми старого побуту. Отже, умова часткового занесення елементів старого побуту до веселки є лише найкраща метода затягти селянську молодь до п/о роботи.

Уся робота влітку має забезпечити, щоб цікаве сполучалося з корисним так змістом, як і формою. Відци виникає доконечність поступовного поглиблювання та чергування форм і організації дозвілля молоди. А це можна перевести за умови, коли кожна раніш переведена форма з відповідним змістом буде передумовою для иншої, цеб-то спричинюватиме нову форму, цікавішу й глибшу змістом. Як приклад: переведена бесіда-розмова має тягти лекцію-бесіду, лекція-бесіда, щоб закріпити знання — політбій, політфант тягне політлотерію, спортивна гра накликає інтерес до систематичного заняття фізкультурою й т. ин.

Так за певним планом та завданням провадиться, щовечора роботу у веселці. Молодь збирається при світлі: посидить, погуляє, розважиться, почує цікаві новини, а потім розходиться.

Крім вільних у молоди вечорів, у нас є ще свята та инші дні відпочинку. Їх теж треба використати через веселку.

Ось коротенький малюнок роботи „Червоної веселки“. Про ув'язку окремих форм, про місце їх, про принципи поглиблення роботи та як поглиблювати практичну роботу влітку та взимку, говоритиметься нижче.

Як улаштувати зразковий масовий вечір

Всі масові вечори як улітку, так і взимку мають бути послідовні змістом та формою. Зокрема кожен вечір налічує багато форм із різним змістом: тут і спів, і музика, і політфант, і інсценізація та багато иншого. Отже, їх треба впорядкувати.

Найкраще розподілити вечір на три відділи.

Перший відділ — початковий. Тут починає збиратися молодь; отже форму з глибоким змістом переводити недоцільно, бо мало молоди, а ті, що приходять, заважатимуть. Тут краще використати такі форми: масовий спів, музичну гру, масову та спортивну гру. Цей відділ являє гулянку та збирає молодь.

Другий відділ — поглибленої роботи. Він починається, коли вже молоди зібралося досить. До відділу слід застосувати живу газету, інсценізацію, лекцію, бесіду, політлотерію, читання і т. ин. Звичайно, не всі разом, а одну з них.

Третій відділ — хто що бажає. Тут виступає організатор вечора. Робить інформацію про міжнародні події, оголошує всякі новини з газет району, повідомляє про новини свого села й т. ин. Потім, коли вже за планом ЮС вичерпано матеріял вечора, тоді переводиться те, що висовує молодь, наприклад: загадки, байки, анекдоти, згадки або масову гру, співи, музику, танки. Актив ЮС і цю роботу повинен організовано переводити: коли хоче молодь загадки—виступає байкар і їх проводить, коли забажають співати—заспівач організовує й керує цими співами й т. ин.

Тут керовник підсумовує роботу вечора, дає різні довідки та виявляє інтерес молоди надалі. На цьому слід і закінчувати вечір.

Планове перенесення роботи до сельбуду взимку

На зиму „Червона веселка" припиняє свою роботу. Холод, дощі заганяють молодь до приміщення. Але ж припинити роботу одразу було б неправильно. Роботу „Червоної веселки" треба планово перенести до зими в приміщення. Для цього треба зібрати молодь, що відвідувала веселку, і, обговоривши низку нижчезазначених питань, зацікавити її роботою сельбуду.

Питання обговорити такі:

1) Що накреслює сельбуд у справі організації роботи взимку.

2) Які форми та методи краще запровадити в роботі сельбуду взимку.

3) Розглянути план чергових питань масової та поглибленої роботи сельбуду взимку що до їхнього змісту.

4) Як обладнати та устаткувати сельбуд до роботи взимку.

5) Як підготувати та влаштувати перший вечір у сельбуді (див. — Організація роботи взимку).

Підготувавшись до роботи в приміщенні, ще раз треба улаштувати вечір на веселці й оголосити перенесення роботи до приміщення. Це вже означатиме остаточне перенесення роботи в приміщення сельбуду, але до цього, рівнобіжно до переведення „Червоної веселки", треба вже

розпочинати й роботу в сельбуді. Таким робом перехід від літніх форм роботи до зимових провадитиметься через поступовне зменшення діяльности веселок за рівнобіжного розвитку роботи в сельбуді.

Організація повсякденного вживання часу

Багато вільного часу вдома молодь витрачає даремно, безкорисно.

Наше завдання організувати цей час. Допомогти молоді використати його корисніше. Тут — лише б наша охота — засобів для цього знайдеться багато.

Просунення на домівку книжки та газети

Книжка та газета — це перший засіб культурного використання вільного часу вдома. Треба лише нею зацікавити молодь. Подавши в сельбуді елементарні знання та вказавши літературу, молодь зможе поглибити ці знання дома через книжку в доцільний спосіб використає час.

Найбільше місце з організації дозвілля вдома має посісти художня література, бо художня творчість розказує підліткові про життя людства з усією різноманітністю соціяльно-економічних явищ цілком популярною та зрозумілою мовою. Художня література, що в ній відбито ті чи инші явища сучасного чи минулого за вивчення теоретичних питань має оживати, виточнити та доповнити їх. Відци висновок — не можна художню літературу відривати від загальноосвітньої роботи, навпаки — читання художніх творів вдома треба щільно звязати з загальносельбудівською роботою. Наприклад: вивчаємо ми в політгуртку тему „Крепацтво на Україні та розкрепачення селян 1861 року“, ставимо собі завдання, що дала реформа 1861 року селянству. Для повного висвітлення питання не досить теоретичних міркувань. Тут порадьте молоді твори Панаса Мирного — „Хіба ревуть воли, як ясла повні“, Нечуя-Левицького — „Микола Джеря“, Марко-Вовчка — „Кармелюк“. Молодь з зацікавленістю прочитає дома й матиме чітке уявлення про цю тему.

Другий приклад. Перевели бесіду про громадянську війну на Україні, додайте сюди твір „Трипільська трагедія“,

„Железный поток“ Серафімовича й т. ін. Прочитавши фейлетона О. Вишні, треба порадити читати дома инші збірки його фейлетонів. Так і з усіх инших галузей. Це найкращий спосіб запровадити книжку на домівку. Звичайно, для цього треба мати щільний звязок з бібліотекою, яка має допомагати молоді знаходити цікаву книжку, вивішувати списки книжок на окремі теми й т. ін.

Селянська молодь мало передплачує газет здебільшого через те, що не знає, як і де їх передплатити. Отже треба їй про це розказати, намагаючись, щоб кожен письменний юнак передплатив газету, або ж, зібравши гроші, передплатити через комсомольський осередок колективно газету. Вільним часом дома її буде почитано.

Готування вдома декламацій, байок то-що

Коли ширше буде поставлено роботу в сельбуді, коли більш буде п/о активу, тоді краще можна організувати вільний час і вдома. Для цього треба активу притягти масу селянської молоди до праці в сельбуді. *Одну* частину молоди *цікавить* інсценізація чи жива газета, друга частина хоче виступати на сцені з декламаціями, та не знає, де підшукати найкращий матеріял і т. ін. Отже, такій молоді треба доручити підготувати щось до вечора в сельбуді, порадити їй книжки то-що. Одні з них готуватимуть декламації для сцени, другі вивчатимуть свої ролі для інсценізації, треті писатимуть дописи до стін чи живгазети, инші вивчатимуть нову пісню, инші малюватимуть карикатуру якусь, хтось побажає написати інсценізацію або вірша, хтось вишукуватиме та записуватиме загадки і т. ін.

Нарешті, треба наштовхнути молодь на те, щоб вона слідкувала й створювала гіґієнічні умови вдома. Цього можна досягти через бесіди в сельбуді, про те як передається з брудом та через посуд заразливі хороби, яку слід тримати в житловому будинку температуру й т. ін.

Деякі селянські хати позбулися вже ікон. Прикрасили по-новому стіни Ленінським куточком та різними портретами; ось їх треба навести як приклад молоді, і вона теж прагнутиме цього.

Вільний час молоди вдома можна використати для сільсько-господарської пропаганди, привчаючи молодь до

культурного господарювання. В звязку з цим можна оголосити в сельбуді конкурс на найкраще прибране подвір'я, заздалегідь подавши поради, як треба додержувати санітарії та чистоти в подвір'ї. Також треба заохотити молодь до вирощування культурних рослин у господарстві; через підготування експонатів для сільсько-господарчої виставки (розказавши про премії). Розказати, як посадити садок та як його охороняти від шкідників.

Про досягнення молодь любить похвалитися, отже сельбуду треба поставити в приклад якогось юнака (що виростив культурні рослини на полі й одержав з цього великий прибуток). Остання молодь заздритиме й сама буде прагнути мати такі досягнення, вплинувши на батька. Разом з цим можна скритикувати недбайливого господаря та його дітей, що не прагнуть до культури в сільському господарстві.

Основне завдання організації дозвілля є втілення культури через молодь до сільського господарства, а також і в побут селянського життя.

II. САМОДІЯЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ТА РОЗВАГ

Політосвітніх форм роботи з молоддю богато. Усі вони однаково доцільні й потрібні в системі роботи серед молоди Коли одна форма не підходить за одних умов, то її добре запроваджується в инших умовах.

Усі форми мають бути жваві, бо инакше молодь не цікавитиметься роботою. Деякі робітники невірно розуміють жвавість форм. Скажімо, молодь любить танки, музику — „ну й хай танцюють що - вечора, коли їм подобається“. Так побудована робота нічого корисного не дає.

Жвавість визначається *хуткістю набування всебічного розвитку* через ті форми п/о роботи, що в них вкладено елементи розваги за *принципом самодіяльности* молоди.

Через гру, танці, всебічно виховати людину не можна. Для цього треба широко розгорнути й инші царини так масової, як і поглибленої п/о роботи.

Але ж природний інтерес молоди виявляється саме до тих форм та змісту роботи, що в них молодь може проявити свою творчість та одержати розвагу, а разом із тим і одержати певні знання та навички. Наприклад: співати, грати на музичному інструменті, виступати на сцені то - що.

Такі форми роботи для п/о надто важливі, бо через них провадиться художнє виховання молоди, вклавши в ці форми відповідний п/о зміст і політичне виховання. Тому в організації дозвілля та розваг на такі форми треба звертати більше уваги.

Масовий спів. Хоргурток

Нема на світі жодної людини, щоб не співала або не любила співу. Пісня виявляє і горе, і радість. У пісні знаходять відпочинок. Пісня навіває багато думок, иноді

сумних, часом бадьорих. Закликає до життя, до боротьби. Пісня морально виховує людину.

Тому-то й полюбляють її люди, а найбільше молодь. Уже як зберуться до гурту, то без співу не обійдеться. Отже, пісня, як бачимо, є невід'ємна частка життя, що в нашій роботі не можна її обминути.

Для п/о роботи пісня має значіння як художня форма, що через неї можна перевести п/о роботу. Скажімо, революційні пісні виховують революційний дух (тоді як церковні пісні навівають думку про щось невідоме, про бога, виховують релігійні почуття).

У побуті села є багато всяких пісень. Отже, завдання п/о установ вижити всі старі, нікчемні пісні, а на місце їх подати нову змістовну, художньо-поетичну революційну пісню.

Де-далі ускладнюється техніка співу. Мотиву селянський хлопець зразу не перейме, отже, нову пісню треба вивчити, щоб вона стала масовою.

Вивчається революційну пісню на вечорах у сельбуді, та у веселці. До цієї роботи притягає заспівач усю селянську молодь і організовує масовий спів у такий спосіб:

Спочатку збирає охочих, розподіляє на дві-три частини за голосами — баси, тенори, дисканти то-що — гуртує їх навкруги себе, сам стає в середину і керує співом, відбиваючи рукою такт-ритм пісні. Щоб легко було перевести пісню, треба її розпочати з певного тону.

Коли розпочинається спів, решта молоди підходить до гурту, вибирає кожен до свого голосу партію й пристає до масової співанки. Докладніші відомості про організацію масового співу можна здобути в книзі „Масовий спів" Богуславського та Корицького).

Щоб скорше вивчити слова пісні, треба при [illegible] шкільну дошку чи форніру, виписати на ньому слова пісні а потім перед форніром розпочинати спів. Але в такий спосіб можна вивчити найпростіші пісні, що їх співають дві партії. Через ці пісні слід зацікавити молодь до складніших пісень. За часи масового співу виділиться група добрих співаків, зацікавиться цим ділом і з ними можна вивчати складніші пісні. Але молодь не знає нот. Щоб перевести надалі цю роботу, треба підшукати якусь людину,

що вміла б читати ноти. Отже, від масового співу ми повинні перейти до організації хорового гуртка. Для цього треба загітувати молодь, щоб, організувавши гурток, можна було б давати концерти і взагалі допомагати сельбудові в роботі. Перевести запис до гуртка, підшукати регента й тоді вже розпочинати роботу.

Таким робом, коли при сельбуді немає хоргуртка, його треба організувати через масовий спів. Коли є, то він провадить роботу серед молоди взимку влаштовуючи концерти, до чого молодь повинна додавати ще декламації. А влітку вечорами у „Червоній веселці" хор повинен улаштовувати концерти, а взагалі брати участь в організації масового співу. Відци поповниться його склад новими співаками, по-перше, по-друге, молодь перейматиме пісні й вивчатиме їх сама.

Тепер уже завдання заспівача притягнути до співу всіх хористів у веселці чи в сельбуді, щоб вони допомогли молоді вивчати партії пісень як тих, що співають хором, та і тих, що він намітив. Таким робом просунеться в масу нова революційна пісня, що має велике революціонізаційне значіння.

Вивчати пісні найкраще революційні, чергуючи з побутово-народніми, а першу роботу починати треба з найпростіших селянських пісень; відь цього переходити вже й до складніших [1]).

Музичний інструмент. Музичний гурток

В організації відпочинку як пісня, так і музика має велике значіння. Уже один музичний інструмент, коли ми маємо (з добрим музикою), притягає багато молоди.

Молодь (та й дорослі) цікавиться музикою. Не тільки послухати бажає молодь, але й сама навчитися грати на якомусь музінструменті. Отже, не досить лише використовувати в формах нашої роботи музичний інструмент,— треба поширити музику, дати змогу молоді навчитися грати. Це корисно і для молоди, і для п/о установи. З одним музичним інструментом можна провадити роботу, але не так

---

1) Список пісень дивись в додатковому матеріялі в розділі комсомольські пісні.

широко, як із музичним гуртком, та кілька музичних інструментів надає й більшого ефекту грі.

Музичний гурток — добрий помічник в організації відпочинку через улаштування концертів, інсценізацій то-що. Як же організувати цей гурток та обслуговування инших форм організації дозвілля та розваг (гри, масовий спів, танки й т. ин.).? Перше завдання є організація музичного активу з молоди, розпорошеної по селу, в спеціяльну групу. Треба затягти до себе всіх балабайників, скрипалів, гітаристів, мандолінників, цеб-то ту молодь, що вже вміє грати „для себе“. Організувати, зацікавити їх своєю роботою. До них поступовно приєднувати ту молодь, що бажає навчитися грати. Сельбуд, окрім цього, повинен ще утворити умови, де б розвивалися здатності об'єднаних у гурток музик-одинаків, набуваючи нові інструменти, ноти, нові пісні, літературу, що поширювала б музичну самоосвіту, і т. д. Так створюється музактив. Арганізовану ініціятивну групу треба відразу привчати до організованої роботи, виділити до неї керовника, більш обізнаного з музикою. Нехай спочатку грають тих пісень, що сами вміють, поступовно переходячи до вивчання нових пісень.

Другий спосіб організації музичного гуртка. Музичні інструменти закуповує сельбуд. Молодь, що бажатиме вчитись грати, завжди знайдеться. Для гуртка треба запрохати доброго керовника, щоб сам добре знав музичну справу; йому треба доручити керування всією музичною роботою в сельбуді.

Музичний гурток та хоргурток повинні в певній мірі поєднувати свою роботу, організовано задовольняти потреби молоди. Оскільки молодь уже не задовольняється лише з гармонії, вона вимагає більш організованої та художньої гри, тому музичний гурток повинен систематично раз на тиждень організовувати гру, підчас неї можна допустити й танці. Але ж музику треба скеровувати, щоб вона була не лише знаряддя до танців, але й засіб естетичного задоволення та виховання молоди. Для цього треба грати нових революційних та художніх пісень. Музгурток повинен допомагати молоді перевести інсценізацію або вечір. Влітку допомагати в роботі на повітрі, брати участь у переведенні екскурсій, гулянок то-що.

Масова інсценізація. Драмгурток

Інсценізація набуває великої ваги в організації дозвілля та розваг молоди; вона пожвавлює та художньо оформлює заходи п/о установ, спрямовані доцільно організувати дозвілля молоди.

Молодь цікавиться художньою інсценізацією та краще її приймає, тому що вона зрозуміліша від вистави, бо матеріял для неї підбирається з навколишнього життя, з тих подій, що оточують кожну особу. До цього інсценізацію можна підготувати скоріше, як п'єсу, а також менше потрібно театрального приладдя. На першій ліпшій селянській сцені можна переводити інсценізацію, а в деяких випадках навіть і без сцени, на повітрі, в садку то - що.

Як же влаштувати інсценізацію?

Можна зокрема доручити комусь написати інсценізацію, але краще обробити матеріял цей колективо, цеб - то підбирається гуртом якусь тему, а потім гуртом пишуть інсценізацію, обробляють її з художнього та змістового боку. Поруч із цим треба комусь із товаришів доручити, щоб він подбав за технічний бік; дістав костюмів, гриму й иншого приладдя. Написавши інсценізацію, треба розпочати вивчати ролі та переводити репетиції.

Що до добору матеріялу та розробки його треба мати на увазі ось що:

1) матеріял має бути цікавий для молоди змістом та формою;

2) матеріял має бути звязаний з життям;

3) має бути жвавий, побудований у веселій формі.

На початку роботи треба інсценізувати побутові явища,— вони будуть цікавіші для молоди та й легші для підготовки. Спочатку найкраще взяти таку тему — „Чудеса в нашому селі“. Тут показати досягнення кооперації, сільради, їхні хиби то - що.

Поруч з інсценізацією побутових явищ можна переводити інсценізацію художніх творів, юмористичних оповідань фейлетонів, а також газетного матеріялу, а саме: знущання капіталістів з робітників за кордоном.

Скласти інсценізацію художнього твору треба так. Відразу зачитати гуртом твір, виявити дієвих осіб за їхньою

послідовністю, розподілити кожному слова твору (ролі), виявити речі, потрібні для створення певного типу, що його подано в творі, і, нарешті, вже підготовувати твір.

Великий авторитет мають інсценізовані суди. Звичайно для молоди вони мусять мати жвавий, життьовий характер. Головну ролю мають відогравати події з життя молоди, скажімо: політсуд має осудити політично несвідомого хлопця у нас, або політично-несвідомого комсомольця в Польщі Наприклад:

Польський суд

На сцену виходить польський суд. Уводять комсомольця. Зачитується обвинувачення, провадиться допит.

1) Скільки років? — Дев'ятнадцять.

2) Національність? — Українець.

3) Походження? — Селянин.

4) До якої партії належите та з якого року? — У комсомолі п'ять років, у партії два роки.

5) Чому ви вступили до цих організацій? — Класова свідомість притягнула мене.

6) Яке завдання вашої партії? — Утворити соціялістичне життя на всій земній кулі, знищити панство та гніт.

7) Ех дурню! Як же ви житимете без панів?

8) Ви вбили начальника міської дефензиви пана Демуцького? Скажіть, з своєї ініціятиви, чи вас хтось підмовив. Коли з своєї ініціятиви, то причини цьому? — Ми, українці, що живемо в вашому підданстві під гнітом паразитів, не маємо спокою, нас не пускають до школи, до освіти, нам забороняють сказати *якесь* слово, нас беруть безвинних на допит, мучать щоб ми видавали революціонерів, і ваш катюга „пан“ Демуцький замордував мого батька в тюрмі за те, що він сказав: „Коли б діждатися скорше революції“. Лише за це одно слово, його замордували в казематі, і тому терпіти таке знущання я вважаю далі за неможливе. Я знаю, мені не минути катування. Але я не один... нас мільйони, нас ціла партія, що зростає й міцнішає! Нині за межами панської Польщі вільно живуть наші брати пролетарі й селяни України, вони знають, як тут нас мордують, вони простягнуть нам руку, дадуть підмогу скинути з Польщі панське ярмо. Чекай-но, кате! Нині рубаєш ти нам голови,

але незабаром, у червоному полум'ї світової революції, наші робочі руки помстяться над вами! Нікуди буде тікати: землю, повітря, море — все забере пролетаріят. Вам одна лише могила!

9) Ах ти, холоп! Сопляк! Як політично наспиртувався добре розбирається в політиці!

10) *Обвинувачений.* Хто з робітників та селян не стане до наших революційних лав, той ворог нам і собі, запродана шкіра.

11) *Суд.* Замовкни, щеня!

12) Допит пани судді вважають закінченим (виходять).

13) (*Суд увіходить*). Іменем польської національної влади, я, пан суддя Халявський, розібравши справу обвинувачення комсомольця (такого-то) у вбивстві градоначальника Демуцького, виявив за цілком доведений факт убивства, а також і те, що комсомолець, він же й партієць, (такий-то) є одвертий революціонер, про що він сам заявив... А тому ухвалив (такого-то) розстріляти протягом двадцять чотирьох годин.

14) (*Підсудний гукає*). Мене не стане, але живе наша партія, живе Союз Радянських Соціялістичних Республік! А тому житиме всесвітня революція.

15) (У цей час з авдиторії подається виклик). Кого розстрілювати, собаки? (Раптом вискакує на сцену 5—8 юнаків, забирають зброю у вартових, термосять суддів, здіймають з них польські костюми, уси бороду. А потім один із них гукає). Пфу-ти! Та це ж наші хлопці!

16. (*Суддя відповідає*). Так! Тут наші хлопці показали інсценізацію, але в Польщі справді що-дня засідають такі суди, що-дня, де-далі, повнішають тюрми. Там революціонерам, політично-освіченим не життя, а смерть та катування присуджує суд.

(Завіса)

Агросуд може орієнтуватись у своєму наставленні на те, як краще через молодь поширювати агрознання, а тому вибирається тему для суду: комсомолець, що не обробив як слід толоки, й тепер сидить без хліба й т. ин.

Сцену можна використати також для агітації за кіно, за радіо, склавши наперед інсценізацію.

І, нарешті, останнє, що слід поширити це повсякчасну інсценізацію світових подій. Для цього приладновується на сцені звичайний громофонний рупор, щоб трубка виходила

за куліси (це називають „оракулом“). Виходить якийсь товариш за куліси й гучно оголошує в рупор новини про міжнародні події. Під оголошенням цих подій можна перевести інсценізацію.

Наприклад: одкривається сцена, на сцені закуті робітники протестують проти тюремних знущань. Із-за куліс пускають на сцену дим, робітники задихаються, кричать, виголошують гасла й падають мертві. Оракул гукає: „Повстання в Тулоні сьогодні задушено газами!“. Далі пояснює як воно сталося. (Падає завіса). Далі після завіси — друге: на сцені стоять два комуністи, з другого боку — два поліцаї з рушницями, з ними польський офіцер; він командує розстрілює комуністів. Оракул оголошує: Сьогодні в Польщі розстріляно двох видатних революціонерів комуністів, що обороняли права поневолених!“ і т. ин.

Так переводиться повідомлення про головні революційні події, а наприкінці можна пропустити повідомлення з селянського життя. Наприклад, невідомо хто за кулісами повідомляє: „Сьогодні трапився небувалий випадок — Федора Дем'яненко та Христя Пугікова побили одна одній зуби „за яйця“, бо кури несуться в одному гнізді, і важко відрізнити, де яйця своєї курки, а де сусідчиної“. Тут можна пустити на сцену курку (вона сокоче, біжить за сцену), а за нею вибігають жінки, вчепившись одна одній у коси, перебігають сцену. За цим повідомляється, що кому снилось. Правлінню кооперації снилось, що миші товар поточили, сільраді щось инше, попові — паляниці, якомусь парубкові снився посаг і т. ин. Після кожного матеріялу додається пояснення через рупор, що це, мовляв, так не гаразд та як цього уникати.

Як висновок до інсценізації слід зазначити, що перший-ліпший матеріял п/о роботи можна перевести через інсценізації, відповідно його обробивши. Отже, через інсценізації можна як-найкраще використати дозвілля молоди, заохотивши її до цієї справи.

Молодь, що бере участь у переведенні інсценізацій, побажає поставити якусь виставу. Отже, наше завдання з усіх товаришів організувати драмгурток, що зумів би переводити ширшу драматичну роботу, ставлячи складніші сюжетові п'єси водевілі та інсценовки.

Коли в сельбуді вже є драмгурток, то товариші, зацікавлені драматичною роботою, через інсценізацію поповнюватимуть його склад. Одначе, група інсценізаторів повинна існувати при ЮС й за допомогою драмгуртка завжди переводити свою роботу.

Образотворче мистецтво. Образотворчий гурток

У первісній організації масової роботи образотворче мистецтво не мало особливого значіння. Два чи три товариші могли обслуговувати роботу цілком. Але тепер, коли ми широко розгортаємо роботу в усіх ділянках, коли вже організовано гуртки співочий, музичний, драматичний, коли поширюється самодіяльну роботу через інсценізацію, то образотворче мистецтво набуває великого значіння. Кожна інсценізація потребує якогось малюнка, що дає ефект у роботі, розмалювання гасел для сцени (для вистави), малювання плакатів, портретів, об'яв і т. ин. Усе це конче потрібне для п/о роботи, і його треба подати вчасно. Розгорнуту роботу без цих приладів переводити не можна. У місті малюють: плакат, гасло, портрет для п/о установи — художники чи якась установа. На селі ж це може зробити для сельбудів організований образотворчий гурток. Це один бік, що виявляє потребу організації образотворчого гуртка конче потрібного для налагодження п/о роботи в сельбуді.

Але, опріч цього, перед нами стоїть ще друге завдання: дати можливість зацікавленій молоді навчитися малювати; зацікавити молодь образотворчою роботою, зробити її потрібною не тільки для п/о установи, а й для самої молоди, для життя й виробництва.

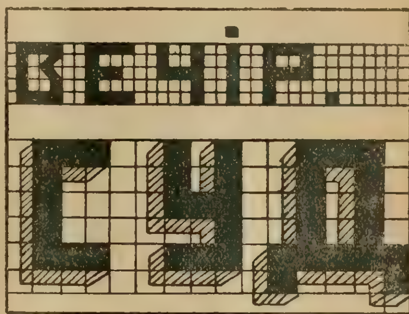
Зрозуміло, що це ще й допоможе краще організувати дозвілля. Початок організаційної роботи треба заложити ще в первісній масовій роботі. Художник, що малює плакати для сельбуду, вже повинен притягти та зацікавлювати малюванням молодь; сельбудові треба подбати за те, щоб було чим малювати, закупити фарби, папір, пензлі, лінійки то-що. З цим приладдям нехай художник привчає молодь до малювання, спочатку примітивного плакату, діяграми.

Найкраща метода притягувати молодь до образотворчої роботи — це малювання плакатів у залі сельбуду в присутності молоди. Тут відразу знайдуться охочі малювати; отже,

треба їм дати роботу, наприклад: доручити одному з присутніх намалювати діяграму соціяльного складу членів сельбуду чи діяграму про сільраду, про число членів сільради про освіту на селі (звичайно, на підставі чисел).

Для цього треба пояснити, як і яку діяграму слід малювати. Наприклад: 1) можна малювати діяграму колову; для цього слід пояснити, як володіти циркулем, як намалювати коло, щоб воно відповідало числу порівняно до иншого кола; 2) малювання діяграм трикутникових; 3) малювання діяграм у чотирикутнику; 4) малювання діяграм стовпцевих і т. ин.

Для цього всього треба спочатку на папері позначити крапчаком схему, розміряти все лінійкою, умовившись про маштаб і т. ин. Коли вже все буде розмічене, докладно можна малювати діяграму тушом або фарбами. До цього треба розказати, як вживати фарб та як їх розкладати на папері.

Малюнок 1

Всяко можна малювати плакат, але на початку треба привчати молодь до малювання що-найпростішого плакату; прямими буквами за допомогою квадратиків (див. малюнок 1). Для цього спочатку розмічається лінійкою місця, де буде намальовано букви, а потім малюється на цих місцях легенько олівцем рівні квадратики, однакові завбільшки. В другому рядку коли це буде потрібно, можна зробити менші квадратики. Потім вираховують інтервали між буквами, а ті квадратики, що на них припадає буква, замальовують фарбами, бажаючи деякі краще зробити, иноді замальовують півквадрата чи два квадрати (зайві квадратики витирають гумкою після того, як змальовано плакат). Після цього треба повчити накласти на букви відтінки (дивись на тому самому малюнку другий рядок), а потім можна давати складніші способи малювання плакатів і т. ин.

Після того, як молодь зацікавиться серйозно образотворчою роботою, тоді вже можна організувати образотворчий гурток, в якому можна було б систематичніш поставити роботу та поглибити в цій галузі знання молоди.

Тепер завдання — скласти для гуртка програму, накреслити шляхи роботи. Що ж ми мусимо поставити в основу образотворчої роботи? Це питання розвязується, з одного боку, інтересом молоди, що організувалась у гурток, а з другого — потребами нашої роботи. В основному завдання гуртка будуть такі:

1) допомагати сельбудинкові в роботі;

2) ознайомитися з теорією малювання та графики - креслення на практиці;

3) навчитися орієнтуватися в художній творчості;

4) навчитися використовувати набуті знання образотворчости, прикласти їх до виробництва та життя, і, нарешті,

5) доцільно та з користю організувати дозвілля та розваги молоди.

Це буде широке завдання, що його може поставити перед собою образотворчий гурток. Основне ж — це допомога в роботі сельбудинку.

III. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕЧОРІВ

Вечір самодіяльности

Щоб гаразд перевести вечір самодіяльности та охопити ним можливо більше молоди, треба захопити її, по-перше, таким вечором, по-друге, треба його зробити цікавим.

Щоб досягти цього, треба заздалегідь пояснити докладно про зміст та завдання вечора, повісити об'яву приблизно такого змісту: „Тоді-то організується вечір самодіяльности молоди; прохаємо охочих виступати на вечорі подати свій матеріял у писаній або усній формі до такого-то". Це треба проробити за тиждень раніше, щоб молодь встигла щось підготувати.

Матеріял подає молодь різний змістом, здебільшого в сміхотворній формі. Матеріял, що підготувала молодь, відомий лише комісії для влаштування вечора, яка його не розголошує.

До вечора, як вище згадувалося, молодь готує різний матеріял. Окрім інсценізацій, вона подає декламації, свої власні вірші зачитує, оповідання переказує, розказує згадки, анекдоти, задає загадки, виходить з музикою, з піснями, з фокусами, з дотепними репліками, з фізичними вправами й т. ин. Отже, ввесь оцей матеріял треба систематизувати.

Увесь поданий матеріял обробляє та планує ЮС, розподіляючи його серед молоди для виступу.

Приблизний план вечора такий:

1. Оповідання, перекази та спогади.
2. Декламація різних творів.
3. Інсценізація.
4. Музика та співи.
5. Різні спортивні номери, трюки та фокуси.
6. Загадки, ломиголовки та анекдоти.

У кожному відділі теж має бути план, хто за ким виступає, про що повинні знати актери й завчасно підготуватися до виступу, загримуватися то-що.

Такий план вечора самодіяльности при нетемовому (багатотемовому) вечорі. Іноді улаштовують темовий вечір самодіяльности; тоді планувати матеріял легше.

Темові вечори влаштовують у двох випадках: перший — коли присвячується вечір до якогось свята; другий — коли молодь подає занадто багато матеріялу, тоді краще оголошувати темові вечори і на них використовувати матеріял частками. Відкидати ж матеріял, коли його багато, не можна,— це вбиває ініціятиву молоди. Відкидається лише той матеріял, що зовсім непридатний або шкідливий змістом.

Вечір товариськости

Вечір-гулянку улаштовують здебільшого підчас революційних (або побутових) свят. Наприклад: МЮД, Жовтнева революція, Перше Травня й т. ін. У такі свята вдень переводиться демонстрацію, мітинг чи доповіді, а ввечері доцільно організувати вечір-гулянку, що ставить за мету: а) зміцнити товариську солідарність під гаслами свята, б) перевести здоровий відпочинок, в) організувати розумну розвагу та г) з'ясувати значіння свята.

Згідно з цими завданнями добирається матеріял до вечора.

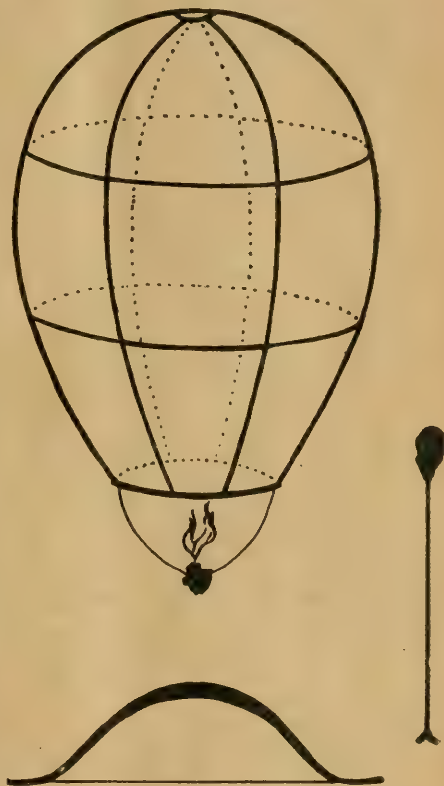
Трапляється иноді, переводячи вечори, наші робітники не дотримують цих завдань, не вміють керувати масою, а часто й сами підпадають під чийсь вплив. Тоді вечір вульґаризується, перетворюється на складчину, піяцтво з усіма негативними сторонами.

Щоб уникнути цього, треба завжди до вечора-гулянки заздалегідь добре підготуватись, дібрати цікавий матеріял, побудувати план та організувати керовництво. Переводячи вечір, дотримуватись плана та керувати ініціятивою маси. В такий спосіб переведений вечір завжди дасть добрі наслідки.

Для організації вечора ЮС виділяє окремого товариша, що групує навколо себе зацікавлену частину п/о активу, вкупі й вирішують всі організаційні питання та керують вечором.

Взимку влаштовується вечірку - гулянку в приміщенні. Влітку її завжди треба виносити на повітря, а саме : в гай, у діброву, за село. За найкраще місце для вечірки буде узлісся; тут увечері прилаштовують ліхтарі, а на галявині переводять різні гуртові гри. Для прикладу розгляньмо, як можна влаштувати вечірку - гулянку Першого Травня.

Скажімо, на вечірку зійшлося 45 — 50 чоловіка (хлопців та дівчат). Треба організувати „вогневу лотерею“. Для вогневої лотереї треба придбати 10 портретів революційних проводирів. До кожного портрета слід зробити паперову повітряну кулю та луки з кількома стрілами.

Малюнок 2

Це робиться так: купують тонкий кольоровий папір (краще грубий цигарковий папір), склеюють аркуші паперу в такий спосіб, щоб вийшла куля (див. малюнок 2) такого розміру: угору шістнадцять — двадцять вершків, завширшки 14 — 16 верш., а внизу кругла відтулина завширшки 10 — 12 верш. До відтулини приладновують тоненький дріт, на дроті посередині намотується жмут клоччя. Щоб цей смолоскип не одірвався від кулі, у пругах кулі заклеюють теж тоненький дріт, до нього й прикріпляють дріт із смолоскипом.

Тепер, коли вмочити цей смолоскип у гас і підпалити, гаряче повітря попаде в кулю — і вона полетить угору. Уночі це дуже цікаво, ефектно, дивовижно для молоди, а також і для дорослих. Куля літатиме вгорі високо поки загасне смолоскип, тоді спуститься вниз (треба подбати, щоб

куля не залетіла на село). Треба так робити кулю, щоб вона була легенька.

Лук і стріли роблять сами хлопці *з дерева*, а стріли можна й з дроту, на їхні кінці намотують кloччя. Коли вмочити стрілу в гас, підпалити й потім пустити з лука, вона летітиме і горітиме.

До всього можна додати ще й ракети, смолоскипи та инше. На все це потрібно фунтів 8 гасу. Оце, власно, приладдя для „вогневої лотереї“. Лотерею можна влаштувати лише за межами села, щоб не сталося лиха.

Тепер лотерея „дарунок Травня“. Речі купують для дівчат і хлопців різні і стільки, щоб кожен учасник вечора виграв собі якусь річ.

Для розигри лотереї треба здобути такі речі, що цікавили б молодь. Коли все підготовано, молодь збирається на веселці, чи біля сельбуду, а відти йде до призначеного місця з піснями, з музикою (музгурток теж повинен брати участь). Прийшовши на місце, засвітити ліхтарі й розпочати гулянку. Передусім хтось із молоди коротенько інформує про день Інтернаціоналу (Перше Травня), тут провадиться бесіду про молодь, поневолену за кордоном, як вона там зустрічає Травень і т. ин. Тут хтось розказує новини з газети про життя молоди то-що. Після бесіди — розваги, масові гри, революційні пісні, потім музика, танці, куплетист додає до музики комсомольські „частушки“. Наприклад (на мотив: „Раз полоску Маша жала“):

1. Гей ну, хлопці;
Гей, дівчата,
Буду пісні починати.
Пісню нашу.
(Приспів)
Пісню нашу!

2. Лає мене батько
й мати,
Лає піп наш череватий.
Що не вірю,
(Приспів)
Не молюся.

3, Що не вірю,
Не молюся
Та за книжку я беруся.
Все читаю,
(Приспів)
Все читаю.

4. В комсомолі
Я три роки,
Научився вже не трохи
Про життя все,
(Приспів)
Про життя все.

5. Я тепер
Боротись буду
Проти пана, проти бога,—
Це дорога,
(Приспів)
Це дорога.

6. І так хочеться
Узяти
В руки шаблю та гранати.
І на панство,
(Приспів)
На поганство!

7. І фашистів
Там у Римі,
В Польщі, Англії, Берліні
Шматувати,
(Приспів)
Шматувати.

8. Хто зі мною,
Хто до бою,
Книжку той візьми з собою,—
Будем вчитись,
(Приспів)
Як нам битись.

9. Нумо ж, хлопці,
Веселіше,
Ви дівчата — сміливіше
До науки,
(Приспів)
Книжку в руки.

10. Наспівався
Я доволі,
Заболіло вже у горлі.
Ну, хто другий,
(Приспів)
Пісню нову.

Заводить хтось инший приспів до гопака:

1. Ой, гоп,
Гопачок,
Комсомольський
Празничок,
Добрий, жвавий,
Та веселий,
Ми зробили
На все село.

2. От так!
Вкупі - вмісті
Два Івани
Та дві Христі,
Павло, Грицько
Та Петрусь,
Та Параска,
Та Андрусь.

3. Всі дівчата,
Усі хлопці
І увесь наш
Комсомол.
Бій - грім
Для нас нуль,
Хватить сили
Хватить куль.

4. Ой, так
Погулять,
Завтра книжку
Прочитать,
За газету
Та за діло,
Тільки пір'я
Щоб летіло.

5. Ой, гоп,
Та за працю.
Чемберлену
Груди бий,
Кулю гаду
Неборацi,
Щоб не був
Такий дурний.

6. Гуп - гоп!
В кузні молот
Б'є по криці
Вогневій;
Там зростає
Наш союз
Серед світових
подій.

7. Чуй-чуй!
Буржуї
Зуби гострять,
Гострять штик.
Не злякається
Від того
Селянин
Ні робітник.

8. Ой, гоп,
Погуляєм
Всі ми хлопці,
Славні всі,
Гой-гоя,
Завтра праця,
Чи до бою
Підем всі.

Підчас „частушок“ одна група готує вечерю — в казанах кашу варить. Останні всі гуляють. Група хлопців пускає дві паперові кулі (випробовують) і цим приваблює до себе молодь із села.

Трохи згодом пускають усі кулі разом. Коли кулі опускаються, їх знову заготовлюють (умочають у гас ґноти) і оголошують „вогневу лотерею“. Для цього назначають лінію, що з неї пускають кулі, а другу — звідки пускають вогневі стріли; віддаль між лініями не більша як двадцять кроків. На першій лінії держать шари, на другій вишиковуються шерегом стрільці, а з боку стоїть командувач. Усі можуть починати стріляти лише після команди. Командувач подає її тоді, коли вже куля підійметься вгору сажнів на 5. Тоді пускають стріли; чия стріла влучить у кулю й підпалить її, той одержує ту річ, яку позначено номером кулі. Коли ж за першим разом ніхто не влучить у кулю, тоді кожен має право стріляти на неї скільки хоче і з якого хоче місця, аж доки куля не почне спускатися і т. д.

Після цього переводять лотерею „дарунок Травня“.

Кидають усі лотерейні квитки в шапку, кожен хлопець підходить до шапки, каже побажання Першому Травневі, а потім говорить, що він бажав одержати від нього (тут і гасла вигукують або про щось цікаве розказують). Після цього хлопець тягне квитка, розгортає його й одержує ту річ, що там зазначено, наприклад, гребінець, хусточку або книжку. Той, що видає цю річ, приказує від: „Імени Травня“, наприклад, до книжки каже: „Тобі треба читати книжки — будеш людиною“. Коли гребінець — „Щоб завжди був причісаний та додержувався гіґієни“ і т. ин.

Після закінчення цього починають вечеряти, сівши вряд на траві. Повечерявши, розпочати розмови, музику, співи,

танці. Частина хлопців пускає ракети або стріли з лука, а потім беруть смолоскипи, світять, шикуються в шереги й ідуть із співом революційних пісень („Інтернаціонал“, „Комсомольський марш“, „Сміло в ногу“, „Марсельєза“ та инші) додому. Так провівши вечір-гулянку, молодь довго пам'ятатиме про нього, а організатори матимуть пошану та авторитет у молоди.

Це приблизно організація вечора-гулянки на повітрі. Звичайно, до кожного свята треба підбирати инший зміст та заводити инші форми. Основне ж завдання вечірки — перевести її по-товариському, одверто, всі питання обміркувати цілком по-семейному.

Не дуже від цього одмінні товариські вечори в приміщенні. Тут можна лише додати інсценізації на сцені, декламації, до того в приміщенні ще можна настановити самовара та з чаєм провести вечір.

Вечір сміху

Завдання вечора сміху — звеселити молодь, подати розумні розваги. Отже, для вечора добирають увесь матеріял, оброблений у гумористичній формі і до того такий, що мав би виховне значіння.

Вечір сміху переводиться за різними формами п/о роботи, і саме: перекази, декламації, пісні, гри, інсценізації і т. ин. Увесь матеріял систематизується у відділи приблизно в такому порядку: 1) перекази; 2) інсценізації; 3) декламація, пісні; 4) байки, загадки, анекдоти то-що. Для більшої наочности наведемо приклад вечора сміху.

До відкриття вечора сміху переводиться через оракул-інформацію про міжнародні події та про різні новини, потім починають цей вечір.

Відділ І. Перекази

Виходять ті, що підготували перекази, і за суфлером розповідають.

№ 1. Трудовий день Федька Гуски

Зустрів я недавно свого давнього товариша Федю Гуску, а він такий сумний та невеселий.

Питаю його:

— Чого, Федю, на життя так невесело дивишся?

А він сів біля мене, плюнув через губу (за давньою звичкою) та сумно - пресумно:

— Ех, братішка, умов для праці немає, затирають нас, кожен тобі пакость норовить підстроїти, бюром лякає, хуліганом узиває.

— Дома — і то спокою тобі не дають, — казав далі Федя. — Прокинувся я вчора ранком, а мати ще снідати не зварила. І сказав я їй усього два слова: мовляв, мамашо, пора вам продукційність праці підвищити, — пораєтесь біля печи років тридцять, а кваліфікації ні на копійку.

А вона й скипіла:

— Тобі по правилу й їсти не слід би давати, — бродиш, як барбос той; як тебе в комсомолі тільки держать?

— Киньте, — кажу, — мамашо, бухтєть; раз не розумієте потреб сьогоднішнього дня, то й не сікайтесь, і організації не чіпайте — у мене нагрузка. А не дасте снідати — сам у погріб піду й молока нап'юся.

А вона за чаплію та в опозицію:

— Я тобі голову розвалю.

І стало мені обідно, і пішов я геть із хати. Іду собі вулицею. Гульк — лежить проти двору баби Одарки собака її, хвіст одкинула й очі закрила. „Не инакше, — думаю, — скажена, одвернись тільки, а вона тебе за ногу цап. І пропадай Федька Гуска не на фронті революції, а в оточенні мирному“.

Думаю: „Убить треба, поки людей не поколошкала“. Узяв камінюку й ахнув її, так вона й не тріпнулася.

Як вибігла тут баба, як заголосить:

— Та чи вона тебе чіпала? Та за що ж ти собаку безневинну погубив, барбосе ти иродський?

Підступив я до неї та на вухо:

— В ДПУ хочеш? Ти бачила, як вона очима водила та хвіст як одкинула? Та вона в тебе самашедша!

А вона мені:

— Сам ти самашедший!

Досадно мені стало; як ти її переконаєш? Повернувся я й пішов до сельбуду.

— Слиш, пацан, — питаю піонера, — в сельбуді хто є?

А воно мені:

— Який я тобі пацан?

Взяв я його за гузир однією рукою, а другою за вухо.

— Так ти, — кажу, — отак на питання старої гвардії відповідаєш? Та ти знаєш, гнидо аліментарна, може, я за тебе страдав у революції? Ех ти, зміна єрундова.

Та керовничою рукою по задниці його, по задниці; верещить воно, пручається. Пустив я його, а самому досадно: зміни путящої немає.

Зайшов у сельбуд, а там Пріся сидить. Я до неї, як до товариша: положив руки на груди й хотів побалакати про внутрішній стан нашої продукції, а вона як заверещить та від мене.

А я їй:

— Ех ти, міщанка, наскрізь прогнивша, може, товариш на політичну тему хотів із тобою побалакати, а ти тікаєш. Міщанка ти.

Вийшов із сельбуду, і світ мені не милий.

А тут піп мені назустріч суне, та в новій рясі. Не витримав я... Плюнув на його рясу та голосом, повним пролетарської зневаги:

— Ех ти, опіюм!

А він:

— Ви, товаришу, Федір Гуско, пообережніш, а то я за таку антирелігійну пропаганду жалітись буду.

А я йому:

— Цить, а то вмреш. За себе я не ручаюсь.

І сумно мені, пресумно: опіюм, так би мовити, і той огризається.

Іду повз крамницю, а там очищена виставлена, так я з горя й хильнув. Та й подумати так: ну, не питиму я, не питимеш ти, а там і третій пити не схоче. Питаю я тебе, хто ж тоді питиме? А випустили; збиток видимий державі.

Не пригадую я після того нічого — не стільки від горілки, як од горя.

А на другий день на бюро мене. А за що? За що?

— Та воно, бач, Федю, недобре й ти робиш, — ніяково промовив я.

Федько враз одсунувся від мене:

— Ех ти, соглашатель! А ще товаришем звешся: зачуха ти, а не товариш!

Я змовчав, правду кажучи, побоявся, щоб мій закадичний товариш Федір Гуска по вуху мене не дзенькнув.

Вухналь

№ 2. Гришин ухил

Як подивиться було на себе Свиридишин Гриша, так просто жити йому не хочеться. Комсомолець він, можна сказать, на „ять“, а от нащот „обстановки“ — один скандал. Чоботи в нього — як полозки, штани в матні — як ворочок, кожух — як лантух. Руки Гриші завжди порепані. Думав собі, думав Гриша, а далі до своєї матери, вдови Свиридихи:

— Давайте, мамашо, обговоримо один дуже важний вопрос.

Почали обговорювати:

— Як вам, — казав Гриша, — мамашо, не стидно? Ваш син комсомолець, можна сказати, пошти партійна людина, а в чому він ходить? Чоботи в мене, мамашо, первісні, штани — патріярхальні, кожух — феодальний. Хіба ж можна за часів диктатури пролетаріяту носити таке барахло? Хіба допустимо такими шкарбунами, як у мене, топтати советську територію? Давайте, мамашо, обговоримо цей вопрос по всіх пунктах порядку денного й справимо мені партійну одежу...

Мати запитала:

— Та яка ж то воно та партєйна одежа? Скільки аршин треба на неї матерії?

Гриша пояснив:

— Партєйна одежа, мамашо, така: галіфе — раз, хромові чоботи — два, кожана куртка — три, кепка казанком — чотири і портфель — п'ять. Оце й усе.

— Ох, сину, на цю партєйну одежу доведеться нам усього хазяйства позбутися.

— Пустяк, мамашо... Ви не безпокойтесь нащот хазяйства. Через рік-два я таку електрифікацію та машинізацію заведу в господарстві, що само буде і сіятись, і коситись, і возитись, і молотитись. Це вам не за царя.

Погодилась мати. Продали третяку теличку, троє овечок ще й підсвинка і купили Гриші „партєйну одежу“. Як надів Гриша цю одежу, як пішов та аж другого дня вранці прийшов. Та отак сьогодні, отак завтра, отак післязавтра.

Мати питає:

— Де це ти, сину, ввесь час ходиш? За хазяйство забувся.

Гриша відповідає матері:

— Ох, мамашо, діла, — серйозні діла... Строїмо ж совєтське государство... Голова в мене, мамашо, отака... Хазяйство в голову не йде...

Та й знов іде, піде рано вранці, а повернеться другого дня вранці.

Надворі весна. Земля парує. Люди в поле їдуть. У вдови ж ще й насіння не навіяне, а на боронах кури ночують.

Мати й каже Гриші:

— Гришо, хоч ти пошти й партєйний, а за сівбу треба думати.

— Чудні ви які, мамашо. Ви ж понімаєте, що мені ніколи за такі пустяки думати. Хіба ви не можете без мене, мамашо, обійтися? Не піду ж я, мамашо, по ріллі з портфелем у руках... Якось воно не личить мені, пошти партійній людині.

Замовкла Свиридиха, тільки тяжко зідхнула. А другого дня сама в поле їхати зібралась. Заторохкотів коло порога віз та й зупинився... Гриша в постелі лежить, думає: „Куди його сьогодні піти? — Нема ніякої зачіпки на селі“.

До хати увійшла мати з батогом у руках.

— Чи ти ще довго будеш валятися? Вставай, а то батогом одшмагаю. Не подивлюся, що ти пошти партєйний.

А Гриша з пересердя:

— Ви, мамашо, немножко легше на поворотах... Я вам сказав, що у мене є своя робота.

— Яка там у тебе робота? Он рілля пересихає... Без хліба доведеться сидіти...

— Що ви з своєю ріллею паніку наводите. Мені не до вашої ріллі. Он капіталісти на Китай наступають, — вас це не цікавить? У Парижі монархисти царя обирають, — вам це не болить?... А режим економії? А постанови XIV партз'їзду?.. А учоба?... Должен же я за це думати... А ви

мені — рілля та рілля... Просто стидно, мамашо, що ви така тьомна, така несознательна людина. Для чого, мамашо, оця дискусія? Їдьте мовчки в поле та й кришка.

— Оце добрий син, оце пожалів матір...

— Нащот матери, мамашо, бросьте. З точки зору пролетарської диктатури, ви мені ніяка мати, а просто гражданка Килина Свиридиха...

— А хто ж тебе вилупив? Хто тебе вигодував? Хто тебе одягнув?

— Ніхто вас не просив...

— А, не просив?...

Свиридиха схопила Гришине галіфе й кинула до скрині. Замкнула на замок, а сама з хати та на воза.

— Но-о!...

І зрозумів Гриша в цей момент своє трагічне-претрагічне становище без галіфе. Вискочив на поріг.

— Мамашо, не шуткуйте... Мені треба на конференцію... Одімкніть галіфе...

А що, запитаєте, відповіла йому мамаша?

Мамаша оглянулась і... пробачте мені дорогі товариші... скрутила Гриші дві великі дулі.

Оце й усе.

Антоша Ко

№ 1 і № 2. Зразок, як не треба поводитись комсомольцеві.

Відділ II. Інсценізації

№ 3. Вечір спогадів

Інсценізація

Місце дії. Поганенький запльований закордонний шинок. Дієві особи: троє руських: 1) колишній пристав, 2) колишній фабрикант, 3) колишній поміщик.

Дія перша й остання

Поміщик. Ех! (Стогне). Ото зараз би в Росії та різдво зустрічать. Надворі сніжок поскрипує. Вийдеш, бувало, на ґанок, обійдеш, бувало, господу, а дома — господи боже: повар гусаки жарить. На столі напитки різні. Красота!

Пристав. Красота! А вранці, бувало, встанеш на різдво, то — мундирчик новенький, ґудзики блищать. „Мішка, подавай“. Штовхнеш ото Мішку в спину — і на завод: „Із святами, як робітники?“ „Вашими молитвами“. Глянеш — хазяїн сотнягу й виніс.

Фабрикант. Сотнягу... (Стогне). Не вміли ми вас, орлів, цінити. Тепер тисячі не пошкодували б, ось що. Озолотили б, коли б... Ех, сотню... Красоти не розуміли.

Пристав (соромливо). Ну, чого там, все-таки хороші були часи. З заводу туди-сюди завернеш... я проста була людина. Народник. Бувало, навіть з простого чоловіка троячку брав — не відмовлявся. А увечері до попа. Картишки, грамофончик, випивахом-закусувахом. Так нагрузишся, що Мішка тебе на спині в сани несе. Красота!

Поміщик (зідхає). А я, признатися, найбільше ялинку на різдво любив. Стоїть це в кімнаті ялиночка, а з-під неї вата — з понту сніжок, а наверху зірки горять. Я такий був: з мужиками суворий був, але справедливий. За потраву там чи на оренду спуску не дам, — диви мені! А вже тут прямо скажу: не цурався мужика. „Ану, — скажеш, — нехай по селу півдюжини хлоп'ят підберуть тих, що без соплів“. Накажеш, щоб на кухні з милом помили і до кімнати пускаєш: „Скачіть, чорти, розважайте пана“. Бувало, навіть, хлопушку подаруєш.

Фабрикант. Правда ваша, вміли ми до народу підходити. Всім для народу жертвували.

Пристав. Всім. Красота!

Поміщик. А ось, пригадую 1905 рік. Різдво святкували. На самісінькі свята хлівець у мене мужики підпалили. Як вискочу я з двустволкою: „Ех ви, — гукаю, — голубчики, я вашим паршивим сопливцям хлопушки дарую, а ви панське майно палить“. А вони ані слова, лише за вила та за мною. П'ять верстов гналися за мною. Красота! Втікаю це я до повітового міста, сніг скрипить, а на небі місяць...

Пристав (перебиває). Знаю, вам ще тоді вилами в задниці пропороли в трьох місцях.

Поміщик (жваво). В п'яти — в трьох так це здорово пропороли, а в двох вроді подряпали.

Фабрикант (обурено). Ви ж про різдво збиралися оповідати.

Поміщик. Так я про нього й оповідаю. Вибачте старому. Спогадами захопився. Да. Біжу це я, значить, тоді до повітового міста, а сам думаю: „Тільки б, — думаю, — стражників захватити. Буде мужикам університет на дому: вивчу я їх, як маєтки підпалювать“.

Пристав
Фабрикант } Вивчили?

Поміщик. Ото й біда, що вивчив. Ну, поставили ми мужиків у сніг на коліна, хлівчик вони мені за свій рахунок відбудували. Був він дерев'яний, а тут рішили кам'яний будувати, на фундементі, щоб підпалити не можна було.

Пристав. Красота!

Поміщик. А потім, значить, стражники з села геть, а дядьки за вила та за сокири та знову до мене.

Пристав (перебиває). Знаю. Вам тоді сокирою другу половину задниці прорубали. В п'яти місцях.

Поміщик. В семи, а не п'яти. Це в перший раз в п'яти. І як порубали, чорти. Три місяці я сидіти не міг. Красота А чому красота? На своїй власній землі тоді рубали, у своєму власному маєточку, ось чому. Ех, братішки, били мене не раз і на Дону. Вісімнадцятого року і в Криму дев'ятнадцятого, а все не те. Без ніякого толку били. А тут полупцюють тебе або спалять, а ти до поліції та рахунок мужикам. Втроє, вчетверо візьмеш. Вони тебе вилами, а ти їх карбованцем. Що вила? — вила до нас не приставали, а гроші приставали. Грошовий той рік був, вічна йому пам'ять.

Пристав. Красота!

Постов

(З а в і с а)

№ 4. Сміх і плач

Жарт на одну дію. Робота Карабанівського драмгуртка Захарівського району з місцевого життя.

Оверко (плаче). Ги-и-и... Ги-и... Ги-и...

Андрій. Чого це ти, сіромахо, ревеш, як бугай? Побив хто, чи що?

Оверко. Ги-и... Мама били... Ги-и...

Андрій. За що ж вони тебе били?

Оверко. За те, що я не доніс у кооператив бовтунів, що вони послали мене купити фітільків та ладану. Я бовтуни подушив, як оборонявся від собак, і замастив нові штани... Чуєте? —і досі смердить...

Андрій (тягне носом, чихає). Ой... ой... ой!...

Оверко. Ги-и... Ги-и...

Андрій. Чого ж ти ще плачеш? Смердять штани? Потри мняткою й потруси в кешені, тоді пахнутимуть краще ладану.

Оверко. Ні, я плачу за мамою, бо їх тато били. І жалко мені глечика кислого молока, бо розбили... От я їв би...

Андрій. Та за що тато маму били?

Оверко. За те, що мама виносили ворожкам усю муку й тепер нема з чого хліба пекти... Ги-и-и...

Андрій. Дурний, не плач, я тобі дам медяників...

Оверко (радісно). Медяників? А горілки теж? Іван Бандура вигнав таку міцну. Як вип'єш, то аж горить.

Андрій. Як, Бандура жене горілку? А як попадеться.

Оверко. Ге-ге-ге!... (Сміється). Ні, не попадеться, бо він завжди до церкви ходить і світить багато свічок, то його спасає Микола чудотворець. (Знову плаче). Ги-ги-ги..

Андрій. Та чого ж ти знов заревів?

Оверко (плаче, сякає носа). Сьогодні штрахували нашу хату та скотину: от і давай гроші.

Андрій. Та дурню ти, як пропаде що із скотини або згорить хата, то влада допоможе.

Оверко. Чи здохне що, чи ні, чи згорить, чи ні, а чотири карбованці двадцять п'ять копійок віддали.

Андрій. А щоб робив Мартин Куций, якби та корова, що згинула, не була застрахована? Влада дала йому грошей, а він купив телицю і на весну буде мати корову.

Оверко. Ги... ги... ги...

Андрій. Чого ти, бугаю?

Оверко. Мені жалко карабанських, павлівських жінок, бо їх на тім світі поприколюють голками до столу за те, що сильно брешуть, аж сами собі не вірять.

Андрій (сміється). Ну, це, положим, правда...

Оверко. От у нас у прийомні весело, приходьте до нас. У неділю, як зберуться хлопці й дівчата де-небудь у хаті та граються, б'ються, з любощів аж повпрівають. А зернят налускають. Отако лушпиння! А як закурять усі разом, то

від диму не видно й свого носа. А плюють здорово крізь зуби! (Показує). Тільки — цирк!.. цирк!..

Андрій. О, у вас так весело, що я навіть боюсь іти в гості, щоб мені очей з любощів не повибивали ваші дівчата...

Оверко. Ги. . ги... ги...

Андрій. Чого знов розревівся? Мені аж жалко дивитися на тебе.

Оверко. Як же ж мені не плакати, коли в нас були калачі, та мама й віддали попові, як він ходив попід хатами та співав свою Іорданію. А то б я попоїв калачів, мочаючи їх в олію. Таке добре.

Андрій. Мені теж жалко за тими калачами. Краще б ваші собаки із'їли, ніж попові свині.

Оверко Ги-и... Ги-и...

Андрій. Та годі тобі ревти.

Оверко. Ревти... Он наша корова реве та й реве, бо баба Свиридиха одібрала молоко. Тато пасуть і пасуть, а молока нема. А воно таке добре.

Андрій. А ти б свого батька погнав тепер пастись у поле, може б, він і дав молока.

Оверко. А ви ж казали, що дасте медяників, то давайте бо у мене аж слина котиться, аж у животі буркотить.

Андрій. Ну, на... їж!

Оверко (їсть, потім плаче). Ги-и-ии-и...

Андрій. Плач-не-плач, а медяника немає вже у мене.

Оверко. Я плачу тому, що оці сміються (показує на глядачів), а якби вони трошки кумекали, то заплакали б отут зі мною...

(З а в і с а)

Відділ III. Декламації

№ 5. Просьба

Раз писали мужики
До свого владики:
„Архирею, — пишуть, — наш,
Ясний та великий.
Церква наша з давніх літ
Перейшла ні на що,

Кілька є у нас святих —
Всі стали ледащо.
Матір божа на дошках
Згорбилась, зігнулась,
Апостоли розійшлись,
А Варвара здулась.
Миколай від хробаків
Порохном узявся;
Сам Спаситель на вратах
Повздовж порепався.
Миколая нам дозволь
Наново зробити,
Матір божую з боків
Клинцями ізбити;
Апостолів всіх у ряд
Дручками зігнати,
Спасителя на вратах,
Щоб на шпуги взяти.
А з Варварою уже
Нічого робити;
Коли вона здулась так,
То кажи закрити“.

С. Руданський

№ 6. Господар хати

Мужик лиха наробив,
А жінки боявся —
Сюди-туди по кутках
Та й під піл сховався.
Та лопатою під піл:
„А вилізай, враже!“
А той далі у куток
Та й до неї каже:
„Геть, погана сатано,
Геть, бісова мати!
Тепер мене не займай, —
Я господар хати“.

С. Руданський

Відділ IV. Байки, загадки, анекдоти

№ 7. Пан та мужик

Заблудився десь у дорозі пан. Бачить ліс, а в лісі вогонь. Підходить ближче, дивиться — мужик кашу варить.

— Здравствуй, мужичок!

— Здравствуй, пане!

— Можна каші попоїсти?

— Їжте.

— Ану, розкажи казку.

І умовились вони так, що мужик буде розказувать, а пан мовчатиме, але як пан скаже „Брешеш“, то платить мужикові сто карбованців. І почав мужик.

— Було в мого батька три сини. Два нічого, а я, сукин син, дурний-дурний. Прогнав мене батько з дому. Пішов я. Йду, йду, дивлюсь — край землі з небом сходиться. „Давай, — думаю, — піду на небо“. Пішов. Іду, дивлюсь — святі горох молотять. А серед неба, дивлюсь, дірка, глянув у дірку, а прямо підо мною наша хата. А в хаті мати горох варить. Як захотілось мені гороху. „Ну, — думаю,— як його туди дібратися?“ Почав із полови мотузок сукати. Давай по ньому спускатися. Спустився до половини, дивлюсь — не хватає. Почав я тоді зверху одрізувать. І лишилось мені небагато. Та не витримав мотузок, обірвався — і полетів я. І прямо в пекло попав. Дивлюсь, а там мій батько та на твоєму батькові воду возить.

А пан не витримав та як крикне:

— Брешеш!

* * *

Їхав якийсь проїжджий і заїхав до корчми ночувати. Спить він, коли це дощ почав іти. Не встиг оглянутись, а в хаті вже повно води, все ліжко мокре. Кличе хазяїна.

— Чого це, — питає, — повно води?

— Дах поганий, старий.

— Чому ж ти даху не полагодиш?

— Та як же ж його лагодить, коли дощ іде

— Так не завжди ж дощ іде, а коли дощу нема.

— Та нащо ж його тоді лагодить?

№ 8. Бог-дух святий одірвався (анекдота)

До революції закон „божий“ у школі був на першому місці. Викладав його піп.

В одній школі трапилося попові таке, що один учень аж ніяк не може зрозуміти „тройці единосущної“. Хто з них старший — не розбере. Піп тоді надумав пояснити хлопцеві на прикладі. Підійшов до нього та й каже:

— Ну, ось дивись, у тебе пугвиці на піджаку. Оце верхня, скажімо, бог-отець, оця друга — бог-син, а ця — бог-дух святий, отак по порядку, по старшинству.

Після такого пояснення добре замітив хлопець про тройцю единосущну — і що запитає піп, так він так чеканить, що аж попові весело.

Настали екзамени. Приїхав інспектор. Увійшов у класу. Питає попа:

— Хто ж тут у вас знає закона божого?

— Отой знає і отой знає, — показує на хлопця, що не вмів про тройцю розказати.

Інспектор до нього:

— Ану прочитай отче наш на пам'ять.

Прочитав хлопець.

— Ану розкажи про бога.

Хлопець відповів:

— Бог один, а в трьох лицях.

— Ну, які ти знаєш лиця?

— Хлопець почервонів, подивився на груди, потім на попа й мовчить.

— Ну, розказуй же! — гукнув піп.

Хлопець помовчав, потім подивився на груди й почав:

— Оце, — каже, — бог-отець, — крутить верхню пугвичку, — а це бог-син, — показує на другу пугвичку, — а бог-дух святий одірвався, так мати вчора до штанів пришила. — Підіймає піджака й шукає коло матні пугвицю.

№ 9. Про що мова (оголошує оракул)

На сцену вискакує схвильований хлопець з києм, напроти його йде його товариш. Хлопець наскакує на груди товаришеві, той його питає: „Що з тобою, чого ти летиш, як опарений? Звідкіля? Що трапилось“? Перший розказує,

також схвильовано: „Я йду лісом, коли щось у шелесті забур'яніло, я туди — воно вири виочило, скали визубило, я його потягом дрюк, а воно дриґами ног, задрало лози та й побігло в хвіст“ (кінчивши останні слова хватає кий на плечі й вибігає за сцену). Другий хлопець стоїть, очі витріщивши, нічого не зрозумівши, прикладає руку до голови, а потім питає глядачів. „Чи ви зрозуміли“? Хтось з авдиторії гукає: „Ні“. „Ну, так і я ні“. А коли хто гукає. „Зрозуміли“, то актер каже: „Розкажіть і мені“, злазить із сцени і йде до авдиторії.

№ 10. У школі (старій школі — анекдота)

Сподобався попові один учень, бо він таки не такий, як усі: низенький, товстенький, плечистий і черево немов у якого банкіра.

Одного разу зайшов піп з учителем у класу. Стоїть цей учень і щось міркує. Піп подивився на нього, моргнув учителеві, і обидва засміялись, потім підійшов піп до нього, поторкав його за живіт та й питає: „Що тут у тебе“? „Борщ та каша“ — відповів учень. Піп засміявся. Почався урок. Хлопець цілий урок думав, дивлячись попові на товстий живіт: „Що ж у попа там у животі“?

Після уроку піп вийшов до дверей, зустрівся на дверях з учителем, стали удвох та й дивуються учнями. Ось підбігає цей товстенький учень, штовхнув попа у черево пальцем та й питає: „Батюшко, а що у вас тут таке“? „Гадость“ — сердито відповів піп. „Ого, нажерся“, — здивовано вигукнув хлопець і побіг до учнів.

№ 11. Біг у мішках

Всі артисти влазять у мішки, підвязуються, стають уряд на сцені й на команду біжать на другий бік до означеної цілі. Хто скорше добіжить, той бере приз (окрім цього, можна провадити різні спортивні вправи).

Потім подається инші номери, наприкінці вечора можна перевести музику, танці.

Влітку можна переводити вечір сміху за „Червоною веселкою“ на сцені. Деякі номери доцільно перевести на

спортмайданчик, як от „бій горщика“. Для цього зав'язують одному товаришеві очі, перед ним ставляють горщик, потім підводять його кроків за 10, а потім велять три рази обкрутитися навкруги себе, після того він може прямувати до горщика й бити його києм. Як звичайно, товариш зайде в другий бік і так махає києм.

Означені зразки номерів дають лише загальне наставлення до вечора сміху.

Вечір загадок

Загадки, шаради, ребуси здебільшого відограють ролю додаткового матеріялу в організації дозвілля та розваг. Скажімо: на вечір призначено лекцію; лектор запізнюється, молодь хвилюється, починає розходитись; тут влучно розпочати загадки. В організації вечорів самодіяльности (що за них говорилося вище) теж слід завести відділ загадок. І, нарешті, загадки можна вставити як окремий самостійний вечір. У такому випадку, щоб пожвавити вечір, треба завести конкурс відгадування (просто записувати вічка відгадникам). Друге — драматизувати загадки - шаради; драматизувати ребуси.

Вечір загадок можна побудувати так:

№ 1. У селах ще й досі ходить одна анекдота з бувальщини. Не проста собі, а загадкова. Говориться в ній що один бурлака, повертаючись додому, витратив усі зароблені гроші. Він зайшов у село до знайомого Остапа, випросив у нього десяток варених яєць, увечері з'їв, а ранком устав та й пішов. Досить пройшло вже часу, а бурлака не платить боргу Остапові. Дід Остап подав тоді скаргу до земської управи, що от, мовляв, позичив у мене бурлака 10 варених яєць і досі не віддав, і цим спричинив мені великі збитки. З десятка яєць вилупилося б у мене 10 курчат; курчата виросли б і стали здоровими курми, а кожна курка знесла б не менш як сотню яєць; з цих яєць вилупились би знову курчата і т. д. Взагалі нарахував на бурлаку копицю грошей. Бурлака з горя та досади — до шинку. Там зустрів одставного писарчука й розказав йому про своє лихо. Писарчук за пляшку горілки згодився закрутити діло. Ось приходить старшина та зве бурлаку на суд; бур-

лака каже: „Я найняв за себе відповідача; беріть і судіть його“. Старшина послав за відповідачем. Довго ждав, насилу діждався Та як закричить на нього: „Що ж ти так довго на суд не з'являвся“? Горох варив,— відповів той,— хочу в городі садити та стручками торгувати“. Старшина засміявся й сказав... Відповідач засміявся й відповів...

На скаргу Остапа відмовлено. Питання: що сказав старшина, що відповів відповідач і чому відмовлено на скаргу Остапові?[1]).

№ 2. Є стара загадка про мудру дівчину, що їй запропоновано „з'явитись ні пішки, ні на возі ні на коняці, ні полем, ні дорогою й стати поміж літом і зимою“. Як ви розгадаєте цю загадку?

№ 3. Кругле, горбате, кругом мохнате. Прийде біда — потече вода?

№ 4. Одного разу поїхав я до Києва, на дорозі зустрінув десять селян. Кожен із них ніс по мішку а в мішку було по одному поросяті. Скільки істот ішло до Києва?

№ 5. Мудра порада. Було дане двом червоноармійцям завдання через 10 хвилин приїхати до річки з умовою — чия коняка приїде останньою, той виграє нагороду. Сіли червоноармійці на коней, а жоден не рушив з місця, щоб не програти нагороди. Коли ось підійшов третій червоноамієць, щось шепнув їм. Вони злізли з коней потім знову сіли й що сили поскакали до річки. Після цього один з них виграв. Питання, що їм порадив третій червоноармієць і як можна було виконати наказ командира?

№ 6. В одному селі крамар-куркуль вивісив дощечку з написом: „Сьогодні продаю за гроші, а завтра в борг“. Коли у нього можна було купити в борг?

№ 7. Ішли два чоловіки лісом, зупинились над якоюсь рослиною й заспорились. Перший каже. „Диви — це червона“. Другій: „Ні — чорна“. „Так чого ж вона біла“? „Та тому що зелена“. Про що вони спорили?

№ 8. Ходжу на голові, дарма що на ногах, ходжу я босенький, хоч сам у чоботях.

№ 9. Чотири брати під одним брилем стоять.

№ 10. Три зайця — (зайця), скільки буде вух?

---

[1]) Дивись одгадки наприкінці книжки.

№ 11. У що вперше гвіздок били, як Москву рубили?

№ 12. Що в хаті нетесане?

№ 13. Летів табун гусей — один гусак спереду, два ззаду; один ззаду — два спереду, один між двома й три вряд. Скільки їх було?

№ 14. Шарада - загадка не на слова й речі, а на склади, при чому в розмові чи події треба відшукати самому ці склади й одгадувати слово. Наприклад:

Склад перший буде займенник,
А другий Комінтерну рідніший як племенник;
Велике значіння для молоди він має,
Умісті ж — назва чоловіка.
Ану - те хлопці, хто вгадає?

№ 15. Драматизована шарада. На сцені хлопець корчиться, стогне, хапається за груди. Увіходить до нього другий хлопець, питає: „Чого це ти, Грицьку, мучишся,— може, влюбився в кого?“ „Ні, — відповідає, — у грудях „біль“. Його бере другий під руку й виводить. Це перший склад.

Другий. На сцену виходить 6 хлопців, провадять гру, „отак - так“ Через деякий час виходить ще один хлопець. Питає: „В що ви граєте?“ Йому відповідають. „А скільки ж вас, що завели цю гру?“ Усі відповідають: „Зараз полічимо“. Розходяться й починають один з одного лічити (увесь час рухаються). Один каже 5, другий 4, третій 8, четвертий 11 і т. д. І все лічба не сходиться, починають сперечатись. Потім один із них звертається до глядачів, питає: „Любі глядачі, чи ви не помітили, скільки нас грало в цій грі“? Глядачі відповідають: „Шість“. Хлопець дякує й каже, що шараду розіграно.

№ 16. На сцені гуляє молодь — хлопці й дівчата—провадять якусь гру, а потім заводять балачку про Настю, що Настя гарна дівчина, змальовують усі ознаки, а потім хтось питає: „А які в неї очі?“ Одні кажуть сині, инші — голубі, а один вискакує. „Нічого подібного, у неї карі очі“. Усі: „Ого! Петро добре додивився! Не може бути!“ (Сперечаються. Хтось: „От коли б вона прийшла!“ Увіходить Настя, стає посеред кону, всі підбігають і дивляться у вічі, а потім гуртом гукають: „Кара! Кара!“ Настя тікає, а за нею всі біжать, сміються. Це відіграно перші два склади.

Тепер третій склад. Комсомольці на сцену з радістю виводять спійманого бандита, потім два лишаються стерегти, один з рушницею. Бандит тікає. Комсомолець, що з рушницею, чухає обома руками потилицю. Другий: „Та чому ж ти не стріляєш?“ Перший: „Немає куль“. Звертається до глядачів: „Може, у вас у кого є? Позичте, вбити бандита. Ато ж він, коли взнає, то й нас повбиває“. У цей час увіходить бандит із дручком. Питає: „А чому ви не стріляли?“ Комсомольці тікаючи в авдиторію, до публіки, просять, куль. Бандит: „А! Нема куль?“ Хтось із публіки гукає: „Є! Нате хлопці!“ Бандит що - сили тікає й падає на сцені, а потім вибігає геть. На цьому відіграно шараду.

У такий спосіб відігрується й инші слова (ряд - но, но - га, кіннот - чик, коле - к - ти - вний кому - ніс - ти та инші). Шаради дуже легко скласти самим. Наприкінці вечора можна відіграти якийсь ребус; для цього на здоровому плакаті малюється ребус (звичайно пояснюється, як його розгадувати) і потім до кожного слова додається рухи, що допомагають молоді розібратися. Наприкінці вечора слід додому загадати ребус - ломиголовку, подібну до такої:

№ 17. Треба в дев'ять кліток квадрату розставити числа 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, так, щоб в усіх напрямках сума чисел дорівнювала 15.

1	2	3
4	5	6
7	8	9

Потім задати додому кілька складних, по змозі аритметичних, загадок. Дома молодь їх розгадає. Ось зразок самостійного вечора загадок.

Вечір дівчини

Вечір дівчини організовується здебільшого, щоб притягти дівчат до сельбуду чи ЮС. Природно, що в такому, вечорі головний матеріял має бути цікавий, суто практичний і застосований до інтересів дівчини. Звичайно, що цей матеріял має в своєму змісті цілком збігатися з завданнями виховання дівчини в новому дусі. Вечори дівчини треба організовувати не лише в буденні дні, але й у свята. Тоді вони мають инше наставлення що до своїх завдань. Тут не лише буде розвязане болюче питання дівочого життя, але й переведено глибоку виховну роботу. І передусім — виховну політосвітню. Такий вечір у день 8 березня.

Розгляньмо перший тип вечора.

Вечір переводиться, щоб притягти дівчат до п/о роботи. Так вечір був закритий для хлопців.

Для організації вечора дівчини притягують передусім жінробітницю, учительку, жінделегатку, а ці притягають селянських дівчат. Когось із них призначається за керовника вечора, що переводить його за керовництвом сельбуду або осередку ЛКСМУ.

Вечір дівчини здебільшого починається співами та музикою, а потім уже переводиться й иншу частину:

1) бесіду про права дівчини;

2) бесіду про гіґієну шлюбу (для цього треба запрохати фельдшерицю-жінку);

3) розгляд найкращих мережок для вишивання уставок, рушників, хусток, пошивок і т. ин. та як вишивати (можна також перевести „виставку“ зразків, вишиваних самими дівчатами);

4) яку пошити одіж для дівчини влітку, щоб і гарно було, чепурно, гіґієнічно і дешево.

Вищезгадані чотири питання є зразок змісту вечора дівчини. З них береться для вечора одне чи два, а потім ще додають инші форми як декламація, читання журналу „Комунарка України“, „Селянка України“ та инші. На вечорі дівчини слід викликати потребу що до організації гуртка рукоділля, крою, та шитва, гуртка хатнього господарства, створення жінорганізації й т. ин.

До цих вечорів треба внести також всякі розваги, гри, шаради, ребуси то-що, але на такі теми, що зацікавили б дівчат та були близькими своїм змістом до особливих запитів жіноцтва.

Картковий вечір запитань та відповідей

Крім вечора запитань та відповідей, що його переводиться за допомогою культурних сил (див. Ребельського „Вечера вопросов и ответов“), у роботі з молоддю улаштовують ще й карткові вечори запитань та відповідей.

До карткового вечора особливої підготовки не потрібно. Його можна перевести завжди за невеликого навіть числа охочих і де завгодно.

Переводити вечір треба так. Заздалегідь на картках пишуть запитання та відповіді. Запитання — на білих картках, відповіді — на червоних. На картках пишуть номери за чергою, і номерові на кожній білій картці відповідає такий самий номер червоної картки, на якій написано відповідь.

Таких карток заготовлюється до півсотні. На них пишуть різні запитання. Коли увечері (а иноді і вдень) збирається молодь, її заохочують до вечора. Керовник роздає червоні картки нарівно всім (можна взяти частку карток, якщо мало публіки). Керовник, що в його в руках білі картки з запитаннями, вибирає якесь запитання й задає його молоді. Усі шукають у своїх картках відповідь. Коли хто знайшов, відповідає. Трапляється, що два товариші знайшли, на їхню думку, правдиву відповідь, тоді керовник звіряється за номером картки. Картку, що на ню подано правдиву відповідь (білу), разом із червоною відкладають, а товариш, що відповів, забирає білі картки в керовника, віддає йому свої й стає за керовника.

Якщо відповідь подано невірно, то картка залишається, а товаришеві, що невірно відповів, записують штрафне запитання, цеб - то він повинен придумати якесь запитання. Так вечір триває, поки всі картки будуть пояснені. Після пояснення карток починають розглядати штрафні запитання. Невияснені питання, передається до ЮС, а там пишуть на них відповідь на другий раз.

Художнє читання та розмова на вечорах

Художнє читання значно одмінне від читання офіційної статті з газети. Для останньої треба лише вміти виразно читати та пояснити незрозумілі місця, бо вона потребує більше пояснення.

Художнє читання не тільки розказує про зміст твору, а головно примушує людину пережити емоційно прочитане. Тому воно що до підготування потребує більшої роботи, а також техніка переведення складніша. Що до вимог:

1) читець повинен добре подготуватися, прочитати двічі - тричі матеріял сам, відзначити незрозумілі вислови та знайти коротке пояснення;

2) читець повинен подати різні інтонації в творі, а иноді дати рухи й міміку;

3) голос читця має бути м'який, гнучкий, приємний для слухача.

Що до техніки переведення:

1) читання починати за цілковитого спокою й тиші;

2) читати треба голосно, виразно, дотримуючися розділових знаків, павз та иншого;

3) за загального сміху припинити читання поки вщухне сміх;

4) якщо дають запитання, пояснювати їх коротко, двома словами, а потім повернутися і знову прочитати цю репліку та читати далі.

Прочитати великий художній твір у приміщенні сельбуду немає можливости. Серед молоди можна перевести читання в годину-півгодини.

Матеріял для читання має бути жвавий, життьовий — це перша умова.

Дібравши тему для читання, передусім треба її ув'язати з загальною роботою сельбуду, а саме: викликати цим читанням якусь близьку тему для обговорення наприкінці його або, навпаки, якоюсь темою за обговорення викликати читання. Це залежить від матеріялу й умов.

Візьмімо останнє — як темою викликати читання. Коли читається лекцію-бесіду про світобудову, наприкінці лекції, щоб розворушити молодь, доцільно перевести художнє читання фейлетона О. Вишні „Похождення світу“. Це переводиться так: наприкінці лекції вискакує читець і говорить „Остап Вишня зовсім не так пояснює „Походження світу“! Молодь зацікавлюється, а читець зачитує фейлетон О. Вишні.

„Походження світу“

Раніше на землі не було нічого. Власне — не „на землі“ не було нічого, а взагалі ніде не було нічого... І землі не було. Порожньо скрізь було... Ну ні вийти тобі нікуди, ні виїхати...

Був бог... Де він був — не знати. Але був... Був він ніде... Тоді не було нічого, а на цьому нічого — сидів бог... Літав... Де літав — не знати... Бо тоді повітря не

було... Але літав, бо на те він бог... Літав-літав бог, куди не подивиться — темно... Чорно скрізь... Хоч і того „скрізь“ не було, бо не було нічого...

Одне слово, остогидло богові літати в чомусь, чого не було...

Озирнувся бог на всі боки, хоч і боків тоді ніяких не було...

Одне слово, як гаркне бог:

— Хай буде ясно!

Це був перший день, хоч і днів тоді не було.

І стало скрізь ясно... Ясно-ясно...

Подивився бог — ясно... А не видно нічого, бо ні на що було дивитись...

Дивився-дивився бог...

— Що ж, — мовить, — і далі так літати?!

І, ти лиха година! Та як гаркне:

— Хай буде твердь! Хай буде небо!

Як закрутилося-закрутилося, і викрутилось небо... Викрутилась і земля. Твердь!

Полетів бог на небо, сів (хоч і сидіти було ні на чому), погладив бороду та й каже:

— Ну, тепер справа на всі сто відсотків піде.

— Ану, — говорить, — земля — праворуч, вода — ліворуч! (хоч і води тоді не було)... Відокремив він воду від землі...

— Ану, — говорить, — земле, рости різні рослини!

Як попер спориш, як попер із землі подорожник!..

Почали дуби, берези рости...

І сонця немає, а вони ростуть...

— Ростете? — питається бог... Тож бо то й є! Ну, не турбуйтеся — зараз сонце буде! І зірки будуть!

Махнув бог рукою — і справді:

Як засяло сонце, заблистів місяць, замерехтіли зірки!

Було це вночі (хоч і ночи тоді не було), а сонце світить, і місяць світить, і зірки світять...

Взагалі такого бог наробив, що й досі дивно.

На п'ятий день устав бог, дивиться — води сила, і хоч би тобі одна рибина, і хоч би тобі одна пташка...

— Ану, — говорить, — заворушись рибко! Ану, — говорить, — зацвірінькайте пташки!

Шостого дня сидить бог і думає:

— Усе є! А людей нема!.. І звірів нема! Хто ж мені свічки ліпитиме? Хто ж мені молебні правитиме?

Махнув рукою — побігли різні звірята.

А потім ухватив шмат глини, плюнув, замісив, зліпив чоловіка, дунув на нього...

Чхнула перша людина та зразу:

— Слава в вишніх богу! Здравія желаю, ваше превосходительство!

— Ні, — говорить бог, — так мене не величай... Генералів так величатимеш, а мені співай: „Святий боже, святий кріпкий". Лягай, Адаме!

Ліг Адам.

Ухопив бог Адама за ребро... Смикнув... Висмикнув ребро, дунув:

— Получай Єву! Розплоджуйтесь! А я ляжу спати.

Цілий сьомий день проспав бог.

А на восьмий устав, подивився, похитав головою:

— Ох, і наробив же!"

Другий спосіб. Як викликати читанням тему для розмови. Скажімо, про кооперацію розмову з молоддю складно перевести, бо для молоди ця тема мало цікава. Отже в такий спосіб краще зараз зачитати який матеріял, розворушити ним молодь, а тоді вже й бесіди переводити. Наприклад, зачитується фейлетон Метеорного „Як бичок кооперацію з'їв". Після зачитання можна навести як приклад хиби своєї кооперації, як їх уникати, як краще поставити кооператив. а потім — які завдання кооперації та що казав Ленін про кооперацію.

Після зачитання якогось художнього твору про життя революціонерів у тюрмі треба повести розмову про МОДР, про те, як багато мучиться революціонерів у буржуазних тюрмах і т. ин.

Провадити читання можна на різні теми: про молодь, про господарство, про революційну боротьбу в капіталістичних країнах (щоб цей матеріял був цікавий, художній). Після кожного читання слід перевести розмову за раніш накресленим планом та навести молодь на висновки.

Організація революційних та використовування релігійно-побутових свят

Часто в нашій політосвітній роботі трапляється, що наші робітники не те щоб організувати як слід революційне свято та доцільно використати побутово-релігійне, а одбуваються тим, що хвалять революційні свята, а побутово-релігійні ганьблять, одвертаються від них, що гальмує перетворення релігійних свят у масах молоди на дні відпочинку та розумні культурні розваги. Молоді насамперед треба показати на ділі й довести безпідставність побутово-релігійних свят, їхнє соціяльне коріння, хто їх організував, звідки перейшли ті традиції, що супроводжують свята, їхню шкідливість і т. ин.

Всю пропагандистську роботу провадить п/о за участю молоди. У самий же день свята наше завдання вибити у молоди настрій святкування, ходіння до церкви то-що, привчити молодь до погляду, що релігійні свята — останки старовини, дикунства, що вони мусять зникнути, що на місце їх мають стати здоровий відпочинок та культурні розваги.

Щоб виконати такі завдання, на допомогу має стати організація через форми п/о роботи здорового відпочинку молоди, обґрунтоване викривання соціяльного коріння свята, та заведення до цих свят виробничо-трудових традицій, що перетворюють свята на дні відпочинку, які звязані з сучасним життям та соціялістичним будівництвом.

Вдень у свята можна організувати екскурсію-гулянку, перевести цікаві гри, десь на вигоні масовий спорт то-що, увечері інсценізацію або живу газету й т. ин.

Поруч із використовуванням побутово-релігійних свят та компроментацією їх ми мусимо піднести авторитет, значіння та походження революційних та трудових свят. Треба досягти, щоб форми організації революційних свят створили в молоді надхнення святкування, радість на обличчі, життя в грудях. Цього можна досягти: по-перше — через пропагандистську роботу, а по-друге — організацією свят у такий спосіб, щоб свята були одмінні від повсякденної роботи. На кожне свято щось треба подати ефектне, нове. Притягти всю селянську молодь до себе, а в гурті завжди не нудно буде гаяти час.

Конкретна робота що до переведення свят ось у чому:

1. Треба з певним художнім смаком прибрати місце в сельбуді, де переводиться свята, змалювати нові гасла, змалювати нові плакати, иноді карикатури, змалювати гасла для демонстрації та плакати й т. д. Це завдання образотворчого гуртка.

2. Вечір у день свята найкраще переводити через семейну вечірку (можна виставу, інсценізацію). Ми маємо в такому разі на увазі, що увечері перед святом переведено підготовну роботу, як урочисті збори, або вдень переведено мітинґ та демонстрацію.

Семейну вечірку чи виставу, інсценізацію влітку на повітрі можна переводити з бенгальськими вогнями, — це дає велике задоволення молоді, притягає молодь до свят та до загальної роботи.

Як виготувати речовину для бенгальських вогнів

Бенгальські вогні можна самому виготувати, але, щоб мати добрі наслідки, краще запрохати до участи в цій роботі досвідчену в цій справі людину: вчителя, хемика, агронома то-що. Готуючи речовини, треба бути занадто обережним, особливо з порохом та бертолетовою сіллю, бо вони можуть вибухнути. А тому підчас цієї роботи палити цигарки не можна, не слід дуже напалювати кімнату. Провадити цю роботу треба в окремій кімнаті, а влітку на дворі, треба стежити також, щоб не потрапила якась хемічна речовина до рота або в очі, бо деякі елементи дуже шкідливі. Порох та бертолетову сіль розминати залізякою або в блюдці не можна. Краще бертолетову сіль брати в порошку, готову. Такі речовини, як стронційний нітрат, натрійна салітра, в повітрі розкисають, а тому їх треба зберігати в банках, добре замазавши воском чи сургучем. Спочатку треба розтерти порох; для цього беруть рівну гладеньку дерев'яну дощечку, насипають на ню 50 — 100 г пороху й другою дощечкою або пляшкою розтирають, потім просіюють на густе сито. З пороху насамперед треба зробити підмазку. Її вживається, щоб набиті речовини не висипались із трубки та краще загорялись. Для цього беруть ріденький вишневий клей і сиплють туди розім'ятий порох, поки підмазка буде

подібна густотою до сметани, а потім намазують нею трубку; притрушують порохом і просушують.

Для бенгальських огнів роблять трубки із звичайного паперу, обгорнувши ним двічі свічку чи таку паличку й заклеївши цю трубку крохмальним клеєм, висушують, роблять підмазку і, висушивши, кладуть різні огні. В трубку слід на дно насипати 4 — 5 см. піску, наперед зав'язавши кінець її, щоб запалити мішанину в трубці, верхню частину підмазують раніше підмазкою.

Тепер роблять мішанину для бенгальських огнів таку:

1. *Білий огонь.*	Салітри	50 вагових часток у грамах.
	Розтертої сірки . .	7 таких вагових часток.
	Стибію (антимону) .	2 частки.
2. *Жовтий огонь.*	Салітри	18 ваг. часток
	Сірчаного цвіту (сірки)	5 „ „
	Бораксу (гарно висушеного) . .	4 „ „
	Розім'ятого пороху	6 „ „
3. *Червоний огонь.*	Нітрату стронційного	75 часток
	Сірчаного цвіту (сірки)	24 „
	Лікоподію	12 „
	Бертолетової соли в порошку .	20 „

Ця речовина небезпечна, бо від удару або великого тиску вибухає, а тому перемішувати її й виготовляти щось з неї треба обережно, руками.

4. *Блакитний огонь.*	Салітри	12 часток
	Дрібного розім'ятого березового вугілля . .	5 „
	Цинкових ошурків, дуже дрібненьких . . .	7 „
5. *Зелений огонь.*	Сірчаного цвіту (сірки)	3 „
	Двонітрату барійного	8 „
	Бертолетової соли	6 „
	Лікоподію	1 „

Це все можна дістати в аптеці та в мисливця.

Як виготовлюють зірки. Для цього беруть речовину, зазначену в одному із згаданих рецептів, змочують її водою або спиртом, розмішують, потім набивають туго в кравецький наперсток (без дна), потім вииштовхують; після цього обмазують його вишневим клеєм та присипають тертим порохом. Висушують. Коли горить трубка, зірки вилітають із неї й згоряють красивим світлом.

Римські свічки. Виготовлюється їх так. Роблять трубку з торбинкового паперу. Намотують папір на палицю, а потім нижній кінець зав'язують і частину обмотують шпагатом та

заклеюють, потім на дно насипають глини, забивають добре, на неї сиплють порох, потім кладуть зірку, насипають іскрову речовину; все це забивають, але не дуже, щоб не роздавити зірки. На іскрову речовину насипають знову порох, потім зірку, потім іскрову речовину, так доверху. Трубка має бути така, щоб зірки проходили в ній вільно; довжина трубки — $^1/_2$ — $^3/_4$ аршина.

Іскрову речовину так роблять: беруть вугілля дрібненькими грудочками (не більше як горошина), на 3 частки вугілля кладуть 8 часток тертого пороху (на вагу).

Якщо зірка важить 4 г, то й іскрової речовини кладуться 4, а пороху кладуть тоді так: під 1 зірку 0,7 г, 2 — 0,3 г, 3 — 1,1 г, 4 — 1,4 г, 5 — 1,7 г, 6 — 2,2 г, 7 — 2,9 г, 8 — 4 г, під 9 — 6 г. Так набивши трубку, вгорі її замазують пороховим клеєм та притрушують порохом, висушують, а підчас вечора підпалюють. З неї вилітають різнокольорові вогні та іскри вгору, й там згоряють.

Виготовані зірки з салітрою та нітратом стронційним довго зберігати не можна — вони одсиріють, а тому їх найкраще готувати в день фоєрверку або днів за два. Це найпростіше готування бенгальських огнів.

Копійки коштує приготування фоєрверку, проте яке на селі це робить велике враження, дає гарну розвагу, притягає з усього села як молодь, так і дорослих на свята до гурту. Отже, про це, а взагалі про ефектність свят треба подбати п/о установам.

IV. ВИКОРИСТОВУВАННЯ НАОЧНОГО ПРИЛАДДЯ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ

Наочне приладдя дуже допомагає переводити виховну роботу. Отже його треба ретельно використовувати. До наочного приладдя належить: плакат, діяграма, різні експонати, географічні мапи, глобус і багато инших. Наочне приладдя може стати завжди в пригоді.

Заходить, скажімо, молодь до сельбуду вдень, коли за планом ніякої роботи не передбачається. Треба перевести серед неї якусь форму роботи поза планом. У такому разі молодь можна зацікавити наочним приладдям. Якщо в приміщенні на цей час буде вивішене щось цікаве, а саме: новий добре розмальований плакат, діяграма, географічна мапа чи в сільсько-господарчому куточку придбано нові експонати, молодь зверне на це увагу й почне розглядати їх. Часто молодь сама не зрозуміє, в чім річ,— тоді треба їй пояснити плакат чи діяграму. Треба завести бесіду з молоддю за географічну мапу, показати, де і які є держави, їхні кордони й т. ин. Иноді молодь збирається сама до мапи чи глобусу, починає сама відшукувати якесь місто, річку чи що инше. До цього гурту слід пристати керовникові,— тут можна перевести загадки на мапі. Це робиться так: один із гурту загадує решті: „Ану відшукайте Берлін“. Хтось знаходить. Керовник пояснює, що це за місто. Потім инший загадує якесь инше місто, ну, наприклад, Харбін. Молодь відшукує його, а керовник потім питає, якій державі він належить. Хтось із молоди пояснює, якщо вміє, як ні — керовник сам пояснює, до того ще й додає про події, які сьогодні сталися в Китаї, Пекіні чи Нанкіні. У такий спосіб жваво й корисно для молоди минає час, разом із тим вона ознайомлюється з державами, з головними містами та

подіями, вчиться орієнтуватися та розуміти позначення на мапі.

У нашій роботі більше практикують лекцію - монолог, при тому без наочного приладдя. Така лекція мало цікавить молодь. Вона без ілюстрацій, без наочного приладдя є форма пасивного засвоєння. У ній лектор розказує, а всі слухають.

Для молоди не досить розказати — молоді треба ще й показати, треба молодь наштовхнути на обдумування змісту, дати змогу перевірити або побачити факти, підвести молодь до активного засвоєння за допомогою наочного приладдя: провадивши лекцию з астрономії, доцільно ілюструвати її діяпозитивами, з скотарства — діяграмами, хемії чи фізики— спробами й т. ин.

В однаковій мірі треба використовувати наочне приладдя і в гуртовій роботі, скажімо, с.-г. гурток має розглянути діяграми, різні трави та рослини з культурно - обробленого лану та з цілини.

Проєкційний ліхтар

Проєкційний (чародійний) ліхтар дуже допомагає роботі. Ним ілюструється лекцію, переводиться світлову газету, що має велике значіння в політосвітроботі.

Отже, якщо є проєкційний ліхтар, треба його ретельно використувати, як немає — купити, а в крайньому разі можна й самим зробити простенький проєкційний ліхтар „епідіоскоп“.

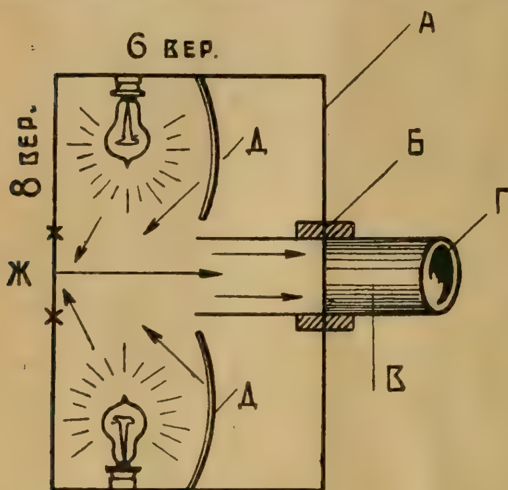
Таким ліхтарем можна ілюструвати малюнки з книжки чи від руки, а також і діяпозитиви.

Роблять його з тектури, фаніру або з бляхи. Спочатку роблять ящик завширшки 27 см, завдовжки 36 см. Усі щілинки в такому ящику треба заклеїти папером. В одній 36 см стінці ящика вирізують посередині дірку завширшки 8 — 9 см. У цю дірку вставляють гніздо (трубка, стінка якої завширшки 2 см — див. малюнок 3, літ. *Б*).

У гніздо вставляють трубку *В* завдовжки 14 см, щоб вона вільно рухалась у гнізді назад і вперед. Кінець трубки *В*, що виходить з ящика, має більшувальне скло *Г*. Купити таке скло можна в кожному місті. Скло має бути до 1 см

завтовшки,— воно дешевше. Опукле скло в 1 — 1 $^1/_2$ см буде непридатне — криво подаватиме малюнок. Передню частину ліхтаря закінчено.

Усередині ліхтаря поставте дві прямі або напівкруглі перегородки для ламп завширшки в 8 — 9 см, за ними стоятимуть лямпи. Якщо є електрика, то в цих місцях прилаиднують дві електричні лямпи. Краще, коли задня стінка й перегородка будуть з бляхи, блискучі,— вони збільшують світло лямп.

Малюнок 3

Нарешті, треба прорізати в задній стінці проти трубки *В* із склом *Г* чотирикутник (літера *Ж*), куди і вставлятимете чи прикладатимете малюнок (діяпозитиви). Згори ящик закривається віком із двома продухами для лямп. Ліхтар готовий.

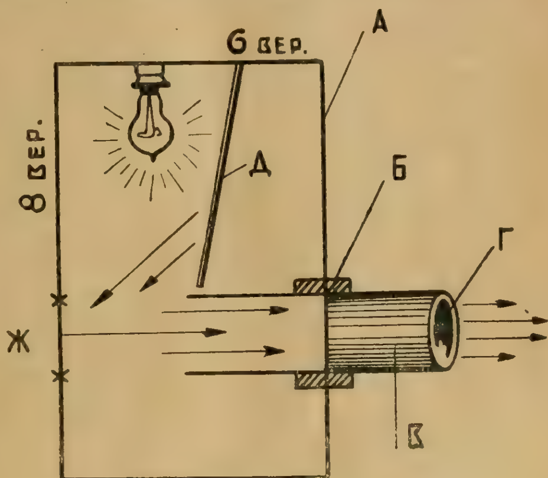
Ставте лямпи, прикладайте малюнок й рухайте трубку *В* то назад, то вперед, поки не буде ясної й чіткої картини на стіні (екрані) в таких саме фарбах, як і на малюнку.

Коли у вас тільки одна світла, добра лямпа, то ліхтар трохи можна змінити, а саме (див. малюнок 4): гніздо *Б* з трубкою *В* роблять нижче, перегородку *Д* роблять удвоє довшу, а чотирикутний проріз для діяпозитивів *Ж* роблять нижче проти трубки *В* із стеклом *Г*. Світло, відбите картиною, також передаватиме картину на стіну.

Тепер про діяпозитиви. Для ілюстрації лекції найкраще користуватися фабричними діяпозитивами або малюнком із книжки. Для світлової газети треба самим заготувати діяпозитиви. Це робиться так. Спочатку ріжуть скло на квадрати, відповідно до рямки проєкційного ліхтаря, потім

миють, висушують, а чисте, висушене скло намазують: 1) яєчним білком або 2) ріденьким розчином каруку або 3) желятиновим розчином; потім висушують і малюють; на такій речовині не розходиться краска.

Найбільше для виготування діяпозитивів практикують яєчний білок. Для цього беруть з яйця лише білок, добре розбовтують, потім дають йому встоятися, потім можна додати 2—3 чайних ложки води (можна змазувати скло самим білком без води — наслідки теж добрі). Потім обмочують у розчин ватку й змазують з одного боку скло. Через кілька хвилин скло просохло, тоді на йому можна малювати.

Малюнок 4

Розчином рідкого каруку треба скло намазувати рівномірно, щоб не було згустків, бо від цього бувають темні плями на діяпозитиві. Останній спосіб — намазування розчином желятини. Для цього беруть сто часток гарячої води, додають п'ять часток білої желятини, желятина розпускається у воді. Її треба помішати, а потім, коли вода ще гаряча, процідити на тоненьку ганчірку, а тоді вже можна намазувати.

Коли скло висохне, тоді починають малювати діяпозитив. Для цього спочатку обводиться малюнок тушем, а потім уже фарбами. Густо фарби не треба класти, бо буде темний діяпозитив. Так можна й копіювати малюнок з книжки, приклавши скло до малюнку.

Коли немає скла, то можна виготувати діяпозитиви на папері; для цього беруть тонкий пергаментуватий папір, ріжуть його на картки або на цілій смужці малюють декілька діяпозитивів вряд.

Такого діяпозитива можна вживати для епедіоскопу, але, щоб просвітити його на вдосконаленому ліхтарі, його треба тричі намазати лаком. Лак готується так: беруть 10 г канадського бальзаму, 50 кб. см французького скіпідару (терпентину) та 50 гр парафіну. Зараз беруть у посудину парафін, розтоплюють на вогні, а потім додають скіпідару та бальзаму, бережно підігрівають і перемішують, аж поки закипить; потім уже можна намазувати ним діяпозитиви.

Світлова газета

За допомогою проєкційного ліхтаря та діяпозитивів можна проводити світлову газету. Для неї виготовлюють 60—80 діяпозитивів. Усі діяпозитиви складають за певним порядком по відділах, а у відділах — за змістом. Успіх газети залежить від того, як добре її оброблено з художнього боку, оскільки цікава вона змістом та як підобрано матеріял у цілій газеті.

Світлова газета буває двох відмін. Перша — газета на екрані. Друга — газета з драматизованим екраном.

У першому випадку світлову газету переводиться лише на екрані, демонструючи діяпозитиви. Від цього газета не буде суха, нудна; навпаки, вона проходить досить жваво, коли до змісту її подано ілюстрації, коли в ній досить комічних сценок та гумору. Так поставлена газета має великий успіх.

Драматизована світлова газета цікавіша, бо підчас демонстрації діяпозитивів на екрані на сцені виступають дієві особи, а до цього додається ще й музика, що гармонує з дієвими особами і змістом екрану.

Матеріял світлової газети являє газетний зміст, а розплановується його однаково для обох одмін газети приблизно в такий спосіб.

Кістяк відділів світлової газети:

Заголовок

1. Революційний календар.
2. Бойові гасла дня.
3. Передовиця.
4. Новини з життя СРСР та закордону.

5. Місцеве життя.

6. Гумор та сатира.

7. Про всячину (об'яви, довідки, почтова скринька та ин.).

Що до відділів. Заголовок (назва газети) повинен бути гучний, наприклад — „Промінь“, „До світла“ то-що. Назву газеті дається на довгий термін.

Революційний календар. Тут подається не лише дату, число, а й революційні події, що сталися цього числа. Бажано сюди додати якийсь малюнок.

Передовиця містить у собі коротко і стисло скомпановані повідомлення про чергові завдання чи яку кампанію, її політичне значіння, порядок переведення і т. ин. Основні частки її матеріялу: 1) висвітлювання політичного значіння кампанії або події; 2) порядок переведення кампанії або історичний нарис події; 3) як пройде кампанія в нашому селі або як буде відзначено подію в нашому селі (цей відділ, як і ввесь матеріял, повинен бути короткий і ясний).

„Новини з життя закордону та СРСР. У цьому відділі матеріял слід поділити надвоє: 1) інформація з-за кордону (вирізки з газет); 2) по СРР. У цьому відділі завжди треба давати заголовок, наприклад: „Капіталісти хочуть війни з СРСР“, „Китай стогне“ й т. ин. Цей відділ можна драматувати, побудувавши з усіх подій сюжет. Наприклад:

Китай стогне

Музика	Екран	Сцена (дія на сцені підчас екрану)
Ой ти, доле моя, доле!	Діяпозитив № 1 „Китай стогне“ (малюнок з китайської революції).	
Те ж.	Д. № 2 Каторжне життя китайців під гнітом чужоземних капіталістів, що грабують без жалю напрацьоване.	Через сцену китайці носять панів на плечах. На сцені стоїть китаєць, зриває чай. Підходить капіталіст, забирає собі корзину і б'є ногою китайця. Стогін.

Музика	Екран	Сцена (дія на сцені підчас екрану)
Марсельєза.	Д. № 3 Тяжко носити паразитів на плечах. Китайці скинули їх, але не зуміли відразу придушити.	Китайці скидають додолу панів, плигають, обнимають один одного, радіють. Французи й англійці підводяться. Руками кличуть на поміч, виймають ножі й револьвери.
Вальс „На сопках Манджурії".	Д. № 4 Уся світова буржуазія — англійці, французи, американці — вкупі з найманою китайською буржуазією зброєю задушили революцію.	На сцену з усіх кінців виходять озброєні салдати, оточують китайців; хтось стріляє з пугача на китайців, потім б'ють їх нагаями, палицями. Китайці сходяться докупи, нахиляють голови й тихо стогнуть. Частина озброєних виходить за куліси, а частина стає осторонь, вишикувавшись вряд.
Полька.	Д. № 5 І знову капіталісти запанували над Китаєм.	Капіталісти злазять на плечі китайцям, п'ють вино; китайці стогнуть.
Інтернаціонал.	Д. № 6 Мине час, і китайці скажуть: „Мало скинути ворога,— треба його вбити". І створять Радянську спілку.	Маса хвилює. Капіталісти чіпляються руками, щоб не впасти, а всередині підноситься червоний прапор. Хтось гукає: „Бий!" Капіталісти тікають із сцени в публіку; відти хтось гукає: „Куди, анахтеми?" Капіталісти вибігають у двері, за ними женуться китайці. На сцені стає робітник з молотом, селянин з серпом; посередині— червоноармієць; над ним підноситься серп і молот.

Тут подано для прикладу дуже узагальнений матеріял; в газеті треба містити цілком конкретні дані про різні події в стані світової буржуазії та зносини з нею нашої пролетарської держави. Наприклад:

1. Чан-Кай-Ші зрадив революцію, продався в найми англійським капіталістам.

2. В Кантоні відбувся переворот, встановлено Радвладу, але непідготованість та неорганізованість пролетаріяту, ще й зрада гоміндані́вців, не дали змоги революції розвинутись далі. Владу рад у Кантоні задушено.

Відділ „Місцеве життя“ мусить мати найбільше місце. Тут переважно треба висвітлити досягнення й хиби громадсько-політичної та будівної роботи, побутові моменти. До всіх підвідділів цього відділу треба додавати малюнки, а також драматизувати їх. Наприклад:

Селянські шкідники

Музика	Екран	Сцена
	Діяпозитив № 1 „Селянські шкідники“.	
Та не жур мене, моя мати!	Д. № 2 Доживсь раз бідняк Степан, що хліба не стало.	Стоїть зажурений бідняк біля рогу хати, похиливши голову, задумався.
Те ж.	Д. № 3 (На малюнку куркуль) Напис: „Перший шкідник“.	З другого боку виходить куркуль з великим черевом.
Гопак.	Д. № 4 Ходи, синку, ти до мене Хліба заробити. Так недобре! Ти здихаєш, А жінка, а діти?..	Куркуль манить до себе бідняка й посилає за куліси; сам радо усміхається й танцює гопака.
Не рад я, явір, хилитися.	Д. № 5 Молотив три дні Степан На куркуля-діда,— При рощоті получив Дві буханки хліба.	Куркуль стоїть насеред сцени. Бідняк несе дві буханки хліба до хати; біля рогу став і зажурився.
Те ж.	Д. № 6 (На малюнку піп) Напис: „Другий шкідник“.	

Музика	Екран	Сцена
Попівська камаринська.	Д. № 7 Сміло все мені давай,— Одмолю для тебе рай!	Виходить піп із хрестом, підходить до бідняка, хреститься; складає руки на грудях і дивиться вгору. Бідняк дає буханку хліба.
Вийду я на річеньку.	Д. № 8 (На малюнку бандит) Напис: „Третій шкідник“.	Піп підходить до куркуля, привітаються, махають руками, немов би розмовляють.
Те ж.	Д. № 9 Бандит не просить, Не благає, А просто візьме, Ще й полає.	Бандит тихо увіходить, обдивляється, потім іде до бідняка й забирає останню буханку.
Те ж.	Д. № 10 А подумайте, Крім цих — Миші, криси, саранча... Що робитиме бідняк, Як насядуть без меча?!	Селянин-бідняк плаче й зходить із сцени. Бандит прилучається до попа й куркуля, виймає пляшку горілки й частує їх; п'ють з пляшки, закусують хлібом.
Гей, нумо, хлопці!	Д. № 11 Це немов би то казково, Світ-газета радить так: Взять мітлу обов'язково І змести всіх неборак!	Степан увіходить з мітлою, б'є по шиї попа, бандита та куркуля; ті тікають із сцени до публіки. Степан їх вимітає з сцени. А з публіки хтось гонить шкідників; вони тікають у двері.
Те ж.	Д. № 12 — Всі до книжки, Всі за працю! У освіті щастя, рай. Шкідники загризти можуть,— Їм не потурай! Так сказав Степан.	На сцені порожньо.

Так само й тут розділ треба будувати за таким порядком по инших питаннях та явищах сільського життя:

а) робота КВД, б) кепсько працює кооперація, в) провели землевпорядження і т. д.

Також треба оживавити відділ гумору й сатири. У цьому відділі найбільше можна подати жвавого матеріялу. Це, так би мовити, козир світлової газети. Тут можна пропустити маленький фейлетон, карикатури, „частушки" з життя молоди, вірші й таке инше. І, нарешті, останній відділ мусить умістити в собі різні довідки, відповіді редакції газети, об'яви про поточну роботу в сельбуді й т. ин.

Крім згаданих одмін світлової газети, придаються ще й номери спеціяльної газети.

Спеціяльний номер світлової газети охоплює лише одну тему,— таку газету присвячується до свята, ювілею та до кампаній.

Наприклад, до свята Жовтневої революції газета пристосовує свій зміст у відповідних темах, скажімо: 1) Етапи розвитку Жовтневої революції. 2) Цікаві моменти класової боротьби. 3) Портрети проводирів і т. ин.

Діяпозитивів до таких газет заготовляти не треба: краще їх закупити чи позичити готові в „Книгоспілці", чи що. Діставши готові діяпозитиви, дописувачі для газети непотрібні. Регулярна ж світлова газета вимагає великого кадру робітників. Наприклад:

1. При ній є постійний видавничий орган — редколегія; з неї виділюють: а) групу коректорів і б) художників, що розмальовують діяпозитиви.

2. Дописувачі світлової газети.

3. Статисти, що драматизують текст газети.

Десятки молодняку втягається в активну роботу світлової газети. Тут непомітно вони збагачують і свій світогляд. Але цього не досить. Треба зробити світлову газету цікавою для всієї маси селянської молоди, притягти за допомогою газети до п/о установи всю молодь, організувати її так, щоб вона була відпочинком для молоди. Цього можна дійти через популяризацію газети, відбуваючи в ній здебільшого політико-освітні й культурно-побутові моменти життя в художньому, гумористичному освітленні, і саме ті моменти, що цікавлять молодь сьогодні.

Вживати світлову газету частіше на „Червоній веселці“ влітку; вона притягне навіть у буденний вечір сотні публіки, молодь, старих і дітей.

Нарешті, як-найбільше гумору, карикатур, малюнків — усе повинно бути близьке, цікаве, конкретне і зрозуміле для маси.

Кіно

Кіно — найкращий засіб організації відпочинку та розваг трудящих мас. Одночасно кіно є зброя радянської освіти, що через неї переводиться агітацію, пропаганду нашого будівництва та ідеологічне виховування маси.

В звязку з цим перед п/о установами села постає низка практичних завдань:

Перше з них — організація та скупчення уваги маси на справу кінообслуговування маси. В процесі роботи керовникам сельбудів треба вивчати глядачів, вплив картини на селянина, яка картина більш подобалась селянській авдиторії, примічати хиби фільму і в коротких нотатках пересилати ці враження до ВУФКУ.

Це допоможе запобігти тих помилок у нових фільмах та виробити нові кінокартини, пристосовані цілком до вимог села та завдань партії на селі.

Друге завдання — організувати авдиторію та допомогти їй зрозуміти часом складний зміст фільму. Надзвичайної ваги набуває питання реклами в організації та притягненні маси до кіно. Отже, заздалегідь треба повідомити об'явами на зборах організацій, по сходах і т. ин. про день сеансу, назву картини і т. ин.

Щоб допомогти селянам зрозуміти картину, варто перед демонстрацією її зробити доповідь про суть картини, про події, відбиті в ній, і т. ин. Часом зміст картини буває науковий, — тоді заздалегідь варто влаштувати лекцію, що подала б потрібні знання для зрозуміння фільму.

Ще й досі є дуже багато малописьменних селян, що не встигають читати заголовки картин; тому потрібно виділити читця, який швидко й чітко вголос читав би для всіх написи фільму підчас демонстрації.

Після перегляду картини часто авдиторія (найбільше молодь) починає дискутувати, бо неоднаково зрозуміла

типів у фільмі, не розуміє, хто правий у данім моменті, і, не одержавши певної відповіди, розходиться додому. Иноді розчаровано. В таких випадах треба організувати хоча б коротке обговорення, а після дискусії треба політосвітнику висвітлити дійсність моменту, характер особи та ідею фільму.

Коли неможливо обговорити картини в день її демонстрації, то спеціяльні дискусії-розмови слід провадити з приводу цього в якийсь инший день.

Третє завдання — ув'язати роботу кіно з поглибленою п/о роботою. Кінофільм треба використовувати на допомогу гуртків сельбуду.

Картинами політичного змісту треба доповнювати та збагачувати знання членів гуртка. Наприклад, „ПКП", „Трипільська трагедія" й т. ин.

Такі картини, як „Дворец и крепость", „Рассказ о семи повешенных", „Слесарь и канцлер", „Ордер на арешт" та инші дають багатий ілюстративний матеріял для вивчення революційного руху.

Такі фільми, як „Маховик", „Чорне серце", „Дніпрельстан" треба широко використовувати, щоб характеризувати економічний розвиток та досягнення СРСР порівняно до розвитку та досягнень закордону.

Фільми агрономічного змісту повинні широко використовувати агрономи не тільки для своєї внутрішньої роботи, але й для широкого розвитку агропропаганди.

Такі фільми, як „З рушницею по Африці", „За 16 день навколо світу", дадуть матеріял для природничо-наукових гуртків і т. ин.

В кожному фільмі є відповідна ідея, — наші робітники повинні висвітлити її для маси.

Радіо

Оскільки через радіо можна почути доповідь, лекцію, новини, музику, пісню, переказ, фейлетон, декламацію, анекдот то-що, зрозуміло, що радіо мусить посісти перше місце не лише в загальній роботі сельбуду, а і в організації дозвілля та розваг серед молоди.

Першою роботою сельбуду в цьому напрямку повинна стати пропаганда радіоширокомовлення. Молодь чула про

радіо, цікавиться ним, а разом з тим не розуміє, як це робиться, що десь „край світа“ людина говорить, а її тут чути. Коли ж ви скажете, що радіо можна й самому зробити, цим ще більше здивуєте й зацікавите молодь. Цей цілком природний інтерес молоди є „козир“ у руках політпросвітника, що з нього і слід розпочинати пропаганду радіоширокомовлення до організації радіогуртка.

Радіогурток на селі провадить не лише пропаганду радіоширокомовлення. Питання про ролю електрики та радіомагнетових хвиль можна звязати з питанням електрифікації села. Вивчаючи фізичні властивості електрики, ми прямо ведемо природничо - наукову пропаганду проти попівських брехень про створіння світу. Про це треба не забувати й посилювати цю роботу; проте основне завдання радіогуртка — поширювати й устатковувати радіо на селі.

На початку можна придбати детекторного приймача; він коштуватиме від 6 крб. і більше. До детекторного приймача треба приладнати декілька наушників. Таким робом радіопередачу можуть слухати кілька осіб разом.

На детекторний приймач можна приймати близькі станції: Київ, Одесу, Харків то - що. Такий приймач легко можна устаткувати в себе вдома (див. розд. „Література“).

Зимою устатковується радіогучномовець у залі сельбуду. Літом гучномовця слід виносити на повітря: скажімо, біля сельбуду, в садку, де організовано „Червону веселку“. Найкраще гучномовця винести на естраду на веселку.

Устаткувавши радіогучномовця в сельбуді, завжди матимемо авдиторію, але це ще далеко не все, що потребує радіомовлення. Важливе завдання сельбуду — організувати радіослухання.

При цьому треба звернути увагу на такі моменти:

1. Треба завжди завчасно оголошувати про радіопередачу. Для цього треба придбати дошку і на ній що - дня виписувати календар радіопередачі, що передається, та о котрій годині.

2. Коли почали приймати одну радіостанцію, треба вислухати її до кінця, а не так, щоб: „Ця станція передає нецікаве давай другу“, або: „І ця погано передає — лови иншу“. Це дуже погано відіб'ється на слухачах.

3. Організувати радіопередачу таку змістом, що викликає інтерес та задовольняє потреби більшости організованої авдиторії. Отже, для цього треба притягти, по-перше, ту масу слухачів, що їх безпосередньо стосується питання радіопередачі.

Для цього треба зробити завчасно повідомлення, запрошення. Коли, скажімо, передається доповідь про кооперативне будівництво на селі, треба запрохати завчасно членів кооперації, повідомити про це кооператив та инші організації. Коли передається по радіо про перевибори рад, сельбуд повинен повідомити всіх членів сельбуду, комсомолу, КНС і т. д. Коли передається радіо для жовтенят, треба повідомити про це дитячі ясла, дитсадки або селянок, щоб вони прийшли із своїми дітьми, і т. ин. Веселою музикою, співами найбільше цікавиться молодь. Дорослі селянки люблять прослухать щось про господарство — ділове щось. Отже, до всього треба організувати авдиторію. В такому разі краще можна зберегти тишу, а часом провести бесіду чи пояснення про щось незрозуміле.

4. Радіозвязок. Сельбуд, що устаткував гучномовця, повинен тримати листовний звязок з найближчими станціями; часом трапляється, що передачу погано чути, иноді слухачі хотіли б почути щось инше. От про це треба повідомляти відповідну радіостанцію. Відти ви одержите відповідь і тим допоможете організувати радіопередачу по всій Україні.

Дальше завдання — звязати радіомовлення з загальною роботою п/о установи. Перше, про що треба подбати організаторові авдиторії, це словесне доповнення та пояснення того, що передається по радіо. Серед дітей, жовтенят чи піонерів проводить пояснення дитробітник або вчителька; серед молоди — член бюро ЮС чи секретар осередку КСМ; серед літніх селян — член правління сельбуду, партієць і т. ин.

Пояснення потрібні, бо часто, коли передається, скажімо, лекцію чи доповідь, трапляється багато чужомовних наукових слів, що їх авдиторія не розуміє, иноді передається щось взагалі важке для зрозуміння авдиторії. Поясненням це можна усунути.

Пояснювати треба підчас перерви радіопередачі, а незрозумілі чужомовні слова коротенько можна пояснити навіть підчас передачі.

І ще завдання — ув'язати радіомовлення з п/о роботою сельбуду. Иноді трапляється, що радіо коротенько повідомляє про якусь подію або новину; авдиторія зацікавилася нею, хоче знати все докладніш; тоді треба на другий день зробити в сельбуді доповідь про це питання або перевести бесіду і т. ин.

Иноді слухачам треба порадити книжку чи газету, відки можна докладніш дізнатися про те, що передавалось по радіо, а часом — заохотити слухачів до якогось гуртка, що існує при сельбуді, і т. ин.

Усі згадані вказівки в переведенні роботи коло радіо однаково потрібні і для молодших, і для дорослих слухачів. Зокрема в роботі з молоддю комсомольського віку треба використовувати радіо, як засіб розворушування активности, спрямовуючи її до самодіяльної роботи в п/о установі. Радіопередача може викликати багато тем для вечорів самодіяльности, для інсценовок або викликати інтерес до виступу на сцені з декламацією; може зацікавити музичним чи співочим мистецтвом і т. д.

Отже, цей інтерес п/о робітник повинен поглибити розворушити, а в такому стані молодь завжди прагнутиме до перетворення своїх намагань у практичну діяльність.

Часом не зайве серед молоди перевести танець підчас передачі музичного концерту. Грається гопака, — тут може танцюрист вискочити та й протанцювати, до нього пристане ще хтось... Це вносить велике пожвавлення в роботу серед молоди.

V. ЕКСКУРСІЇ

У роботі з молоддю екскурсії слід поділити на два типи: перший — екскурсія з метою поглибити набуте знання в загальній роботі сельбуду, ознайомлюючись, спостерігаючи або досліджуючи. Таку екскурсію можна влаштувати у місто до музею, на Дніпрельстан, коли молодь того побажає, екскурсію до радгоспу, екскурсію по небу. Такі екскурсії легше організувати,— вони менше потребують витрат, і тому ми їх візьмемо, як приклад. Другий тип — екскурсія - гулянка. Вона передусім буде гулянка, а вже в цю гулянку вкладають виховавче значіння.

Екскурсія з сільського господарства

Як приклад візьмімо екскурсію з сільського господарства 1925 р. на Прилуччині. Потребу екскурсії викликало напівсистематичне читання лекції. В цих лекціях агроном часто посилався на приклади Грабарівської агробази. Тому до цієї установи молодь вирішила зробити екскурсію. Раніше зробили план екскурсії, при чому молодь намітила ознайомитися: 1) із скотарством, 2) із свинарством, 3) з с.-г. машинами, 4) з показовим агроклином (з шостипільною сівозміною, з травами, а саме — люцерна, конюшина, суданка, з різними сортами кукурудзи та всякої пашні), 5) в наслідок екскурсії зібрати експонати для с.- г. куточка, для чого організовано три комісії. Перша збирає шкідливі рослини, бур'яни; друга — культурні трави, третя — різні зернові рослини.

Щоб перевести екскурсію, виділено керовника; він раніш умовився з агробазою і керував усією екскурсією.

Екскурсію організовано в неділю. Молодь мусила йти пішки 12 верстов, тому вона не дуже охоче ставилась

до екскурсії. Але керовникові вдалося зговоритися з с.-г. артіллю того ж села й узяти для екскурсії трактора „Фордзон“ та дві гарби й тракториста.

Дізнавшись про це, молодь зібралась майже з усього села. Але на підводі вмістилося лише 30 найактивніших товаришів. Із співами й веселою розмовою поїхали до Грабарівки.

Екскурсію проведено добре.

В наслідок екскурсії зібрано експонати й організовано с.-г. куток при хаті-читальні.

Такі основні моменти організації екскурсії, що повинні бути за зразок. До цього треба ще додати: що більше притягти до екскурсії дівчат, те веселіше вона пройде.

Екскурсія по небу

Екскурсію по небу слід проводити в звязку з питанням світобудови та астрономії. Найкраще переводити ці вечори на „Червоній веселці“ влітку. Для цього запрошується вчителя чи студента-відпускника. Він підготовлюється до теми, а ввечері проводить на „Червоній веселці“ розмову й екскурсію по небу. Як приклад візьмімо теми про зірки, планети та комети, на кожну з цих тем можна провести розмову й екскурсію. Скажімо, взяли ми тему про зірки. Лектор проводить розмову й запитує молодь: „Як ви думаєте, що таке зірки? Які бувають зірки?“ І так гуртом розмовляють. Керовник пояснює питання; як приклад — бере якесь сузір'я: „Ану, хлопці, хто швидше знайде малого воза?“ і т. ин. Керовник пояснює рух цього сузір'я. Підчас балачок „падає зірка“. Природно, що молодь запитає, чого це падають зорі; керовник пояснює, що то не зорі, а метеори, і пояснює, що, скажімо, Сіріус в 1.200.000 разів більший за сонце, що від Спіки промінь проходить до нас за 300 років, тоді як за секунду світло пролітає 300.000 верстов, і т. ин.

Гуртом з моloддю лектор відшукує зірки, сузір'я, планети то-що й дає пояснення.

Після екскурсії по небу треба порадити книжки з астрономії та викликати інтерес молоди до другої екскурсії по небу, до астрономічних вечорів.

Екскурсія - гулянка

Екскурсію - гулянку організовує комсомол та ЮС з метою доцільно провести відпочинок та різні форми масової роботи не на веселці, а десь у новій обстановці — на полі, в гаю, в лісі чи на річці. Таку гулянку молоди треба використати для політосвітньої роботи, втіливши в неї гри та розваги та форми культурного відпочинку.

Щоб добре перевести екскурсію - гулянку, треба її добре організувати, заохотити молодь та зацікавити тією місцевістю, що її обрано для екскурсії і, т. ин. Що до місцевости відомо, що молодь влітку любить гуляти по гаях, на узліссі то - що. Туди часто збираються хлопці й дівчата, співають, розмовляють, грають. Тут вільно молоді: ні батько, ні мати не прийде заганяти, ніхто не бачить із селян, а між молоддю не соромно й пограти, поспівати, десь у холодочку на чистому повітрі розважитись.

Але молодь лише збирається погуляти, — вона не вміє розміркувати сама про природні явища, про ту таємницю, що оточує з усіх боків її гру. Ось про це треба подбати організаторам та активу екскурсії - гулянки. Для п/о робітника в цей час кожний листочок, кожна квітка, кожна деревина, провалля, долина, могила, ставок, струмочок — може бути за об'єкт виховавчої розмови серед молоди.

Усім цим можна зацікавити молодь, провівши коротеньку розмову. Наприклад, ідете ви з молоддю; по дорозі — провалля; молодь любить збігати туди вниз; ідіть і ви з нею, а там запитайте: хто знає про оці шари землі? Вам скажуть — то земля, ото шар піску, а ото — глина. Далі ви запитуєте: а як то воно трапилося, що отак землю шарами уложено? Молодь про це не знає. Тут треба коротенько пояснiти, що колись було море, що й одмило пісок, глину й т. д.

Ідете далі. Перед вами могила. Молодь неодмінно збіжить до неї. От і тут можна провести розмову: а хто знає, що в цій могилі, хто її насипав, як торбинками люди зносили землю на неї, як колись жили люди, яка в них була культура?

Далі йдете. Ліс, гора, а з гори струмок біжить. І тут можна зупинити увагу молоди, пояснивши, чому це так.

В лісі знайшли якусь квітку — поясніть про неї: як вона розмножується, яку ролю відограють пиляки, маточки й т. ин.

Звичайно, робітникові це не під силу; отже, для цього треба запрохати ще вчителя, студента - відпускника й т. ин. Це — виховавчий бік. Але поза ним треба ще заохотити молодь до збору експонатів. А саме: в гаю зібрати лікарські та инші рослини, а в сельбуді їх систематизувати, зробити написи; або якийсь камінець знайдено, метелика, на полі, скажімо, слід зібрати бур'яни то - що. Усе це потрібне для сельбуду, для його куточків. Основне — це пісні, гри; скажімо, „в довгої лози“, „у звірів“, у „кота й миші“, „третій зайвий“ та ин. Політосвітник тут теж повинен бути за організатора, повинен навчити молодь нової гри (див. „Масові гри“).

З наведеного видно, яку широку роботу можна провести на екскурсії - гулянці, отже до цього треба керовникові та активу підготуватися, скласти план екскурсії, про що переводитиметься розмову, до чого треба зацікавити молодь, які треба провести гри та пісні, які треба зібрати експонати та зробити підсумки екскурсії. Усе це треба добре обміркувати.

Досі ми говорили про таку екскурсію, що переводитиметься десь недалеко від села, але екскурсія буде ще цікавіша, коли ви зумієте організувати її за межі села чи навіть за межі свого району. Візьмімо, як приклад, екскурсію - гулянку до радгоспу, що міститься у якомусь колишньому поміщицькому палаці, де є парк, викопаний крепаками, ставок то - що. Хай буде цей радгосп за 20 — 30 верстов від вашого села. Молодь ніколи там не була й не знає цього місця. Від вашого села до радгоспу тече річка. Доцільно влаштувати екскурсію на човнах на два дні. Це можна зробити в якесь свято. Передусім слід розробити план екскурсії. Про мету екскурсії вже сказали раніш. Тепер — про техніку.

До кожного човна треба прикріпити одного із згаданих активистів ЮС, щоб перевести розмову на накреслені у плані теми: розказати дещо, проспівати пісень, загадати загадку, що - разу стежити за довколишньою природою, заохочувати молодь до балачок і т. ин. Екскурсію треба забезпечити харчами,— обирається комісію роздобути

провіянту: казанів, картоплі, палива, пшона. Хліб і сало кожен бере з собою. Екскурсія мусить виїхати о 10-ій годині ранку, проїжджаючи по 6 верстов за годину. Прибувши на місце, перед сніданком провести гуртове купання та гри на березі, після чого вирушити на огляд маєтку радгоспу.

Повернувшися з екскурсії, треба провести розмову про екскурсію, про те, що бачили і що цікавить молодь; переглянути зібрані експонати то-що.

Ранком — каша, потім екскурсія по саду, по полю, на агроклин; знайомство з тамтешньою організацією КСМ та ЮС і т. ин. Після цього вирушають додому. Дорогою додому керовникам слід провести розмову, підсумовуючи все те, що бачили, яке то має значіння, чи то з боку радянського будівництва, чи з боку освіти, чи з боку природного та инше, вести співи і т. д.

На екскурсію треба взяти гармонію, ліки, теплішу одежу на всякий випадок і инше. Ось такі головні моменти для організованої екскурсії. До екскурсії треба заохочувати також дівчат.

VI. ВІЙСКОВО-СПОРТИВНА ПРОПАГАНДА

Військово-спортивна робота серед молоди набуває велике значіння. Молодь не лише повинна брати участь у цій роботі, але й бути за організатора її серед решти населення.

Важливе завдання нині — поширювати мережу військових і фізкультурних гуртків; тому за перший практичний захід п/о установи повинна бути організація військового гуртка.

Раніш треба провести широку агітаційну роботу серед населення, зацікавити його цією справою, а потім уже організовувати гуртки.

Основні шляхи військової пропаганди такі:

1. Зачитування статтей із газети про військову загрозу, про військові досягнення, про потребу військовізації всього населення, в чому основні завдання в звязку з цим перед кожним трудящим.

2. Організація військового куточка. Для цього треба звязатися з найближчою військовою частиною, дістати рушниці, плакати, противогази то-що. Добре устаткований куточок уже притягне до себе молодь.

3. Організація тиру. Для цього можна приладнати ґвинтівку, а краще купити монтекристо, а до них кулі, що коштують по дві копійки штука. Потім вирізати з тектури фігури, поставити їх у відведеному безпечному місці, щоб там не ходили люди. Вже влаштувавши примітивний тир, можна захопити до військової роботи багато молоди.

Крім навчання влучно стріляти, можна ще перевести „політтир“. Для цього малюється на великому аркуші тектури фарбами декілька кіл навкруги одної точки: спочатку в центрі — малиі, а що-далі більші (див. малюнок 5).

Кожне коло за номером, а кожному номерові на аркушику відповідає запитання. Легші запитання ставиться на маленькі кола, а тяжчі — на більші. Охочому взяти участь у грі дається кулю, і ось за чергою кожен бере рушницю й стріляє, зазначивши, в яке коло він націляється. Кожен націлитиме на коло, що відповідає найлегшому запитанню. А пояснює стрілець те питання, в яке коло він влучив.

Робітникам тиру треба посилатись на військовий гурток, чи військовий куточок, пояснюючи молоді, що там можна навчитися влучно стріляти з рушниці.

Малюнок 5

4. Нарешті, слід провести роботу через організовані вечори військової пропаганди, підготувавши інсценовку, доповідь, пісні та музику з військовим змістом. До цього можна додати спогади про війну з білогвардійцями, поляками та инше.

Для організації військової роботи треба організувати актив, зацікавлений в цьому, а до нього притягти демобілізованих червононармійців, бо насамперед вони більше за всіх на селі обізнані з військовою справою. А коли вже велика кількість молоди зацікавиться військовою роботою, можна організувати військовий гурток з планом та програмою роботи.

Що до організації спортивного гуртка, то також треба повести підготовчу роботу, а саме:

1. Внесення елементів спорту в масову гру. Це робиться так. Провадимо ми серед молоди гру „От так так!“ чи „З церемонією й без церемонії“ (див. нижче розд. „Масові гри“, № 13). Молодь і не думає, що їй доведеться

в цій грі взятися до спорту, тоді як керовник до переведення вмовляється з якимось хлопцем, щоб він проробив спортивні рухи. Підчас гри товариш навмисне робить спортивні рухи, уся молодь повторює ці рухи за законом гри, а потім і сам зацікавлюється спортом.

2. Занесення в масову роботу спортивних ігор. Тут відразу можна переводити легенькі спортивні гри з метою підготування номерів для інсценізації (а саме: фігурна гімнастика, живі піраміди), а також переводити масовий спорт. Для масового спорту збирається вся молодь, шикується в ряди, а потім керовник переводить з ними протягом півгодини спортивні вправи на майдані чи в залі сельбуду.

3. Організація спортвечора. Підготувавши з активнішими товаришами легенькі спортивні номери (див. літературу), слід організувати спортвечір. На вечері спочатку проводиться вступну лекція, де пояснюється користь людині від спорту, а потім молодь показує підготовані номери, потім — декламація, музика, співи.

4. Організація спортивних гулянок на човнах, на лижвах, на ковзанях, купання й т. инш. На човнах, лижвах та ковзанях можна організувати змагання, а також перевести різні гри.

Провівши таким робом агітаційно-пропагандистську роботу з спорту, молодь зацікавиться спортом, а потім можна вже наштовхнути її на думку придбати лижви, ковзані, футбол то-що. Коли молодь придбає це або допоможе придбати сельбудові та влаштувати спортмайданчик то-що, тоді дайте зацікавленій молоді доброго керовника. Так організований гурток буде життьовий і працездатний. І військовий, і спортивний гуртки дуже близькі своїми завданнями.

В наших умовах життя СРСР форми й засоби фізичного виховання трудящих передбачають так піднесення продукційности праці, як і завдання оборони країни.

Психо-фізична якість молоди однаково потрібна так для праці, як і для армії: сміливість, рішучість, настирливість, уміння орієнтуватися у всякій обстановці, уміння робити в колективі, свідома дисциплінованість, спритність, сила, витривалість, загартованість і т. инш.

Профілактично-виховавче завдання теж так потрібне для армії, як і для мирної праці, а саме: особиста ґіґієна,

загальногромадська санітарія, природні фізичні вправи (ходіння, бігання, плигання, кидання, плавання, лазіння та инше).

Отже, це в однаковій мірі завдання і військового, і спортивного гуртка. Тому в житті висунувся третій варіянт — військово-спортивний гурток, що переводить разом і спортивне, і військове виховання.

Але поза цим є велика ділянка гурткової роботи, що часто її нанизу забувають зовсім. Це — застосовне значіння військово-спортивної пропаганди до селянського життя. Гурток повинен так поставити роботу, щоб селянин бачив, що вона дає користь для нього.

Військово-спортивний гурток повинен взяти жваву участь в організації пожежної дружини, у товаристві рятування на воді, вийти першому на боротьбу з шкідниками то-що. Ця робота привчає молодь до організованої суспільної діяльности, з одного боку, а з другого — цим гурток підвищить свій авторитет серед неорганізованого населення, як дорослих, так і молоди.

VII. ДОДАТКОВИЙ МАТЕРІЯЛ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ТА РОЗВАГ

Комсомольські пісні - дрібушки („частушки“)

1. Ой, на горі, на горі —
Комсомольці молоді.
Гей, гей, охо - хо,
Комсомольці молоді!

Ой, там вони співають,
Усю молодь скликають.
Гей, гей, охо - хо,
Усю молодь скликають!

Іди, молодь, вкупі з нами,—
Познайомишся з книжками.
Гей, гей, охо - хо,
Познайомишся з книжками!

Книжки будемо читати
І темряву проганяти.
Гей, гей, охо - хо,
І темряву проганяти!

Добре тоді заживем,
Як темряву проженем.
Гей, гей, охо - хо,
Як темряву проженем!

* * *

2. Сонце низенько,
Вечір близенько,—
Йдем на веселку,
Моє серденько!

Щоб не закиснуть
Тут на колодці,
Ну на веселку
Ходімо, хлопці!

Наша веселка —
Не те, що хата,—
Там буде гарно!
Ходім, дівчата!

Там почитаєм,
Дещо розкажем,
Там поспіваєм,
Дівчат розважим...

* * *

3. Через річеньку,
Через биструю
Подай рученьку,
Подай другую...

Ой, полола дівчина
Буряки, буряки,—
Де взялися комсомольці
Юнаки-козаки...

Вони ж тую дівчину
Узяли, узяли,
В комсомолький осередок
Привели, привели...

Стань тут, не вертись,
В комсомол запишись...
Диб, диб в комсомол,
Занесіть в протокол,
Передайте в окружком,
Що вона піде,
Піде, піде —
Ленінським шляхом...

Через річеньку,
Через болото
Іди в ячейку,
Моє золото.
Ой, полола і т. д.

Не йди до церкви
І не молися,—
Нащо поклони
Тобі здалися?
Ой, полола і т. д.

Дяки з попами
Бабів морочать,
А ми до церкви
Ходить не хочем.
Ой, полола і т. д.

І поспіваєм,
І почитаєм,
Часу не згаєм,
Бо розум маєм...
Ой, полола і т. д.

Діди й бабусі
Ідуть молиться,
А ми — до клубу
Повеселиться.
Ой, полола і т. д.

Діди й бабусі
Пошкандибали,
А комсомольці
Пісень співали.
Ой, полола і т. д.

Зберуться хлопці,
Прийдуть дівчата,
Наша читальня —
Весела хата.
Ой, полола і т. д.

А комсомольці —
Веселі хлопці:
До праці браві,
В гулянці жваві!..
Ой, полола і т. д.

Покинь, дівчино,
Всі забобони,
Прийми юнацькі
Наші закони.
Ой, полола і т. д.

Діди трухляві
Повимирають,
Церкви під клуби
Позалишають.
Ой, полола і т. д.

* * *

4. Дівчина:

Перестань, козаче,
До мене ходити:
Ти не комсомолець,
Ти не комсомолець,—
Не буду любити...

Хлопець:

Ой, не перестану,
Не можу забути,
Ой, не перестану,—
Комсомольцем стану,
Щоб тебе добути...

Дівчина:

(на голос „Дуб на дуба похилився“):
Ой, козаче дурнуватий,
Ти ж не бідний, ти багатий,
Ой, де ж там, де ж там, де ж там
Комсомольцем тобі стати?..

Хлопець:

Дівчинонько ж мила,
У багатстві — сила,
Будеш добре жити,
Будеш їсти й пити,
У шовках ходити...

Дівчина:

Ой, куркулю, збожеволій,
Краще жити серед поля:
Шматок хліба, дрібок соли,
Без шовків — та в комсомолі!

* * *

5. По дорозі жук, жук,
По дорозі чорний.
Подивися, дівчино,
Який я моторний.
Який я моторний,
У кого я вдався,
В комсомольский осередок
Зразу записався.

Старшим комсомольцем
Я перемінився:
У сільраді, комнезамі
Поваги добився.

В члени комнезаму
Ще вступив давно я,
А тепер обрали
Мене головою...
По дорозі галка,
По дорозі чорна,
Подивися, козаченьку,
Яка я моторна.

В комсомол вступила
Прямо без мороки,
В комнезам ще не приймають,
Бо мала на роки...

Пісня комсомольців

6. То не вітер з двох боків,
З нашого і з того,—
То завихрилося скрізь
Буряно і много —
Молодого, молодого,
Молодистого!
Гей, вставай, вставай,
вставай!

Не гризня, не секта,—
Юна армія труда,
Грізна, повноклекта,
Класового архітекта —
Карла Лібкнехта!

Знов на Заході буржуй
З капіталом-богом...
Ой, та й будемо ж їх бить
Радісно і строго —
Молодого, молодого,
Молодистого!
Хай гноять по тюрмах нас:

Не вбить ревколекта,—
Суне армія труда,
Грізна, повноклекта.
Класового архітекта —
Карла Лібкнехта!

П. Тичина

Комсомольська пісня

7. Ми — діти радянської
влади
Ми — діти великих подій:
У бій ми іти будем раді,
Щоб знищить фашистські
дні.

Гей, вперід!
Нас жде нарід,
Червоне козацтво!
Час подій
Гука на бій
Славнеє юнацтво!

Ми знищим ярмо капіталу,
Комуну утворимо скрізь,
Себе не цамо на поталу,—
Доволі і крови, і сліз!
(Приспів).

Ступаймо ж вперед бадьоріше,
І сміло на ворога йдем!
Хай серце тріпоче сміліше,
Як прапор, якого несем.
(Приспів).

Хай пісня лунає повсюди,
Хай світ вона ввесь заповня,
Бо швидко — ми знаєм, що
буде —
Остання й рішуча борня.
(Приспів).

Савченко

Молода гвардія

(Пісня німецької пролетарської молоди)

Туди, де сонце сходить,
Рушаймо на борню.
Загине, хто нам шкодить,
Від зброї та вогню.

Сміліш, вперед! Одкиньмо страх,
І вище нам юнацький стяг!
Бо молода ми гвардія
Робочих та селян.

Сами ж ми відчували
Тяжкій без волі труд.
Дитинства ми не знали
В тенетах рабських пут.

У темряві держали нас,
Були ми сковані ввесь час,—
Це молода та гвардія
Робочих та селян.

І ми вмивались потом
Коло станків своїх,
А наслідок роботи —
Багатство для других...

Дала нам праця твердий гарт,
До бою стане авангард
З нас, молодої гвардії
Робочих та селян.

Під нашими стягами
Громада молода,
Будуй укупі з нами
Республіку труда.

Щоб праця світ перемогла
І всіх в одній сем'ї злила,—
На бій юнацька гвардія
Робочих та селян!

Список пісень [1])

I. Побутово-народні (вуличні) пісні

1. *П. Демуцький.*—„А ще сонце не заходило“ (вулична), на 2 голоси.

2. *П. Демуцький.*—„Цвіла, цвіла калинонька“ (вулична), на 3 голоси.

3. *П. Демуцький.*—„Дівчино, дівчино, тебе мати кличе“ (вулична), на 3 голоси.

4. *П. Демуцький.*—„Чи ти, ненько, чула?“ (побутова), на 3 голоси.

5. *П. Демуцький.*—„Ой ходив чумак сім літ по Дону“ (чумацька) на 3 голоси.

6. *П. Демуцький.*—„Зійшло сонце весняне“ (чумацька), на 3 голоси.

7. *П. Демуцький.*—„На вгороді верба рясна“ (вулична) на 2 голоси.

8. *П. Демуцький.*—„Ой у полі озеречко“.

9. *П. Демуцький.*—„Котилася ясна зоря“ (вулична), на 3 голоси.

10. *М. Лисенко.*—„Ох закувала та сива зозуленька“ (побутова), чол. хор.

11. *М. Лисенко.*—„Ой наступає та чорна хмара“ (про голоту), чол. хор.

12. *М. Лисенко.*—„Ой на горі вівчар вівці ганяє“ (парубоцька), чом. хор.

13. *М. Лисенко.*—„У містечку Богуславку“ (про панські знущання).

14. *М. Лисенко.*—„Ой, що ж то за шум учинився“ (комсомольська).

15. *М. Лисенко.*—„Та туман яром котиться“, чоловічий хор.

16. *М. Лисенко.*—„Із-за гори та буйний вітер віє“ (родинно-побутова, про вдовині злидні).

17. *М. Лисенко.*—„Та понад берегами“.

18. *Леонтович.*—„Ой піду я в сад гулять“ (з пісень кохання).

19. *Леонтович.*—„Ой вербо, вербо“ (про жіночу долю).

---

[1]) Про техніку хорової справи дивись рекомендовану літературу.

20. *Леонтович.*—„Закувала зозуленька“ (про долю дівочу), на 2 голоси.

21. *Леонтович.* —„Наступає чорна хмара“.

22. *Леонтович.* —„Ой п'є вдова“.

23. *Леонтович.*—„Над річкою бережком“ (чумацька).

24. *Леонтович.*—„Попід яром, яром“.

25. *Леонтович.*—„Попід терном стежечка“.

26. *Леонтович.*—„Ой устану я в понеділок“.

27. *Леонтович.*—„За річкою за Дунаєм“ (чол. хор.).

28. *Я. Степовий.*—„А в тому саду“ (веснянка).

29. *Я. Степовий.*—„А в середу родилася“ (жартівлива).

30. *Я. Степовий.*—„А мій милий умер, умер“ (жартівлива).

31. *Я. Степовий.*—„Посіяла руту м'яту“ (жартівлива).

32. *Я. Степовий.*—„Тихо, тихо Дунай воду несе“.

33. *Я. Степовий.*—„А все гори зелененькі“ (про вдовині злидні).

34. *Я. Степовий.* — „Вітер, вітер коло хати“ (жартівлива).

35. *Я. Степовий.* — „Ой, руду-ду, руду-ду“ (жартівлива).

36. *Я. Степовий.*—„Ой у полі жито“.

37. *Я. Степовий.*—„Уже вечір, вечір“ (з пісень кохання).

38. *Я. Степовий.*—„Ой літає соколонько“ (жниварська).

39. *Я. Степовий.*—„Косарі“ (жниварська).

40. *С. Тележинський.*—„Зійшов місяць“ (кобзарська, на смерть Тараса Шевченка).

II. Побутові складніші пісні

41. *М. Верекївський.* — „Ой, сусідко“ (галицька військова).

42. *М. Верекївський.*—„Надобраніч усім на ніч“ (з пісень кохання).

43. *М. Верекївський.* — „Ой дзвонять, дзвонять“ (жартівлива).

44. *М. Леонтович.* — „Зашуміла ліщинонька“ (з пісень кохання).

45. *М. Леонтович.*—„Козака несуть“.

46. *М. Леонтович.*—„Ой у полі та туман димно“.

47. *М. Леонтович.*—„З за гори кам'яної“.

48. *М. Леонтович.*—„За городом качки пливуть“ (жартівлива).

49. *М. Леонтович.*—„Із-за гори й сніжок летить“.

50. *М. Лисенко.*—„Пливе човен“ (вулична).

51. *М. Лисенко.*—„На вгороді калинонька“.

52. *М. Лисенко.*—„Ой гай, мати, гай зелененький“ (з пісень кохання).

53. *М. Лисенко.*—„Коло млина, коло броду“.

54. *М. Лисенко.*—„Ой на горі василечки сходять“.

55. *М. Лисенко.*—„Туман яром, пшениченька ланом“.

56. *М. Лисенко.* — „Ой пущу я кониченька“ (тріо з хором).

57. *Степовий.* — „Чорні очі, пора спати“ (з пісень кохання).

58. *Степовий.*—„Діду мій, Пархоме мій“ (жартівлива).

III. Революційні пісні та пісні культурної творчости

59. *К. Богуславський.*—„Смело в ногу“. Слова Поліщука, на 2 голоси.

60. *К. Богуславський.*—„Ой, ми військо“. Слова Поліщука, на 2 голоси.

61. *К. Богуславський.*—„Ідемо вперед!“. Слова А. Панова, на 2 голоси.

62. *К. Богуславський.*—„Селянин і шахтар“. Слова В. Сосюри, на 2 голоси.

63. *К. Богуславський.*—„Під прапором червоним“. Слова А. Панова, на два голоси.

64. *К. Богуславський.*—„Слава волі!“. Слова А. Панова, на 2 голоси.

65. *К. Богуславський.*—„Червоний прапор“. Слова Фіялко, на 2 голоси.

66. *К. Богуславський.*—„Ой над Дніпром червона щедрівка“, на 2 голоси.

67. *К. Богуславський.*—„Нас покликали в військо червоне“. Слова А. Панова, на 2 голоси.

68. *К. Богуславський.*—„Міжнародній юнацький день“. Слова П. Усенка.

69. *М. Вериківський.*—„Під прапором чорним“ (пам'яти Леніна).

70. *М. Вериківський.*— „Червоні заграви“ (пам'яти Леніна) з акомп. фортепіяно.

71. *М. Вериківський.*—„До праці“. Слова Б. Грінченка.

72. *В. Верховинець.* — „Ой зацвіла папороть“. Слова М. Хвильового.

73. *В. Верховинець.*—„Він угадав“. Слова В. Чумака.

74. *В. Верховинець.*— „Більше надії, брати“. Слова В. Чумака.

75. *В. Верховинець.*—„То не вітер“ (пісня комсомольців). Слова П. Тичини.

76. *В. Верховинець.*—„Весна гука“. Слова Я. Мамонтова.

77. *Г. Верьовка.*— „Пісні комсомольців“. Слова П. Тичини (див. № 87).

78. *Г. Верьовка.*—„Нехай собі та шумлять дуби“. Слова П. Тичини (з поеми „Сковорода“).

79. *П. Козицький.* — „До бою останнього“. Слова Вареника.

80. *П. Козицький.*—„Пісня колективу“. Слова Кожушного.

81. *М. Леонтович.*—„Моя пісня“. Слова Біликовського.

82. *М. Леонтович.*—„Легенда“. Слова М. Вороного.

83. *Ф. Попадич.*—„Червоне військо“. Слова Лебедя.

84. *Ф. Попадич.*—„Ковалі“. Слова Панова.

85. *Л. Ревуцький.*—„Уперед“. Слова Грабовського.

86. *Я. Степовий.*—„Тече вода“. Слова Т. Шевченко.

87. *К. Стеценко.*—„Перше Травня“. Слова Філянського.

88. *К. Стеценко.*—„Рости, квіте“. Слова Коротевича (на жіночий хор).

89. *К. Стеценко.*—„Червона калинонька“. Слова Пахаревського.

90. *К. Стеценко.*—„Рано вранці новобранці“. Слова Т. Шевченко.

91. *В. Верховинець.*—„Інтернаціонал“.

92. *В. Верховинець.*—„Шалійте, шалійте“.

93. *В. Верховинець.*—„Великодній дощ“. Слова П. Тичини.

94. *М. Леонтович.*—„Льодолом“. Слова Чупринки.

95. *М. Лисенко.*—„Вічний революціонер“. Слова І. Франка.

96. *М. Лисенко.*—„Іван Підкова“. Слова Т. Шевченко.

97. *М. Лисенко.*—„Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі“. Слова Т. Шевченко.

98. *М. Лисенко.*—„Сон“. Слова Т. Шевченка.

99. *М. Лисенко.*—„Пряля“.

100. *М. Лисенко.*—„Жалібний марш на смерть Т. Шевченка“.

101. *П. Сениця.*—„Загас день“. З акомп. фортепіяно.

102. *Я. Степовий.*—„Для всіх ти мертва і смішна“. Слова Олеся.

103. *Я. Степовий.*—„Дві хмаринки“. Слова Олеся.

104. *К. Стеценко.*—„Єднаймося!“. Слова І. Франка.

105. *К. Стеценко.*—„Усе жило“. Слова Олеся.

106. *К. Стеценко.*—„Прометей“. Слова Коваленка.

107. *К. Стеценко.*—Веснянки з п'еси „Про що тирса шелестіла“. Слова Черкасенка.

108. *Я. Яцинсвич..*—„Літня ніч“. Слова Романової.

109. *М. Вериківськй.*—„Заклик“. Слова В. Чумака.

110. *П. Козицький.*—„На зелені килими“. Слова В. Чумака.

111. *П. Козицький.*—„Риємо, риємо“. Слова В. Чумака.

112. *М. Ґадзієвський.*—„Удари молота і серця“. Слова В. Еллана.

113. *Л. Ревуцький.*—„Оборонцям свободи“. Слова О. Коваленка.

114. *Л. Ревуцький.*—„Ґукайте їх“. Слова Філянського.

115. *К. Стеценко.*—„Весноньно, весно!“ Слова О. Коваленка.

116. *К. Стеценко.*—„Над нами ніч“. Слова Олеся.

117. *К. Стеценко.*—„Сійте квіти“. Слова Коваленко.

118. *К. Стеценко.*—„Ніченька, нічка“. Слова М. Чернявського.

119. *К. Стеценко.*—„Хмари“. Слова Вороного.

120. *К. Стеценко.*—„Сонце на обрії“. Слова Олеся.

121. *К. Стеценко.*—„Сон“ („Зелений гай, пахуче поле мені приснилося в весні“).

122. *Толстяков.*—„Пам'яти Леніна“.

Із згаданих пісень можна вибрати:

До свята Жовтневої революції:

№№ 61, 62, 69, 70, 79, 80, 84, 91, 92, 95, 109, 110, 112, 113, 122 і взагалі пісні революційного змісту.

До свята Червоної армії:

№№ 60, 64, 65, 67, 68. Додати можна з революційних пісень та рекруцьких.

До комсомольського свята:

№№ 59, 63, 72, 75, 77, 79 та инші революційні комсомольські пісні.

До Першого травня:

№№ 76, 87, 94, а також инші революційні пісні можна взяти з народньої творчости та веснянки.

До Жіночого дня:

№№ 19, 20, 33, 99, а потім „Ой сосна, сосна", „Над моїми воротами", „Строкова пісня", „Ой за гори, гори", та й взагалі пісні, що виспівують про жіночу долю. До цього слід додати революційні пісні.

До Шевченкового свята:

№№ 40, 86, 90, 96, 97, 100 і різні революційні пісні.

Масові гри в помешканні та на повітрі влітку

Один із кращих засобів організації дозвілля молоди — це масова гра. Гра має не лише значіння розваги, але й виконує також певні виховавчі завдання як фізичного, так і психічного розумового розвитку молоди.

З фізичного боку гра впливає на ввесь організм, поліпшує його через розвиток м'язів і т. ин. З боку розумового виховання гра прищеплює навички уважности, спритности, тямучости, спокійности, зменшує соромливість, привчає до товариськости, до колективу.

Треба завжди мати на увазі виховавче значіння гри і тому уникати некультурних ігор, що лише шкодять фізичному та психічному розвиткові молоди.

Проводячи гри, треба враховувати настрій грачів. Треба також взяти на увагу вік грачів, їхній розвиток розумовий і фізичний, а потім уже відповідно до цих вимагів підбирати гру.

Переведення гри вимагає доброї організованости; лише за таких умов вона буде цікава для молоди. Отже, слід зважати ось на що:

а) хто братиме участь у грі,

б) де переводитиметься гру (місце, обстанова),

в) чи є засоби та матеріял, потрібний для гри,

г) хто буде за керовника гри.

Від керовника залежить успіх гри, а тому він має бути добре обізнаний з нею. Крім того, він повинен опанувати масу, зацікавити її, зуміти зрозуміло розказати гру та добре керувати нею підчас переведення гри. Керовник повинен: створити обставини, що найкраще сприяли б розвиткові грачів, викликали інтерес та надхнення в грі, щоб молодь виявила свою ініціятиву та щоб гра де-далі більше набувала жвавости.

Пояснювати треба зрозуміло, виразно та популярною мовою ось про що: 1) місце гри, 2) розміщення грачів, 3) розгортання подій у грі, 4) завдання та мета гри, 5) правила гри. Що краще керовник пояснить гру, то менше в процесі гри буде помилок та непорозумінь і то цікавіше вона буде для молоди та жвавіше відбуватиметься.

Такі доконечні загальні правила для організації гри; коли дотримуватись їх, то гра завжди матиме добрі наслідки й викликатиме інтерес.

Розпочинаючи опис ігор, треба зазначити, що всі гри розраховано на молодь від 15 до 20 років. Отже, як бачимо, вік молоди неоднаковий: 20-літні вимагатимуть серйознішої складнішої гри, ніж 15-літня молодь, тому-то одна гра може мати два варіянти або глибший зміст. Ці питання слід погоджувати вже низовим робітникам, що переводитимуть цю роботу. Також треба мати на увазі, що деякі гри, частково змінивши, можна провадити не лише в помешканні, але й на повітрі.

1. Гра в потяга

Учасники гри обирають гаслівничого. Після цього кожен записує місто чи станцію, про яке він найбільше знає або може що розповісти про нього. Гаслівничий записує всіх за чергою. Потім ставлять в коло лави й сідають усі обличчям усередину. Один із охочих зав'язує хусткою очі

й стає у середині. Коли нема охочого, слід установити якесь число, 20 чи 30, і по колу відрахувати. Останнє число, що припало на товариша, дає право зав'язувати йому очі; його називають „кондуктор" (звичайно, бажано мати кожному свою чисту хустку). Потім гаслівничий оголошує за списком, поділивши його на двоє, з кожної частини по одному (він може почати з кінця, з середини). Потяг іде з Києва до Москви. Ті, що записали ці місця, перебігають через коло, помінявшись місцями, а „кондуктор" намагається спіймати. Коли три рази пройде потяг — і він не впіймав, то він оповідає про те місто, що сам записав, а потім має право розвязати очі й сідати на вільне місце; товариш, що сидить з правого боку від нього, зав'язує собі очі й стає за „кондуктора". Иноді товаришеві, що вже розповів про свою станцію, місто чи якусь подію, очей не зав'язують, — він вже залишається як грач. А якщо товариш із зав'язаними очима, коли потяг пройде тричі, піймає когось, то вже спійманий стає за „кондуктора", а впійманий колишній кондуктор виходить із гри. Гру можна провадити й на повітрі, на траві чи на лавах.

2. Гра в суд

Перш за все молодь обирає суддю, що провадить суд. Суддя має право визвати кого він хоче. Провадить слідство, наперед узявши якусь тему, або просто задає запитання. Підсудний відповідає. Коли підсудний не зумів чогось відповісти, він може визвати свідка—кого схоче. Суть гри в в тому, що кожен із підсудних чи свідків, раніш як говорити про щось чи відповідати, повинен запитати суддю: „можна?" І коли одержить дозвіл — говорить. Коли ж відповідає без дозволу (а це часто буває), то суддя призначає кару — стати на коліно, за другим разом на друге й ин. Жвавість гри залежить від того, як часто суддя дає запитання і якого змісту. Краще задавати запитання різноманітні, наприклад: „Хто такий був Ленін і коли він умер?" „За що вбито Войкова чи Воровського?" Питання, на які не відповідають підсудні, суддя пояснює сам; наприклад, пояснює про Войкова та инш. У цю гру можна внести всі новини з газет. Так суддя відпускає підсудних, може брати инших, аж поки перебере всіх. На цьому гру закінчується.

3. Політбій

Політбій найдоцільніше вживати після якоїсь лекції, як повторення її. Отже береться якусь одну тему для гри. Усі грачі сідають порівну на лави вряд, лицем до лиця. Керовник гри повинен знати добре всю тему. І ось розпочинається гра: одна партія грачів запитує другу, друга відповідає й питає першу. Задавати питання має право кожен за чергою, а відповідає хто хоче. Коли одна партія відповідає неправильно, керовник дає право відповідати тій партії, що задала це питання; коли ж і та неправильно відповідає — керовник пояснює сам. Керовник записує партіям питання, що вони пояснили. Вважається, що та партія виграла, яка більше пояснила питань.

4. Роззява

Грачі сідають вряд під стінами, поділившись на дві партії; кожна партія обирає рахівника, що підраховує роззяв з другої партії. Керовник пояснює, що, коли буде подано довгий посвист, усі піднімають руки вгору; за двох коротких посвистів — рук не підіймати. Рахівники лічать роззяв до 10 — 15. Програє та партія, що більше ґав уловить. Поміж свистками керовник викликає когось розказати щось цікаве; коли ж нема охочих, примушує роззяв проспівати, порахувати або розповісти щось або вірша продекламувати. В цей час подається несподівано посвист, краще — два коротких. Ця несподіванка викликає велике зворушення й сміх. Декламатор чи роззява продовжує свою роботу до кінця, а потім призначається иншого і т. д.

5. Овеча голова

Усі грачі сідають колом на лавах чи на траві. Один із них називає якесь слово. Його сусіда повторює й додає своє. Третій подвоює всі попередні й додає своє і так далі. Скажімо, перший сказав —„Ленін“. Другий —„Ленін був“. Третій—„Ленін був проводир“, далі—„робітничої класи“, „і боровся“, „за її інтереси“, „проти буржуазії“ і так далі. Той із товаришів, що забуде або пропустить якесь попереднє слово, стає за овечу голову. Дальший товариш переказує йому всі слова й додає „овеча голова“, а потім

приєднує своє слово. Другий переказує всі слова і „овеча голова“ звертається до того, хто не зумів переказати; вкінці додає своє слово і т. д. Коли грає чоловіка з десять, можливо, що слово пройде колом декілька разів, поки всі будуть „овечими головами“.

6. Що літає?

Усі стають у коло. Керовник виходить на середину, пояснює гру і проводить її спочатку. Керовник пояснює, що, коли він буде називати ті речі, що літають, всі повинні піднімати руки вгору; коли ж називатиме ті речі, що не літають,—рук не піднімати. Хто не до ладу підніме руку, той сам називатиме речі, змінивши керовника. Після цього керовник починає гру: за кожним словом він піднімає руку й каже: „ворона летить“, „ластівка летить“, „аероплан летить“, „муха летить“ (за кожним словом всі підіймають і опускають руки), „свиня летить“, „гарбуз летить“, „клуня летить“.

Тут уже хтось не до ладу підніме руку.

7. Отак—так

Усі грачі стають у коло. Всередині стає керовник. Керовник робить якусь позу чи рух і каже: „робіть отак“. Усі повинні повторити його рух. Коли ж керовник покаже рух і скаже: „робіть так“, ігроки цього руху подвоювати не повинні. Коли ж хто помилиться, той сам іде на місце керовника. Доцільно в цій грі вживати найпростішої фігурної гімнастіки.

8. Лебідь

Усі учасники гри сідають парами в коло. Кожний за чергою називає голосно обране собі ім'я: один — „лебідь“, другий — „карась“, третій — „гуска“, четвертий — „щука“ й т. йн. Треба брати собі імення з тварин, що живуть у воді або літають у повітрі (бо коли будуть різні назви, трудно спохватитись). Хто - небудь із тих, що сидять у парі, виділяється на середину. Гру провадиться за свистком.

Коли керовник подасть свисток, грач, що лишився без пари, кличе когось до себе, викликаючи „лебідь“, „щука“, „комар“ та инше. Той, кого викликають, біжить до нього,

а той, що лишився, і собі кличе иншого і так далі. Грач, що стоїть посередині без пари, спішить зайняти біля нього місце, а той, хто не встигне сісти, займає його місце. Роззява стає посередині. Подається знову свисток. Той, хто без пари, кличе знову до себе пару.

9. Чотири стихії

Ці стихії — земля, вода, повітря, вогонь. Усі грачі сідають чи стають у коло. В одного в руках м'яч. Кидають м'яч комусь із грачів і разом вигукують одну із стихій. Коли сказано „земля", то той, що ловить м'яч, повинен разом сказати товаришеві, хто на ній живе (осел, заєць); коли сказано „вода", то називають рибу (щука, в'юн); коли сказано „повітря", називають птицю (ворона, орел); коли ж вигукнуть „вогонь", то той, що йому кидають м'яч, повинен раз обкрутитись навкруги себе і вчасно піймати м'яч.

Хто запізниться відповісти або обкрутитись, тому призначають кару — стати посередині на коліна; він стоїть доти, доки йому хтось кіне м'яча, й він його вдало впіймає і дасть відповідь. Тоді грач має право сісти на своє місце. Кидає м'яч кожний, що вміло впіймає.

10. Сло-м'яч-во

Усі сідають, як і в попередній грі, у коло. У руках у когось м'яч, який кидають з викликом складу одного слова („за", „ма" і так далі). Той, що ловить м'яч, повинен вчасно додати ще один склад, щоб вийшло слово (за-єць, мав-па). За невдалий виклик („фе-зя" і т. ин.) або невчасно доданий склад ставлять на коліна. Можно виклики робити, умовившись на одну літеру чи склад: „я", „а", „за" — тоді є можливість заздалегідь обдумати другий склад.

11. Пароплав

Усі учасники гри являють собою пасажирів, — розсідаються по стільцях чи лавах, позначивши кожен своє місце шапкою, хусткою або чим иншим. Капітан пароплава місця не має. Він ходить осторонь від „пасажирів". Пасажири співають якоїсь пісні — з життя моряків чи иншої. Раптово на самому розпалі пісні капітан кричить: „казан луснув!"

Пасажири рятуються, тоб-то перебігають зі свого місця на инше. Капітан тимчасом намагається сісти на чиєсь місце. Зайвий, що не встигне зайняти місце, стає за „капітана" і ходить осторонь від гульні.

12. Кметливість

Грачі стають чи сідають у коло попід стінами. Кидають жеребки, кому давати загадку. Особа, що витягла жеребок „кметливість", виходить із помешкання, а решта тихо умовляються, яку загадку придумать для нього.

Умовившись, щоб („угадник" не чув, що саме повинен він зробити), всі сідають на місця. Після цього починає грати скрипач на скрипку. На початку гри „угадник" увіходить у помешкання й прислухається до гри скрипки, намагається догадатись, що йому треба зробити. Скрипка допомагає догадатися лише характером гри (то дужче, то тихше; то скоріше, то повільніше). Наприклад, грачі умовились примусити „угадника" взяти книжку зі столу й комусь віддати. Коли „угадник" підходить до задуманої мети (до столу), скрипка грає що-далі гучніше і швидше. Коли він стоїть біля столу, скрипка весь час грає гучно. Коли ж починає відходити від столу, скрипка грає тихше. Коли „угадник", стоявши біля столу, простягає руку до задуманої речи, скрипка грає дужче, коли ж віднімає руку — скрипка затихає.

Коли гра скрипки припиняється, мети досягнено, тоб-то коли „угадник" узяв книжку й віддав відповідному товаришу, „угадник" після цього залишається в кімнаті, а на його місце вибирають когось иншого. Коли „угадник" увіходить в кімнату, найкраще зараз обійти навкруги всіх, щоб знайти основне місце. Цю гру можна проводити також за піснею чи грою на якомусь иншому інструменті. Коли гру проводиться за піснею, то всі учасники співають.

13. З церемонією й без церемоній

Усі ігроки розділяються на дві партії. Одна з них являє собою партія „буржуазії" з своєю владою, друга — „трудящі". Перша обирає начальство і робить начальству різні ознаки. Наприклад, „цареві одягають дві шапки, „попові" роблять „яломок" і пишуть крейдою хрест на грудях (або з паперу

пришпилюють), „капіталісту“ напихають здорове черево; до кожного з них додають слуг по одному; инші стають за „жандарів“ і відзначаються тим, що протягом усієї гри вони тримають ліву руку в кешені і виймати її не мають права. „Цареві“ всі підлеглі; „попові“ підлеглі всі тільки що до релігії, „капіталістові“ — всі, за винятком „царя“; „жандарам“ і „слугам“ підлеглі лише „трудящі“. На церемонію виходять усі за чергою, від старшого до нижчого.

Група „трудящих“, поки „буржуї“ підготовлюють „церемонію“, сидять у колі, співають пісні (революційної). Гармоніст і керовник гри стоїть осторонь. Коли „церемонію“ вже підготовано, гармоніст грає якогось вальса. У цей час „капіталіст“, „піп“ і „прислуга“ виносять на плечах „царя“, жандари ідуть за ним. Усі трудящі повинні підвестись і нахилити голови.

Потім царя знімають, і він робить усе, що йому належить: підходить до кожного з „трудящих“, наказує або повернутися на одній нозі або витягти руку й т. ин., або скомандує всім щось зробити (не сходячи з місця); потім він одходить убік. Всі „трудящі“ сідають. По цьому приходить округ „піп“, потім і „банкір“, а потім усі решта — „жандарі“ і „слуги“. Рухи жандарів виконує кожен обов'язково. Після цього всі, крім „царя“, стають у коло за рангом. „Цар“ проходить повз ряду і робить перед кожним якусь позу; той повторює і йде за ним, повторючи всі його рухи. Так обходить увесь ряд один раз, а потім другий. Кожен із попередніх („жандар“, „піп“) може викликати до себе „трудящого“, що стає за ним і повторює всі рухи „царя“, при чому кожен із робітників може придумати якесь слово й говорити його в ритм руху гучно: наприклад, „тяжко“, „скоро“, „зникне“, „капітал“. Так усі грачі під керовництвом „царя“ виконують, ідучи під музику, якийсь смішний рух. Раптом керовник гри гукає: „Революція йде!“ Усі метушаться, розбігаються. „Цар“, „банкір“ і „піп“ з „слугами“ одділяються в бік. Беруть „царя“ на плечі. „Цар“, командує: „Душіть революцію!“ Усі „жандарі“ стають в один ряд, беруться правою рукою один за одного (ліва в кешені) за стан. Трудящі беруться всі обома руками під руки й стають теж вряд напроти „жандарів“. Потім хтось із них гукає: „Спільно всі на боротьбу з капіталом!“ У цей час гармоніст

починає грати („Сміло, товариші, в ногу“). Дві протилежні лавини сходяться й грудьми переборюють одна одну. Переборює партія „робітників“, бо їх більше й вони міцніше тримаються один одного. Коли „буржуїв“ переборено, „цар“ плигає вниз і біжить до стільців, а за ним розбігаються врозтіч його прибічники й займають місця на стільцях. Після перемоги всі „трудящі“ стають вряд і під гру гармонії співають словами пісні („Сміло, товариші, в ногу!“). Після пісні керовник оголошує: „Гра йде без церемоній!“ Тоді за чергою кожен із „трудящих“ обходить увесь ряд і заставляє протилежних виконувати те, чого він бажає. Наприклад, капіталіст робить рухи, не мов би він чоботи чистить, „цар“ голову чухає, „банкір“ зубами клацає, инший вдає двірника з мітлою, инший плигає на одній нозі, инший кланяється і т. д.; усі повинні виконувати рухи чи зберігати подану позу, аж поки дасть йому дальший за чергою иншого завдання. Дальший дає свої завдання, і так до останнього. Після цього співають пісні всі.

Тенор починає: Геть церемонії, геть різні муки!
Баси вступають: Вже нажилися пани та дуки (2 рази).
Тенор. Геть до біса церкву геть її чашу!
Баси. В праці здобудемо спілку ми нашу (2 рази).
Тенор. Досить вже кланятись пану та богу,—
Баси. Розум та праця дасть нам підмогу (2 рази).
Тенор. Без церемонії, царі, бандити
Баси. Ми творці нового, ми вже не діти (2 рази).
Тенор. Зараз же сили усі набирайтесь!
Баси. В бій як гукатимуть, миттю з'являйтесь (2 рази).
Тенор. В бою світовому створимо рай!
Баси. Зараз же працю та книжку давай (2 рази).

Після цього хтось виносить книжку чи газету, зачитує революційні вірші, твори або читає про новини з газети, а потім розпочинається гулянка або инша гра. Описану гру можна перенести на сцену, обробивши її на інсценізацію.

14. Бій на конях

Усі грачі поділяються на дві партії. Кожна з них поділяється на дужих і легких. Легкі сідають верхи на спину дужим.

Подається знак бою. У цей час партії сходяться докупи, і кожен вершник старається скинути вершника протилежної партії. Вершник, що торкнеться землі бодай би ногою, вибуває із бою. Виграє та партія, що в неї через деякий час залишиться більше вершників.

Хапати й тягти за одяг забороняється.

15. Перемога партії

Всі ігроки поділяються на дві партії. Обирають ватажків. Вони стають один проти одного й беруться за руки. Инші обхоплюють своїх ватажків за стан один по одному; за командою одна якась партія починає перетягати; програє та партія, що впала або розірвалась.

16. Розірвати лаву

Дві партії шикуються одна проти одної. Беруться за руки. Один із грачів якоїсь партії за знаком керовника біжить до ворожої лави й намагається розірвати її то в одному, то в иншому місці. Коли це йому вдається, тоді він забирає до своєї лави двох осіб, що між ними прорвав лаву. Коли ж ні, то він сам залишається в ворожій лаві, доповнюючи її. Так само робить і друга партія одночасово.

17. Перетягування палиці

Дві особи сідають одна проти одної на землю й упираються ногами в ногу одна одній. Вони беруть палицю, і кожен намагається (після сигналу) перетягти палицю і звести товариша з землі; можна боротись і без палиці, руками, але тоді ніколи не можна підведеного пустити товариша, бо він може дуже забитися.

18. Бій півнів

Грачі стають у коло. Двоє з них складають руки на грудях й плигають на одній нозі на середину, а там плечем пхають один одного, намагаючись примусити стати на обидві ноги. Хто стане на обидві ноги, того вважають за побитого. Можна цю гру провадити партіями,— тоді кожна особа вибирає собі супротивника.

Хто не встоїть на одній нозі, той виходить із гри, а хто переміг — поспішає на допомогу иншому з своєї партії. Грач, що на нього наскочило три особи, повинен не попадати між них, а бути осторонь, — тоді можна довго провадити боротьбу.

19. Змагання в біганні з зав'язаними ногами

Усі, що бажають взяти участь у змаганні, добираються за зростом. Кожній парі звязують докупи сусідні ноги, цеб-то праву і ліву, вище й нижче коліна. Пари, обнявшись за плечі, біжать наввипередки на трьох ногах. Біжучи, товариші зразу не зможуть пристосуватися один до одного і доволі насмішать публіку своїм біганням.

20. Бігання з зав'язаними очима

Усі грачі зав'язують собі очі і стають в одну лінію для змагання на швидкість бігання. Мета — добігти до протилежної стіни чи паркану й повернутися назад. За сигналом керовника всі обертаються три рази і зразу ж біжать. Дуже часто буває, що товариші забігають далеко й не туди, куди хочуть, а тому тут потрібна велика й рівна полянка-вигон.

21. Марш сліпих

Одній партії зав'язують очі. Друга партія стежить, щоб перша не зсовувала пов'язок. Сліпих ставлять парами в коло, а всередині цього кола кладуть якусь річ, футбольний м'яч то-що. Після цього від центру виміряють до пар з зав'язаними очима 15 кроків. Керовник командує два рази кругом, а потім під команду сліпці маширують до м'яча. Відрахувавши 15 кроків, стають і скидають пов'язку з очей. Виявилось, що вони геть не туди пішли.

22. Впізнати з голосу

Грачі стають у коло і, взявшись за руки, швидко рухаються, співаючи якоїсь пісні. Всередині стоїть один із зав'язаними очима з палицею. Коли сліпий постукає палицею, коло зупиняється, пісня затихає, сліпий торкає когось палицею. Такий товариш не повинен сходити з місця, — він повинен щось сказати, змінивши голос; сліпий може тричі запитати, щоб він повторив, і він мусить це зробити.

Сліпий силкується впізнати з голосу і, коли впізнає, оддає свій ранг йому, а сам стає в коло. Гру продовжують.

23. Два сліпці

Усі грачі беруться за руки й стають у коло. Всередині стоять два „сліпці“ (хлопці, що їм зав'язано очі). Один „сліпець“ повинен спіймати другого, а той намагається втекти від нього. Обидва вони ходять тихо навшпиньках, щоб не чути було, де перший ховається, а другий не знав, де його шукати. Той, що ловить, иноді гукає до товариша: „Де ти?“, другий відповідає: „Я тут“ і відразу ж тихенько тікає з цього місця: другий поспішає у напрямку відповіди.

Ця гра цікава тим, що сліпці, певні, що один із них тікає, а другий ловить; навсправжки виходить зовсім инакше. Гра кінчається, коли один одного зловить двічі; потім грає инша пара. Коли грачів мало, тоді можна гру провадити без кола в кімнаті, розмістивши сліпців по кутках. Усі инші стежать, щоб сліпець не спіткнувся на яку річ, і попереджують вигуками—„холодно“, жарко“. Від цього гра цікавіша, бо обидва сліпці думають, що перед ними перепона, і міняють свою путь.

24. У шнура

Зав'язується шнур завдовжки метрів з 15. Усі грачі стають у коло й беруться за шнур руками. Один із грачів стає всередині й намагається ударити когось по руці, а той може роздвинути руки або навіть на час і одірвати от шнура. Той, що не встигне цього зробити, і його вдарить керовник по пальцях, стає сам за керовника. Гра провадиться куди жвавіше, коли керовник рухливий, меткий.

Иноді цю гру змінюють, надіваючи на шнура кільце; тоді керовник шукає кільце, і в кого в руці його знайде та вдарить, той стає на місце керовника. Кільце треба швидко пересувати по шнуру,— від цього цікавіше й жвавіше проходить ігра.

25. Переплигування шнура

Для цієї гри дві особи беруть мотузка метрів з 8 — 12. Стають напроти так, щоб середина мотузка торкалась землі; потім, стоячи так на місці, починають кружлятися в один бік руками, мотузок підлітатиме вгору метрів на 3 і, що-

разу кружляючи, битиметься серединою об землю. В оце коло кожен грач повинен вчасно вскочити і, ставши на середині, п'ять разів переплигнути мотузок у той час, коли він б'ється об землю. Таким робом він виграє вічко; коли ж мотузок вдарить його по ногах, на нього записують штрафне вічко. Кількість очок визначається за бажанням грачів.

26. Залізничий потяг

Гру можна провадити в помешканні й на повітрі. У помешканні всі учасники сідають на стільцях, крім одного (йому стільця немає). Стільці можна ставити спинкою до спинки вряд або в коло. На повітрі, в гаю, чи що, сідають у коло, кожен позначає чимось своє місце.

Учасники гри добирають собі йменння — обов'язково з залізниці (наприклад, паротяг, рейки, семафор, телеграф, міст, станція, газетяр, кондуктор і т. д.). Ватажок ходить навкруги грачів і оповідає якусь історію. Наприклад:

„Викликає мене Окрком до міста на пленум; сів я на підводу та й поїхав на станцію (виходить із кругу товариш, що вибрав собі йменння „станція“, і причеплюється за руку). На станції я побачив рейки, а на рельсах стояв паротяг (причеплюються „рейки“, паротяг — з стуком „чи-щи!“); потім згадує ватажок про газетяра, той причеплюється і вигукує газети „Правда!“, „Вісти!“ І так зчеплюються всі. Кожен із товаришів повинен виявляти словами те назвисько, що він добрав.

Увесь потяг рухається то швидко, то повільно, за бажанням і фантазією ватажка. Раптом гукає: „Катастрофа!“ Всі розриваються й біжать на свої місця. Хто прибіг останній, лишається без місця і стає за ватажка. Иншого разу можна взяти тему: „Аероплан упав“, „Казан лопнув“ то-що.

27. Бом

Усі грачі сідають у коло і за знаком керовника починають лічити за чергою, по ряду. Перший каже: „один“. Другий — „два“ і так далі. Числа 5, 10, 15, 20 не кажуть,— замінюють число на слово „бом“.

Того товариша, що замість „бом“ сказав число, карається в якійсь комічній формі (напр., стати на коліна й подняти

руку вгору або-що). Стоїть він доти, аж доки відповість друге число правдиво. Для цієї гри треба брати числа послідовно, скажімо, на другий раз. Казати „бом“ на числах — 6, 12, 18, 24, 30 і т. д., потім — 7, 14, 21, 28 і т. д., а потім 8, 16, 24 і т. д., а потім — 9, 18, 27 і т. д. Ця гра привчає до швидкої лічби і разом з тим весела й жива.

28. У коло

Гру провадиться літом на майданчику. Для гри потрібно гумовий ручний м'яч.

До гри на землі обводять палицею коло від 8 до 16 метрів у діяметрі, залежно від кількости грачів.

Малюнок 6

Усі грачі поділяються на дві партії: одна з них стає на колі, а друга всередині кола. Та, що на колі, має в руках м'яч і перекидає його по колу своєї партії. Коли м'яч обійшов так усе коло, тоді вже за другим разом хтось із грачів може кидати на одного з грачів протилежної партії. Коли цей товариш схибив, тоді він програв одне вічко; коли ж ударив, тоді всі, що стоять на колі, тікають у поле, а один із партії, що залишається в колі, бере м'яч і кидає на втікачів; коли схибить — то програє „вічко“, а коли влучить когось із втікачів, то втікач програє вічко. Вічок дається порівну всім. Отже, кожен відповідає за себе. Партія, що в колі, має право бити лише з кола. Втікачів б'ють лише за колом. Коли втікач стоїть на колі, то його бити не можна, але однаково він мусить тікати, инакше він програє вічко. Також програє вічко та особа, що її вдарено м'ячем у колі й усі особи протилежної партії вже так далеко забігли, що їх не можна влучити. Коли м'яч викочується з кола по ударі, тоді на це не зважають і гру продовжують без змін. Коли якийсь товариш програв усі вічка, він виходить із гри; але коли йому позичить хтось

свої вічка, він може знову взяти участь у грі. Гру закінчують, як звичайно, дві-три чи чотири особи, бо решта програють, а иноді перед кінцем навмисне кращому грачеві своєї партії позичають вічка. Виграє та партія, що в її представника залишилось декілька вічок, і програє та, що не має жодного вічка. Партія, що в колі, повинна бігати понад краєм на тому боці, де немає м'яча. Для неї це корисніше. Партія ж на колі завжди стоїть на одному місці. Коли ж лишається один грач на колі, то він може ходити по колу і підкидати м'яча, поки не буде йому слушного часу вдарити грача протилежної партії.

29. У перегона

Беруться дві гилки й один м'яч; грачі розділяються на дві партії. Кожна партія старається загнати яко мога далі противну партію, для цього вони силкуються як-найдужче вдарити м'яча. Там, де партія затримала м'яча, лише відти має право бити його.

30. У кін

Для гри потрібні декілька гилок і м'яч. Усі грачі поділяються на дві партії; спочатку виміркоються „матки" на гилці; чия рука зверху — той зостається на кону, а другий іде в поле; потім виміркоються решта. Що більше грачів, то краще проходитиме гра.

Для гри намічають на майдані, на вигоні, дві лінії (мал. 4); одна з них — кін, що з нього б'ють м'яч, а друга — польовий кін. Віддаль конів установлюється за згодою грачів: від 60 до 90 метрів. Перша конова партія має у себе на кону підгилювача із протилежної партії. Кожен із першої партії б'є м'яча. Незалежно від того, чи влучив м'яча гилкою, чи ні, коли вже раз махнув, то втратив своє право бити м'яч; він повинен, побувати за другим польовим коном, тоді лише має право бити м'яч вдруге. Коли він добре далеко загилив м'яча, він може зразу бігти на другий кін і, коли встигне, повертається назад; друга партія старається вдарити таких бігунів м'ячем і, коли вдарить, всі з польової партії забігають на кін, який ближче; коли цей товариш із першої партії зуміє вдарити когось раніше, ніж вони

добігли на кони, та й сам утече, тоді партії не міняються місцями; коли ж ні, то перша партія іде в поле, а друга гилить. Усі б'ють по одному разу, за винятком „матки“, що б'є останній три рази. Ті, що схибили, можуть чекати на кону, поки хтось ударить добре, — тоді гуртом уже тікають на кін і повертаються назад, такэж тікає й матка. Коли грачі з першої партії добігли на польовий кін, а м'яч уже між конами або у підгилювача, тоді вони чекають у полі, поки хтось із їхньої партії не визволить, „добре“ загиливши м'яча. Підгилювач з польової партії на кону стежить за грачами першої партії, що вже програла; коли такі виступили за лінію кону, підгилювач має право бити м'ячем, і від цього виграє партія, коли ударений чи його товариш не встигне цим часом ударити в полі (не на кону) когось із противної партії. Підгилювач має право бити м'ячем лише з-за конової лінії, инакше, хоч і вдарить, то не рахується. Підгилювач також може в перший-ліпший момент кинути м'яч своїй партії. Коли хтось ухопить м'яча з-під гилки нальоту, як і після того, коли вдарить програвшого з першої партії в час його перебігання між конами і вчасно втече на кін, — польова партія виграє.

Малюнок 7

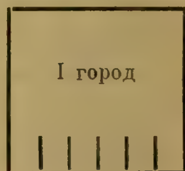
Партія, що виграла, стає на кін, а друга йде в поле. Гру продовжують на тих самих правах, помінявшись лише місцями. Перша партія гилить м'яч, і ніхто з другої партії не має права брати м'яч у руки. М'яч попадає в руки цієї партії лише тоді, коли приходиться в полі між конами; відбиваються після того, як самого вдарено.

Гра дуже цікава; як звичайно, в неї грають годин по 4—5 зряду; рухлива, в ній розвиваються м'ясні не лише ніг, але й усього тіла, бо доводиться й підскакувати, і пригинатися, щоб не влучив хто м'ячем.

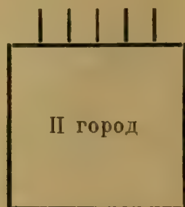
31. Городки (цурки)

Для цієї гри насамперед потрібні круглі обрубки дерева „городки", завдовжки в 4 вершки й завтовшки в $1^1/_2$ вершка. Таких обрубків треба не менш п'яти для однієї партії і десяти — для двох (иноді граючи вживають більш — 10—20, та це забагато). До цього роблять палиці від 1 до $1^1/_2$ арш. завдовжки й $1^1/_2$—2 верш. завтовшки (відповідно до сили грачів можна зробити городки й палки менші чи більші).

На рівному спортмайданчику креслять на землі великі городки, що в них розставлятиметься малі городки. Для великих городків обводять два рівні квадрати. Кожний бік має 1 сажень. Віддаль між городками роблять за згодою грачів. Сажнів 10—12 посередині між городками проводять межу (див. малюнок). На передній лінії городків розставляють „городки" у різні фігури. З задніх ліній грачі б'ють в протилежний город. Гру починають так: усі грачі поділяються на дві партії, беруть порівну палиць і вимірюються на палиці, якій партії починати гру (бити в протилежний город). Партія, що починає, стає на задню лінію, і грачі за чергою починають бити в фігуру протилежного городка. Спочатку б'ють найкращі грачі, бо слабіший грач може кинути палицю й звалити всі городки, після чого їх трудно вибивати з городу.

середня лінія

Малюнок 8

Городок вважається за вибитий тоді, коли його вибито за межу великого города. Коли ж городок упав на межі, то його тоді ставлять на „попа" на тому місці, де він лежить. Коли городок викотився наперед города, його закидають у середину. Коли партія вибила один городок, тоді вона має право бити з середньої лінії.

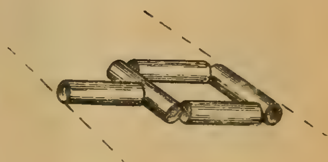
Партія грає доти, аж доки, викидає всі палиці в протилежний город. Коли, скажімо, з города вибити всі городки

Потяг

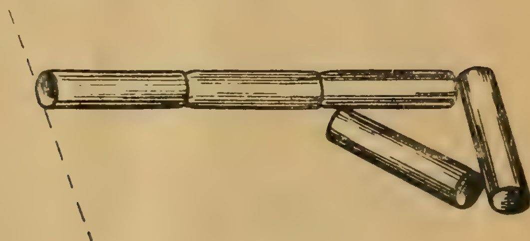
Цвях

Клепачка

Міст

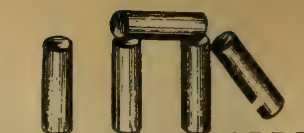
Ліхтар

Ковбаса

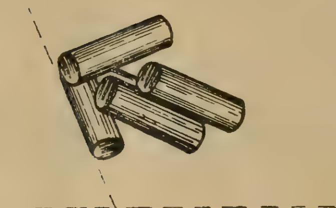
Тин

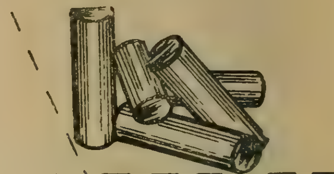
Слон

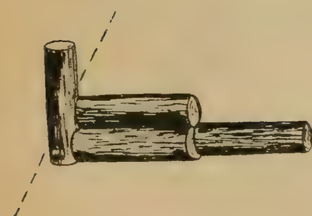
Ворота

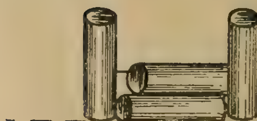
Гармата

Качка

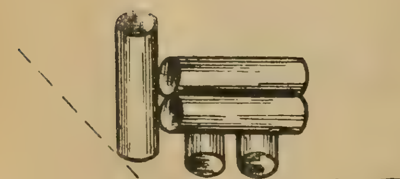
Паротяг

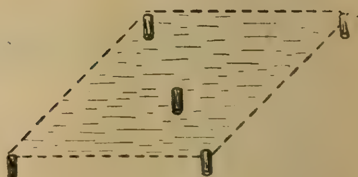
Мертвяк

Пляшка

Віз

Лист

2 палицями й залишилось ще 4 палиці, тоді протилежна партія ставить нову фігуру, а перша партія кидає палиці. Після цього перша партія ставить нову фігуру, а друга б'є в неї.

Завдання гри — яко мога швидше знищити, вибити городки протилежної партії.

Яка партія швидше виб'є всі фігури, та й виграє.

Городки ставлять раніш наміченими десятьма фігурами по ряду, для кожної партії наприкінці гри ставлять фігуру, письмо й вибивають його лише з задньої лінії; иноді умовляються, спочатку „розпечатати", тоб-то вибити середній город, коли ж палиця зіб'є инший городок, то його ставлять знову. Фігури можна ставити не лише стоячі, а й лежачі; стоячі спочатку, а потім — лежачі; иноді можна чергувати разом і ті й инші послідовно (дивись фігури стор. 117—118).

Зимові гри та розваги на повітрі

Раніш ми описали гри та розваги на повітрі й у помешканні. Гри в помешканні однаково можна переводити і літом, і зимою. Але на повітрі зимою можна провадити лише специяльні гри, пристосовані до цієї доби року, і тому їх треба організувати саме зимою, влучно підібравши час та погоду.

32. Катання з гір

Катання з гір — одна з улюблених молоддю форм розваги. Але ця форма переводиться за ініціятивою самої молоди і тому иноді проходить негаразд. Коли ж за цю справу візмуться наші політосвітустанови, то ці форми проходитимуть організовано з певною користю.

Переводити цю розвагу слід так. У неділю чи то в будень, коли на дворі буде тепло, політосвітник, обговорюючи план катання, може заохотити молодь, а над вечір провести катання з гори. Десь, скажімо — край села, низина з великим узвозом, або на майдані в селі велика могила. Ось сюди приходьте з молоддю, привозьте з собою санчата й починайте гулянку. Санчата слід узяти великі, найкраще ріжнаті, до їх задньому оплені треба прив'язати доброго дрючка, щоб можна було керувати санчатами. Потім сідає

молодь, 8 — 10 осіб, і спускається з гори. На санчатах можна завести пісню.

Коли молоди збереться багато, тоді треба встановити чергу на катання. Щоб не нудно було молоді чекати, доки хтось з'їде з гори та привезе назад санчата, треба завести пісню, снігову гру-війну й т. инше. До цієї гулянки треба итягти дівчат. Так, прогулявшись на повітрі, молодь веселіше й жвавіше береться до переведення роботи в приміщенні.

33. Крутилка на льоду

Ставок у селі чи річка під селом — це місце для збудування крутилки. Крутилку роблять так: коли вже добре замерз ставок, то забивають у зручному місці кілок, краще нетовстий і по змозі довший, щоб він дістав дна та й зверху було з метр. Коли цей кілок уже добре вмерзне в льоду, тоді можна зробити крутилку. Для цього потрібне звичайне старе колесо з дерев'яного воза, не товста, але довга, метрів 10 — 15, і міцна деревина; до цього 5 — 6 кілків і маленькі санчата. Коли молодь забажала в неділю погуляти, покрутитися, то забирають усі згадані речі на став і роблять крутилку. Спочатку одягають на кілок колесо, прив'язують мотузками грубіший кінець деревини, до тоншого кінця міцно прив'язують санчата, між спиці колеса закладають кілки. Декілька товаришів беруть за кілки й крутять на один бік, а на санях сідає один товариш і в той час катається.

Щоб не слизько було ходити тим товаришам, що крутять, навкруги колеса раніш притрушують попелом. Підчас катання по колу, де бігають санчата, ходити не можна; вся молодь стоїть осторонь за колом.

34. Змагання на ковзанях

За ініціятивою політосвітчика збирається вся молодь, що бажає взяти участь у змаганні. Раніш визначають розмір поля (500 метрів), на одному й другому кінці проводять смугу. На першій шикуються всі вряд. Відци за сигналом починають змагання. На другому кінці стає суддя, що занотовує призи та стежить за правильністю змагання. Змагання треба провадити з метою: 1) виявити найкращих спортсменів,

2) перевести змагання з найближчим селом, 3) заохотити молодь до ковзаневого спорту й 4) розвивати цей спорт у своєму селі. Звичайно на такі змагання поміж селами збирається сила молоди, що не досить добре вміє кататися на ковзанях, тут вона більше зацікавлюється цією галуззю спортивної роботи. Окрім цього, молодь одного села знайомиться з молоддю иншого села, передає їй досвід своєї роботи і переймає від неї все, що є кращого в царині досягнень ковзаневого спорту.

35. Екскурсія на ковзанях

Екскурсію на ковзанях можна зробити річкою до иншого села. Заздалегідь керовник повинен упевнитись, що річка добре замерзла, щоб не трапилося лиха. Екскурсії треба робити в сусіднє село, що в ньому зразково поставлено роботу в СБ, ЮС, ЛКСМ, на підприємства чи радгосп і таке инше.

Візьмімо перше. Мета екскурсії: а) погуляти, розважитись молоді, б) познайомитися з комсомольцями, членами ЮС у цьому селі, г) показати організованість молоди, погостювати у молоди цього села й запрохати її до себе, ґ) занотувати все, що є цінного в цьому селі, і поділитися досвідом свого села.

П'ять - десять верстов пролетіти на ковзанях — це для молоди одне задоволення! Після такої екскурсії молодь завжди береться краще до своєї роботи, побачивши, що десь краще за них роблять.

Подорож екскурсії на ковзанях треба вести організовано. Найкраще тут проводити катання шерегом, ключем, ланцюжком, колоною і т. д., а під'їхати до села треба з піснями. Скинувши на річці ковзані, треба організовано пройти селом до сельбуду з піснями ладом. Це матиме великий вплив на молодь того села, що ви до нього прийшли, і захопить її до організованої діяльности.

36. Лижви

Лижви слід використовувати не лише для спорту, спускання з гір то - що, а й при всякій нагоді. Наприклад, на великдень ви організовуєте семейну вечірку. Перед

вечіркою треба організувати гулянку з метою пополювати на зайця. Для цього беруть 2 — 3 рушниці і, під командою обізнаного з цією справою, виходять на поле чи на болото та лавою чи в обхід оточують якесь місце. Тут можна на вечерю зайця вбити, а крім того — весело провести час і нагулятись на лижвах доволі.

37. Снігова війна

Снігову війну треба переводити організовано. Що більше буде притягнено молоди до неї, то жвавіш її можна провести. Коли, скажімо, охочих грати 100 чоловіка, то треба поділити їх на два табори, а кожен табор поділити на чоти, осіб по десять у кожній. До кожного табору треба виділити особу, обізнану з військовою тактикою (бажано, червоноармійців комскладу). Чотових можна призначити з допризивників, що вже навчилися ладу. Уся снігова війна мусить пройти за командуванням.

Для війни назначають обидва табори свої позиції, що з них починають воювати. Коли підчас війни якусь чоту вигнано з позиції, инша чота має право стати до бою вже з иншої позиції, що її призначає командувач табору, а до того часу лише тікає.

Той табір, що виконав завдання — вигнати як-найдальше супротивника з його позиції, виграє війну. Підчас бою підступати до супротивника ближче як на три кроки не можна. Чота, що вибила з позиції супротивника, може нападати за командою на иншу чоту, що ще тримається на позиції. У полон можна брати лише тоді, коли супротивник підніме руку догори, Коли в цей час його вдарено по руках снігом, то він зовсім виходить із строю.

Полонені, що їх по руках не вдарено, мають право, коли бажають, зшикуватися у лави (партизанів), вибирати собі командувача й діяти під його командою — воювати. Командувачі таборів можуть виділити артилерійські частини, що мають право кидати на супротивника сніжки різної величини. Піхотинці мають право кидати лише маленькі сніжки з одної руки. За бажанням командувачів можна зробити фортецю, що з неї можна боронитися підчас війни.

38. Сніговий тир

Для гри робиться щит; розмір кожної стінки 1 — 1½ м; до його прибиваються 2 ніжки, а 3 ставлять для підпори щита. На щиті малюють кола, посередині 15 см у діяметрі, потім пропускають 15 см, а потім знову малюють чорне коло 15 см; так малюється кіл з п'ять. Для центрального кола дають 5 вічок, для другого — 4 і т. д. Після цього відводять метрів за п'ять кін, з якого кожен грач має кидати сніжки п'ять разів (можна кін відвести ближче чи далі, залежно від того, оскільки влучно кидають сніг грачі). Тепер виділюють товариша, що записує грачам вічка. Той грач, що влучить 5 разів у центральне коло — „волове око“, виграє 25 вічок, одержує перший приз.

Описані гри мають велике значіння що до військової підготовки, виховуючи навичку влучного кидання й уміння діяти організовано.

39. Снігові скраклі

Для цього беруть десять палиць (скраклів), встромляються в сніг на віддалі 4 м од грачів. Ставлять скраклі на снігу як піраміди гострим кінцем до грачів (див. малюнок), у останнім ряді 4 скракля, потім 3, 2, а в першому 1. Кожний грач має право кинути тричі снігом. За кожний звалений скраколь дають одне вічко. Гра закінчується на певній кількості вічок, що її відзначають самі грачі.

скраклі

лінія грачів

40. М'яч на льоду

Усі грачі стають у коло з палицями в руках. Посередині стає 1 грач, переймає м'яч, у той час коли його б'ють палицями і він летить через коло. Грач позбувається такої ролі тоді, коли перейме м'яча. На місце його йде той, що останній гонив палицею м'яч. Переймач може зупиняти м'яча: палицею, руками, ногами й усім тілом.

Правила гри. Не можна м'яча тримати біля себе більш як 3 секунди. Не можна бити м'яча вище плеча. Коли м'яч вилетів з кола не вище плеча, то винуватий той, що з правого боку від себе пропустив м'яча. За всі ці помилки винуватець іде в коло переймати м'яча.

41. Хто далі?

Грачі поділяються на дві партії; у кожного в руках палиця. Одна партія б'є м'яч у напрямі другої партії. Друга партія переймає і б'є назад. Завдання є в тому, щоб яко мога далі загнати противну партію. М'яч б'ють з того місця, де його спинено або де зупинився він сам. Гру переводиться на ковзанях до заздалегідь намічених границь, після чого одна партія виграє.

Можна проводити гру в м'яча в инших формах. Наприклад, хокей на льоду, на снігу то-що. За браком місця, ми їх випускаємо; також із літніх ігор випущено: футбол, гандбол, крокет, скраклі й т. д.; вказуємо в кінці книги джерела, що з них можна довідатися про ту чи иншу гру.

Без сумніву, що такі гри треба поширювати з метою переведення фізичного виховання молоди. Для цього треба придбати літературу, що в ній докладно висвітлено ці гри. Ми ж подали в книзі лише частину їх.

Загадки та шаради для вечорів самодіяльности

№ 18. Скільки разів і яку слід повторити літеру, щоб зупинити машину?

№ 19. Хто бачить однаково і спереду, і ззаду?

№ 20. Два брати весь вік живуть, один на одного глядячи, а до купи не зійдуться.

№ 21. Біле, кругле, довго спокійно лежало, потім затріщало, заворушилось, закричало,—і неживе живим стало.

№ 22. Коли Жовтнева залізниця довша — літом чи зимою? Один штукар відповів, що зимою її 600 верстов; а літом на 160 сажень вона довша. Чи правдиво це?

№ 23. Скільки разів треба повторити самого себе, щоб мати основу буржуазного суспільства?

№ 24. Чому купують нові чоботи?

№ 25. Коли в порожній кешені буває ще що-небудь?

№ 26. Два батьки й два сини розділили між собою 3 червінці, кожний одержав по 10 карбованців. Як це трапилось?

№ 27. Як треба розставити літери Н, И, О, щоб мати слово, подібне до слова неприємно.

№ 28. Які два займенники, поставлені рядом, перешкоджатимуть рухові?

№ 29. Перевезіть козу, вовка й капусту через річку на другий берег так, щоб ні вовк кози не з'їв, ні коза — капусти. Брати в човен можна лише одного.

№ 30. Напишіть число 100 за допомогою однакових чисел.

№ 31. Напишіть число 31 за допомогою п'яти троєк.

№ 32. Знайдіть таке число, щоб було менше за 9.000 більше за 8.000; поділити його так надвоє, щоб вийшло 0.

№ 33. На якій частині вашого піджака росте трава?

№ 34. Чого собака гавкає?

№ 35. У полотняній країні, по річці простині, пливе пароплав, то назад, то вперед, а за ним стає гладенько, біло, чисто, чепурненько.

№ 36. Якої птиці назва складається з 40 літер.

№ 37. Скільки осіб і яких згодяться охороняти ваше майно, одержуючи одну ставку.

№ 38. Два комсомольці пішли з Харкова до Полтави пішки; разом вони пройшли 40 верстов. Скільки пройшов кожен із них, коли вони йшли однаково швидко?

№ 39. Кравець, мавши шматок матерії в 14 метрів, одрізував шити картузи що-дня по 2 метри. На який день він одрізав востаннє?

№ 40. Вас призначили на машиніста. Перевозити залізницею 20 вагонів цукру, по 1000 пудів у кожному вагоні, з Києва до Полтави. Довжина шляху 320 верстов. Потяг проходить за першу годину 20 верстов, а решту путі по 25 верстов за годину. З машиністом їде кочегар, йому 32 роки. Скільки років машиністові?

№ 41. Скільки пальців на двох руках? а на десяти?

№ 42. Маленьке, кругленьке, за хвіст не піднімеш.

№ 43. Сам верхи, а ноги за вухами.

№ 44. На воді родиться, в огні виростає, у воду попадає — знову пропадає.

№ 45. У двох сліпих був брат Іван, а у Івана братів не було. Хто були сліпці?

№ 46. Іде з села в село, не рухаючися з місця, ні рук ні ніг не має; до кожного села доходить, нікому не звертає.

№ 47. Яку звірину лихо красить?

№ 48. У чому схожі між собою злочинець і насіння городніх рослин?

№ 49. Що треба додати до кота, щоб вийшла ціла держава.

№ 50. Назвіть військове свято одною літерою, подвоївши її?

№ 51. До якого хліборобського знаряддя треба додати одну літеру, щоб визначити завдання нашої Червоної армії?

№ 52. На що треба поглянути, щоб згадати про те, чим утихомирювало царське військо людей?

№ 53. У корзині п'ять яблук, їх треба розділити між п'ятьма особами так, щоб кожна одержала ціле яблуко, а одне ще й у корзині лишилося. Як ви поділите?

№ 54. Коли беззубий дід почує біль від зубів?

№ 55. Що однаково потрібне так для вбивці, як і для електричного току?

№ 56. (шарада).

Легенька загадка, мій друг,
Вмій толком лише взять:
Дві голови та пара рук,
Шість ніг, а пальців десять.

№ 57. Як треба поділити 1888 на дві рівні частини, щоб кожна частина дорівняла тисячі.

№ 58. Б'ють мене ломакою, ріжуть мене ножакою, через те мене так гублять, що всі мене так люблять.

№ 59. Від чого пливе качка?

№ 60. Що козі буде, як сім год збудеться?

№ 61. Яка буває риба в воді?

№ 62. У селянина в дворі бігають поросята й гуси,— усього 25 штук, а кількість ніг 70. Угадайте, скільки там гусей і поросят?

№ 63. Рано-вранці вечерком, в південь на світанку... Коли це буває й чи буває де такий час? (в таких загадках можна провести цілу бесіду).

№ 64. (додому). Які аритметичні значки треба поставити між чотирма числами, щоб одержати такі числа: 100, 123, 45, 67, 89.

№ 65. У брата стільки сестер, скільки й братів, а у сестри його удвоє менше сестер, як братів. Скільки всього сестер та братів?

№ 66. Розмістіть 11 штук коней в десятьох стійлах так, щоб усі вмістилися, і лише по одній коняці на кожне стійло (аритметична шутка).

№ 67. (ломиголовка). Із станції вийшло 2 потяги: перший — товаровий, в 26 вагонів, другий — пасажирський, в 14 вагонів. На другій станції пасажирський потяг мусить обминути товарового. На станції одна лінія, а від неї відходить убік друга, всього лише може вмістити 13 вагонів. Але начальник станції пропустив потяг пасажирський, не затримуючи. Питання — як він це зробив? (потяг може йти і заднім ходом).

№ 68. Сина запитали, скільки йому років. Він відповів. Коли батькові було 28 років, то мої роки складали одну четверту частку його віку. А тепер я удвоє молодший за батька. Скільки нині синові років?

№ 69. (шарада).

Початок з снігу можна зліпити,
У річці склад другий зумійте зловити;
Додайте дві букви до другого складу—
І маєте лаву борців молодих, будівників життя і ладу.

№ 70. (шарада).

Склад перший — „частка“ є науки,
А друге слово — багаття,
Що його прагнуть усі люди;
За ним в комуні жити будем.
А разом все дасть нам здоров’я і силу.
І тіло у кожного добре зміцнить,
Одсуне далеко життя домовину
Дасть змогу щасливо та радісно жить.

№ 71. (шарада).

Десь далеко за горами,
У холодній стороні,
Річка там тече лісами, —
Довго знатимуть її,
Бо колись там царський уряд,
Розстріляв п’ятсот робочих,
В ній знайдете перший склад,
Хто угадувать охочий.

Другий склад — ім'я дівчини.
Одну букву відкачу
І, зміцнивши склади в серці,
До комуни полечу.

№ 72 (шарада).

Перший склад — великий шлях.
Другий — те, що в вас під носом,
Навпаки переверніть.
Ціле ж робить щастя людям,
З ним бідноті краще жить.

№ 73 (загадка). В одній країні був заведений такий порядок. Злочинців не садовить у тюрму, а карати на смерть. Перед карою кидалось два жеребки. В однім було написано „смерть", у другому — „помилування". Коли злочинець витягне жеребок „помилування", то його звільняють. Одного разу два злочинці заточили безвинного до суду, підстроївши, щоб його напевне скарали. Для цього вони вкрали жеребок „помилування" і кинули намісць його инший жеребок, що в ньому написано „смерть".

Про це дізнався товариш обвинуваченого й сказав про це обвинуваченому. Але той сказав: „Тим краще, тепер я певен, що житиму. Ти лише нікому про це не кажи". У день суду обвинувачений витяг жеребок — і його помилували. Як це могло трапитися, коли у ящику було два жеребки з написом „смерть"? І що зробив обвинувачений?

№ 74. Ще за часів лицарства жив один управитель на острові річки. Щоб ніхто не зайшов до його двору, він на мосту поставив вартового й наказав йому карати всіх, хто зійде на міст. Карати слід так: хто каже неправду, того вішати на шибениці, тут же на мосту; хто правду скаже, того топити в річці. Таке було суворе веління управителя. Отже не дивно, що ніхто не насмілювався підходити до мосту, а не то що до маєтку. Але знайшовся сміливий селянин і пішов просто на міст, на вірну смерть. „Чого ти йдеш?" — запитав вартовий, збираючись карати селянина. Селянин відповів і відповіддю спантеличив вартового так, що вартовий, не зважаючи на суворість закону управителя, не міг нічого зробити селянинові. Що відповів селянин?

№ 75. Розумові здібності студентів американські професори виявляють так: „ніс“ — частина обличчя, „палець“ — частина руки, „земля“ — частка планетної системи й т. ин. Відповідь студент мусить дати за 15 секунд.

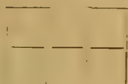
Я вам задам декілька слів, а ви дайте відповідь в 10 секунд, часткою чого є означена річ; тоді ви будете куди здатніші за американського студента. Я починаю: вікно, літак, піл, підлога, шапка, зуб, дзьоб, Німеччина, залізо, неділя, дзвін, сонце.

№ 76. Як можна полетіти, сидячи на ганчірці?

№ 77. Як можна стати в чайному блюдечку, щоб не роздавити його ногами?

№ 78. В дев'ять кліток квадрату розставити 3 одиниці, 3 двойки і 3 тройки, щоб сума чисел в усіх напрямах була 6.

№ 79. 15 сірників лежать вряд. Треба скласти їх у 5 кучок, по 3 штуки в кожну, перекладаючи по одній і кожного разу перескакуючи через 3 сірники.

№ 80. Треба перекласти два сірники так, щоб вийшло 5 рівних квадратів.

№ 81. З цього квадрату заберіть 4 сірники, не займаючи решти, щоб лишилось 5 рівних квадратів.

Малописьменний піп

(анекдот)

Тепер такі часи, що за попа може стати перший-ліпший чередник, коли того захоче. Отже й не дивно, що багато є малописьменних попів. Ось ув одному селі був такий малописьменний піп. Вийде, було, читати чи службу правити та й мимрить собі під ніс, не розуміє й сам, про що. Одне лише й умів добре читати — це „посланіє“, що починається словами: „І вніде Ісус на корабель“ і т. д. Якось піп посварився з дяком. От дяк і задумав помститися над попом.

Як не було попа у вівтарі, дяк заліз та й вирізав із книги слово „корабель“, а „вніде Ісус“ залишив.

Ось піп починає читати послання: „І вніде Ісус“! а далі дивиться — дірочка. Він знову починає, вже дужче: „І вніде Ісус“, а далі знову таки проклята дірочка.

Тут піп догадався, що це робота дякова, і сердито кричить знову:

„І вніде Ісу-у-у-с“.

А дяк із криласа:

„А куди ж він вніде?“

„У дірочку!..“ — крикнув піп, закрив книжку і вибіг із церкви.

От розповів!

(жарт)

На сцену входить подорожній. Обідраний, одну колошу підкочено до коліна, другу ногу обуто у повстяники. Він стає серед сцени, відпочиває. Оракул питає: „Де ти, любий чоловіче, був? Що чув, що бачив, звідкіль прийшов та що знайшов?“ Подорожній чухає потилицю, потім босу ногу. А потім починає розказувати:

„Питаєте, звідкіль я прийшов та що знайшов?..“ Ходив я десь то та знайшов дещо. От що, а не то що, а ви кажете, що я там що чи або-що. Нехай мені бозна що, коли збрехав що про що або або-що.

Рупор-„оракул“ вигукує: „От розповів!..“

Подорожній сходить зі сцени.

Одгадки

№ 1. „Отже, дурень, — сказав старшина, — хіба можна, щоб варений горох уродився?“ — „А хіба можна, щоб з варених яєць курчата вилуплювались?“ „Тут вся управа постановила відмовити Остапові на його скаргу. № 2. Сіла дівчина на козла, поїхала колією, прокоченою колесами, і стала між саньми та возом. № 3. Очі. № 4. Я один, їхав до Києва. № 5. Порада була така: „Пересядьте!“ — Кожен, сівши на чужу коняку, гнав її що сили, щоб лишилася власна коняка ззаду й виграла. № 6. Ніколи. № 7 Малина. № 8. Гвіздок-цвях. № 9. Стіл. № 10. Скільки не тріть зайця, буде двоє ушей. № 11. У головку. № 12. Павутина. № 13. Три

штуки. № 14. Якім. (Я-кім.). № 15. Біль-шість. № 16. Кара-куль. № 17.

8	1	6
3	5	7
4	9	2

№ 18. Стоп. № 19. Сліпий. № 20. Долівка та стеля. № 21. Яйце. № 22. Від нагрівання *літом дійсно рейки залізниці на 160 саж.* довшають, коли їх було вкладено зимою на 600 верстов. № 23. Сім'я. № 24. Тому, що їх даром не дають. № 25. Коли в ньому дірка. № 26. Їх було троє: дід, син і внук. № 27. Противно. № 28. Ями. № 29. Зразу перевозьте козу, потім беріть вовка, оставляйте його на другому березі, а козу забирайте з собою; забирайте капусту, козу залиште і, нарешті, їдьте по козу. № 30. $99^9/_9$. № 31. $31 = 33 - 3 + {}^3/_3$. № 32. Поділіть лінією посередині. № 33. В полі. № 34. Того, що не вміє балакати. № 35. Утюг. № 36. Сорока. № 37. Сторож. № 38. 40. № 39. Останній шматок — на шостий день. № 40. Стільки, як і одгадувачу (уявіть собі, що ви машиніст). № 41. Звичайно кажуть 100, а справді 50. № 42. Клубок ниток. № 43. Окуляри. № 44. Сіль. № 45. Сестри. № 46. Дорога. № 47. Рака. № 48. Обох садять. № 49. Ай (Кіт-ай). № 50. Пара-д. № 51. О-борона. № 52. *На-гайку.* № 53. Чотирьом дайте по яблуку, а п'ятому віддайте яблуко в корзинці. № 54. Тоді, коли його хто вкусить зубами. № 55. Ізоляція. № 56. Верхівець на коняці. № 57. Рискою посередині. № 58. Хліб. № 59. Від берега. № 60. Восьмий піде. № 61. Мокра. № 62. Поросят 10, гусей 15 штук. № 63. Це буває за полярним колом приблизно 21 грудня. Коли зимове сонце на мить показується верхнім краєм з-за обрію у 12 годин дня і зразу ж ховається за обрій. № 64. $-123-45-67+89=100$. № 65. 4 брати, і 3 сестри. № 66.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2 коняки	3тя	4	5та	6	7	8	9	10	✕

Ставте у 1, стійло дві коняки у 2 буде третя і так далі.

Тепер візьміть з першого стійла 11-ту коняку й переведіть у 10 стійло. Так можна розмістити, але в дійсності цього не можна зробити, бо ми в цьому випадку викидаємо

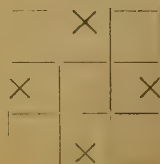
чи забуваємо зовсім про другу коняку. У перше стійло в нас уміщено 11, а другу не враховано. № 67. Станція має такий вигляд:

Тоді товаровий проходить уперед, потім заднім ходом закочує у рукав; 13 вагонів одчеплює і йде знову вперед; за ним іде вперед пасажирський, забирає з рукава за собою вагони і йде назад. Одчеплює їх, а цим часом товарний заходить знову у рукав і таким робом пропускає пасажирський, а потім виходить із рукава і забирає свої вагони.

№ 68. Синові 21 рік, батькові 42 роки. № 69. Комсомол. № 70. Фізкультура. № 71. Ленін. (Лена-Нін'а). № 72. Трактор. № 73. Витяг жеребок і проковтнув. У ящику лишився жеребок другий, що на ньому написано „смерть". Судді дістали його й подумали, що він проковтнув жеребок помилування,— і обвинуваченого помилували. № 74. На запитання вартового „Чого ти йдеш"? Селянин дав таку відповідь: „Я йду, щоб бути повішеному ось на цій шибениці". Вартовий розгубився, бо коли повісити селянина, то вийде, що його за правду повішено, а за правду закон велить топити. Коли ж утопити селянина, то вийде, що селянин збрехав, а за брехню наказано вішати. Так вартовий нічого й не зробив селянинові. № 76. Увійти в кабіну аероплана, заслати ганчіркою стільця і сісти; коли аероплан зніметься вгору, ви будете сидіти на ганчірці й летіти. № 77. Надіти блюдце на голову, і ви стоятимете в блюдці. № 78. У першому рядку 3, 1, 2; у другому рядку 1, 2, 3 і в третьому 2, 3, 1. № 79. 2 на 6, 1 на 6, 8 на 12, 7 на 12, 9 на 5, 10 на 5, 4 поміж 5 і 6, 3 поміж 5 і 6, 11 поміж 5:6, 13 на 11, 14 на 11, 15 на 11.

№ 80.

№ 81.

ЛІТЕРАТУРА

Луначарский. О быте. Вид. ГИЗ, 1927 р.

Есбе, Ю. Болюча справа нашого побуту. Вид. ДВУ, 1925 р.

Спанський. Шлях сельбуду до нового життя. Вид. ДВУ, 1927 р.

Про організацію роботи серед молоди

Васютинський Філіпов. Політосвітня робота серед сільської молоди.

Комсомольська практика. (Комсомол і сільсько-господарська молодь). Рекомендовано ЦК ЛКСМУ. Вид. ДВУ, 1927 р.

До другого і третього розділу

Масовий співочий хор-гурток та музичне мистецтво (теоретична література).

Богуславський і *Козицький.* Масовий спів. Вид. ДВУ, Харків, 1926, стор. 95. Музичне мистецтво на селі (порадник для керовників хорами та оркестрами). Вид. муз. т-во ім. Леонтовича.

Пузиревский. Музыкальное образование (основы музыкально-теоретических знаний).

Практична література

Юнаки ідуть (збірка юнацьких та комсомольських пісень). Вид. „Книгоспілка“, 1925 р., стор. 43, ц. 12 коп.

Червоноармійський заспівувач (збірка пісень). Вид. „Книгоспілка“, 1925 р., стор. 61, ц. 10 коп.

Жовтень (збірка революційних пісень). Вид. „Книгоспілка“, 1925 р. Червоний заспів (збірка революційних пісень). Вид. ДВУ, Київ, 1925 р.

Корев. Живая газета в клубе. Вид. „Новая Москва“, 1926 р.

Образотворче мистецтво

Суботин. Л. Художественная работа избы-читальни. Вид. „Крестьянская-газета“, Москва, 1926 р., стор. 80.

Бринтан В. К. Графическое изображение фактов экономической жизни. Москва, 1927 р., стор. 340.

Маслеников. ИЗО-работа в избе-читальне. Вид. „Долой Неграмотность“, ГПП, Москва, 1927 р.

Балабан. Театр на селі. Вид. ДВУ, 1927 р.

До художнього читання декламацій і інсценізацій

Комсомольські вечори (збірка поезій, оповідань, інсценізацій, гуморесок, загадок). Харків. Вид. „Книгоспілка“, 1926 р., ц. 25 коп., стор. 143. Сміх та жарти (збірка гуморесок). Вид. ДВУ.

Л. Лебединський. „Веселий оповідач“ (збірка). Вид. „Книгоспілка“. Читанка-декламатор для сельбудів і хат-читалень (уложив П. Іванов). Вид. „Книгоспілка“, 1928 р., стор. 125, ц. 70 коп.

Криваві плями (збірка рев. оповідань). Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1925 р., стор. 63, ц. 15 коп.

Іскри в степах (збірка оповідань). Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1925 р., стор. 43, ц. 14 коп.

Шкурупій Г. та *Бажан М.* Ленінський декламатор. Вид. „Книгоспілка“, 1926 р., стор. 206, ц. 1 крб.

О. Вишня. „Діли небесні“ (збірка фейлетонів). Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1925 р., стор. 43, ц. 15 коп.

О. Вишня. Вишневі усмішки сільські (збірка фейлетонів). Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1925 р., стор. 85, ц. 25 к.

Марк Твен — Остап Вишня. Сільсько-господарська пропаганда. Оповідання. Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1923 р., стор. 30, ц. 15 коп.

Генрі А. „Любовні напої“ (збірка оповідань; переклад О. Вишні). Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1924 р., стор. 47, ц. 14 коп.

Проноза Вал. „Радянська гірчиця“ (байки, сатири). Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1924 р., стор. 38, ц. 15 коп.

Валентін В. „Емігрантська перезва“. Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1926 р., стор. 48, ц. 10 коп.

Гайне Гайнрих. Сатира та інші політичні поезії. Пер. Д. Загула. Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1923 р., стор. 63, ц. 10 коп.

До військово-спортивної пропаганди

Блях В. і *Степанов К.* Фізкультура на селі. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 86, ц. 1 крб.

Прівіс С. і *Філь В.* Фізкультура на селі. Вид. ВФК, 1926 р.

Шифрин Б. М. Подвижные игры (методика, классификация, описание) Вид. УВО, 1925 р.

Гри й розваги

Вишневский. Массовые игры, развлечения, инсценировки по физкультуре. Вид. „Новая Москва“, 1925 р.

Луговськин В. Организация отдыха, эстрады и развлечений. Изд. „Долой Неграмотность“, 1927 р.

Патиш. Игры и развлечения деревенской молодежи. Вид. „Новая Москва“, 1925 р.

Чекаников. Политтир и политлотерея Вид. „Новая Москва, 1926 р. Игры и развлечения (збірник). Вид. „Молодая Гвардія“. Зимние игры. Вид. „Долой Неграмотность“.

До питання про використовування технічних приладь

М. Катулин. Газета без бумаги. Вид. „Новая Москва“, 1925 р.

Л. Б. Клейман. Первые шаги радиолюбителя. Вид. „Новая Москва“. 750 вопросов и ответов. Настольная книга радиолюбителя Вид. „Новая Москва“, 1926 р.

Радіо в деревню. Вид. „Крестьянская газета“, 1926 р.

Для організацій вечорів

Комсомольські вечори. Вид. „Книгоспілка“, Харків, 1926 р.

Вечера КИМ'а в комсомольском клубе і ЮС. Вид. ГИЗ.

Родин. Игры остроумия в клубной работе. Вид. „Молодая Гвардия“. Вечеринка. Вид. „Крестьянская газета“, 1926 р.

До екскурсій

Гайков. Методика и техника экскурсий. Вид. ГИЗ, 1927 р.

Анциперов Н. П. Теория и практика экскурсий по обществоведению. Вид. „Время“, Ленінград, 1926 р., 213 стор.

Шенберг. Географические экскурсии, их сущность, содержание и методы ведения. Вид. ГИЗ, 1926 р., стор. 153.

Піотровський М. Ю. Фізика в літніх екскурсіях. 1927 р., ДВУ, стор. 122, ц. 1 крб. 20 коп.

Персональський С. К. Теми для зоологічних екскурсій, спостережень, самостійних розмов і робіт. Вид. ДВУ, 1927 р.

Сергєль С. И. Экскурсия в лодке и пешком. Вид. „Работник просвещения", Москва, 1925 р., стор. 187.

Довідник екскурс. маршруту Дніпрельстану. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 62, ц. 35 коп.

Література для читання до екскурсій

Аленіч А. Світознавство. Комети. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 33, ц. 5 коп.

Андрієнко Л. Життя та смерть небесних світил. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 54, ц. 15 коп.

Дашевський А. і *Узленко Д.* Зірки та місяць. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 32, ц. 12 коп.

Михайлів В. Чому холодно, чому жарко. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 47, ц. 12 коп.

Стрільбицький С. Будова світу та її таємниці. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 122, ц. 40 коп.

Гаврілова Н. Природознавство. Рослини та тварини. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 77, ц. 60 коп.

Русов І. О. Про гадів. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 11, ц. 6 коп.

Тутковський П. Підземні води України. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 32, ц. 10 коп.

Дашевський А. і *Узленко Н.* Про вітер, дощ та хмари. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 31, ц. 12 коп.

Рубінштейн О. Про блискавку, грозу та пророка Іллю. Стор. 38, ц. 10 коп.

Заровнядний М. Походження людини. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 48, ц. 20 коп.

Москвичів С. та *Соколовський О.* Молодий хлібороб. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 133, ц. 75 коп.

Гольдфарб І. Як Хома Чабан поліпшив своє господарство. Вид. ДВУ, 1927 р. стор. 47, ц. 22 коп.

Вовк. П. Сільсько - господарське машинознавство. Стор. 108, ц. 1 крб.

Коваленко О. Як організувати пожежну допомогу на селі. Вид. ДВУ, 1927 р.

Похілевич А. Хата дешева та негорюча. Вид. ДВУ, 1927 р.

Єгоров. Трудове хліборобське господарство (про двір). Стор. 10, ц. 7 коп.

Антирелігійно-пропагандні у звязку з екскурсіями

Розенов Є. Проти попів. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 131, ц. 25 коп.

Тім С. Хто створив бога. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 72, ц. 30 коп.

Тім С. Як виникли церковні свята. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 8, ц. 5 коп.

Тім С. Кому корисна віра в бога. Стор. 40, ц. 25 коп.

Тім С. Чи був Христос? Стор. 54, ц. 10 коп.

Ярославський О. Біблія для вірних і невірних. Вид. ДВУ, 1927 р., ч.ч. I, II, III — стор. 220, ц. 1 крб. 50 коп.

Ярославський О. Думки Леніна про релігію. Вид. ДВУ, 1927 р., стор. 56, ц. 10 коп.

ЗМІСТ

v

14 X1.85